

ЯК ШКІЛЬНІ ПІДСУМКОВІ ТЕСТИ
ПЕРЕТВОРИЛИ НА ПРИБУТКОВУ ОБОРУДКУ

ЧОМУ БОРГОВА КРИЗА В ЄС СТАВИТЬ
ПІД ЗАГРОЗУ ВЕСЬ ПРОЕКТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

ВИПРОБУВАННЯ В ПОЛЬСЬКО-
УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Тиждень

український www.tyzhden.ua

№ 25 – 26 (190 – 191) 24 – 30 ЧЕРВНЯ 2011 р.

ВІКТОР СУВОРОВ
ПРО УСПІХИ
КРЕМЛЯ В
ДЕЗІНФОРМАЦІЇ
ЗАХОДУ

ВИДАТНІ ПРИСЛУЖНИКИ ОЛІГАРХІЇ

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

Неповний перелік
у спеціальному дослідженні *ТИЖНЯ*

ISSN 1996-1561

LA PERLA
Divina

Фото тижня
Сирійці
голосують
ногами

4

У Львові усе
спокійно
Чому чергові
спроби
провокацій
провалилися
ще до початку

6

На українському
кого хвилюють
проблеми
та успіхи
російськомовних
ЗМІ

8

ВПРИТУЛ

Страсбурзькі
гойдалки
Чому Європа
вже не вірить
відмовкам
української
влади

10

Ловить кайф:
процес
починається
Сергій Грабовський
про полум'яних
речниць і підміну
понять

12

Симбіонти
Як пристосуванці
допомагають
функціонувати
і розвиватися
олігархічній
системі

14

Обслуговуючий
персонал
Хто покращує
сервіс для
олігархів

16

Не вносьте
руйнівних ознак
у діяльність!
Юрій Макаров
про протидію
беззаконню

20

Регуляторні лещата
Якими мють бути
справжні, а не
декларативні умови
економічного
зростання

22

Кодекс без честі
Ксенія Ляпіна про
«реформування»
податкової
системи

25

Тестування корупцією
Як наблизити
до Міністерства
освіти ділки заробили
на школярах сотні
мільйонів гривень

26

Про мутації
та громадськість
Коли є сенс
залучати маси
до реалізації
державної
політики

30

Друга хвиля
Що загрожує
проекту
євроінтеграції

34

Любов із
розрахунку
Чим Росія
принадує
Францію

38

Політ нормальний
Хто взяв на
себе удар
невдоволення
британських
виборців

40

Зашорена історія
Віктор Суворов: надання
доступу до радянських
документів – важіль
впливу Кремля на
західних науковців

46

Спонтелічені
війною
Що зумовило
1941 року масове
дезертирство
у Червоній армії

48

Пропаганда,
яка заблукала
На чому базуються
російські міфи
про «спільну
переможну війну»

52

Труднощі перекладу
Ольга Сенюк про минуле
й сучасне перекладу
та відмінності між
українцями
і скандинавами

54

Анімація та дедукція
Сиквел «Шерлок Холмс і
доктор Ватсон» Олександра
Бубнова створений у
найкращих традиціях
детективного жанру

56

Нафтовий
пульс
Тижень
дивувався
гігантотані
Баку

62

Тижень

№25-26 (190-191) 24-30.06.2011

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український Тижень»

Головний редактор Сергій Литвиненко

Заступники головного редактора

Ростислав Павленко, Наталія Петринська

Оглядачі Юрій Макаров, Дмитро Вовнянко,

Андрій Дуда, Алла Лазарева

Редактори Жанна Безп'ячук, Дмитро Губенко,

В'ячеслав Дарнінціч, Роман Кабачий, Дмитро

Кривенко, Ігор Кручич, Андрій Лаврик

Журналісти Богдан Буткевич, Інна Завгородня,

Олександр Михельсон, Аліна Пастухова,

Олена Чекан

Відповідальний секретар Віталій Столига

Арт-директор Андрій Ермоленко

Дизайнери Ганна Єрмакова,

Тимофій Молодчиков

Художник Павло Ніц

Більд-редакція Олександр Чекмєньов,

Валентина Бутенко

Фотограф Андрій Ломакін

Кольорокоректор Олена Шовкопляс

Літературні редактори Юрій Бедрик,

Лариса Мінченко, Марина Петрова

Коректори Росіна Ларіна, Ірина Павленко

Фінансовий директор Андрій Решетник

Директор зі збуту Олександр Грищенко

Директор з реклами Олена Андрєєва

e-mail: andreeva@ut.net.ua

тел.: 067 407-10-89

Відділ промоти та маркетингу Ганна Кашейда

Голова редакційної ради Роман Цуприк

Видається з 2.11.2007 р.

Свідчення про державну реєстрацію

КВ №13005-1889Р від 13.08.2007 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с №2

Адреса редакції та видавця

03067, Київ, Машинобудівна, 37

E-mail: office@ut.net.ua.

Тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК»,

Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідчення суб'єкта видавничої справи

ДК №1447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 114850

Наклад 41 500

Номер підписано до друку 22.06.2011 р.

Виходить щоп'ятниці.

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою.

Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

© Український тижень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе

Матеріали, позначені літерою «Р», під рубрикою «Трибуна» та на сірому тлі, публікуються на комерційній основі

Сирійці голосують Н

огами

Понад 10 тис. осіб утекли з північних прикордонних провінцій Сирії на територію Туреччини, де для них розгорнули тимчасові табори. Антиурядові заворушення в країні тривають від березня. В сутичках уже загинули 1300 цивільних та понад 300 військових і поліцейських. Кількість заарештованих сягає 10 тис. Президент Башар Асад, однак, відмовляється від переговорів з опозицією, яка створила за прикладом лівійських повстанців Національну раду. У своєму телезверненні 20 червня він назвав опозиціонерів «змовниками та саботажниками» й закликав утікачів повернутися на батьківщину. Туреччина, яка зіткнулася з потоком біженців, зажадала від сирійського керівництва припинити насильство над народом і оголосити про створення плюралістичної партійної системи. Тиснуть на Дамаск і Вашингтон із Брюсселем: США запровадили санкції проти Асада та шістьох його соратників, а Євросоюз — проти декотрих високопосадовців і кількох пов'язаних із ними компаній. Сирійський режим, проте, не збирається йти на поступки. Понад те, міністр закордонних справ республіки Валід Муаллем заявив, що його уряд трактує санкції ЄС як оголошення війни.

Фото: REUTERS, AP

16 червня

Верховна Рада дала згоду на звільнення голови Держтелерадіо Юрія Плаксюка. Його замінить Олександр Курдінович

17 червня

Конституційний суд визнав не відповідним Конституції використання червоного прапора під час державних свят і урочистостей

18 червня

Після тяжкої хвороби померла відома російська правозахисниця, вдова академіка Андрія Сахарова **Єлена Боннер**

У Львові все спокійно

Автор:
**Олександр
Михельсон**

Неофіційна столиця Галичини перемогла без жодного пострілу. У Львові не було ні різанини, ні рубанини, ба навіть банальних бійок. Були тільки чергові спроби провокацій з нагоди 70-ї річниці нападу нацистської Німеччини на сталінський СРСР. Але всі вони провалилися ще до початку. І за це львів'янам безмежна повага. Нагадаємо, що 9 Травня провокації, на жаль, вдалися. Організаторів не покарано – провести

повномасштабне незаангажоване розслідування ніхто й не подумав.

Водночас сумні й сумнівні події 9 Травня, схоже, дещо налякали паліїв етноворожнечі, котрі з приходом нової влади почуваються як ніколи привільно. Одразу після львівського конфлікту стало зрозуміло, що то був лише «тест» для антиукраїнських сил, справжня мета яких – влаштування масових провокацій 22 червня, в день 70-ї річниці початку німецько-радянської війни.

Тижень
в історії

24 червня 1948 року

СРСР почав блокаду західного сектору Берліна, в якому проживало понад 2,5 млн людей

25 червня 1991 року

Словенія і Хорватія проголосили незалежність від Югославії

26 червня 1940 року

СРСР висунув Румунії ультиматум із вимогою передачі Бессарабії. Прийнято його було 28 червня

19 червня

Молодіжна збірна України з футболу програла Іспанії з рахунком 0:3 і вилетіла з Чемпіонату Європи в Данії

20 червня

ЄС ввів заходи проти трьох білоруських компаній і трьох близьких до Лукашенки чиновників

21 червня

Поблизу Петро-заводська (РФ) розбився пасажирський літак Tu-134. Загинуло 45 осіб

22 червня

Пан Гі Муна переобрали Генсеком ООН

Про своє бажання «захистити історію» заявили відомі своїми українофобськими висловлюваннями глава Харківської ОДА Добкін, міський голова Одеси Костусев, Компартія України та, врешті-решт, численні маргінальні проросійські організації, чия відомість для ЗМІ пояснюється хіба що кумедністю.

Проте з наближенням трагічної дати «захисники» червоних прапорів почали давати задній хід. Спочатку від «візиту» до Львова відмовився Добкін, потім і мерія Одеси. Схоже, що надійшла відповідна команда зверху. Саме зараз тривають важкі перемовини з Кремлем щодо цін на російський газ. І супроводжуються вони антиукраїнськими виступами на всіх фронтах. Наприклад, делегація Росії, країни, де щороку відбувається понад сотня вбивств на расовому ґрунті, намагається перед ПАРЄ звинуватити Україну в «підтримці нацизму». В такій ситуації офіційний Київ аж ніяк не зацікавлений підігравати північному сусідові, а відтак відкрито підтримувати «ритуальних» українофобів, котрі створюють «правильну» картинку для російських ЗМІ.

Львів'яни справді зробили все, щоб уникнути нового конфлікту (достатньо зазначити, що до спеціально створеного Громадського комітету з протидії провокаціям входило семеро депутатів Верховної Ради). Чого не можна сказати про потенційних провокаторів: напередодні річниці початку війни стало відомо, що до Львова їдуть з «антинаціоналістичною» акцією представники двох єврейських організацій Одеси («відверте» інтерв'ю одного з призвідників цієї поїздки читайте на сайті tyzhden.ua).

Спершу сутічка видавалася неминучою. Але дуже швидко провокацію засудили впливові єврейські фундації України. За їхніми даними, творці організацій, що мали намір відвідати 22 червня Львів, раніше були помічені в структурах проросійських нацистів і не раз дозволяли собі не лише антиукраїнські, а й антисемітські (!) дії та висловлювання.

Підсумком усього став громадянський мир. 22 червня у Львові минуло досить спокійно: комуністи носили червоні прапори, городяни піднімали державні знамена з траурним крепом. Ніхто нікому не заважав. Хочеться вірити, що громадськість нарешті навчилася не реагувати на провокації українофобів.

І вовки, і вівці

Рішення КС щодо неконституційності закону про використання так званого «прапора перемоги» поряд із державною символікою завершило складну багатоходовку, розіграну владою. Коли Верховна Рада ухвалила цей документ, з Адміністрації президента його (якраз напередодні 9 травня, коли мали вивішувати червоні полотнища) відправили в Кабмін для «висновків». А вони надійшли вже після свят – тож вивішування знамен СРСР не було обов'язковим. Банкова могла похвалити себе за мудрість і «уникнення зайвої політизації». Та невдовзі президент Янукович таки підписав закон – створюючи тло для перемовин із російською стороною і посилюючи своїм прихильникам, лави яких дедалі рідшають, сигнал: ми своїх обіцянок щодо радянської України не забуваємо! А щоб цивілізований світ (і зокрема перед виступом на Парламентській асамблеї Ради Європи) не ставив зайвих запитань, до гри залучили Конституційний Суд із єдиного можливого рішенням.

Тим часом в очах своїх виборців президент і його партія залишилися ідеологічно послідовними.

Шантаж на двох

Стосунки між Україною та Росією чимдалі більше нагадують стару індійську кінокомедію. Спершу були відмови з боку Кремля купувати наші труби, поліамідні нитки й карамель, а також погрози, що до кінця року газ подорожчає до \$500 за 1 тис. м³. Київ вдався до відповідного шантажу – до Одеси завітав крейсер ВМС США Monterey, обладнаний протиракетною системою Aegis. У пресі з'явився документ, із якого випливає: нинішня влада так нарощує співпрацю з НАТО, як президентові Ющенку й не снилося. Нафтогаз повідомив про готовність співпрацювати з транснаціональними компаніями Exxon та Shell у сфері видобутку сланцевого газу в Україні. І тут пролунала пропозиція. Москва запропонувала Києву блакитне паливо за європейською ціною із 40-відсотковою знижкою в разі злиття Нафтогазу з Газпромом або створення спільного підприємства на основі нашої ГТС. Відтак зовсім скоро з'ясується, хто переможе в українсько-російській війні шантажу.

ФОТО: УНАН, РНЛ, ОЛЕКСАНДР ЧЕМЕНОВ

27 червня 1931 року

У США колишній киянин Ігор Сікорський отримав патент на винахід вертольота

28 червня 1651 року

Почалася битва під Берестечком між козаками Богдана Хмельницького та польським військом

29 червня 1916 року

Перший політ аероплана авіакомпанії Boeing (цю назву вона отримала вже 1917 року)

30 червня 1941 року

У Львові проголошено Акт відновлення Української держави й створено уряд Ярослава Стецька

\$120,5 млрд

сягнув валовий зовнішній борг України впродовж січня – березня 2011 року

33 тис.

американських військовослужбовців виведуть з Афганістану до кінця 2012-го. Нині чисельність контингенту – майже 100 тис.

2 млрд грн

потрібно на оновлення трубопровідних систем столиці – ВАТ «Київводоканал»

5 ОБЛИЧ

АЙМАН АЗ-ЗАВАХІРІ
очолив «Аль-Каїду»

Лікар із Єгипту став наступником терориста №1 Усама бен Ладена, якого вбили американські військові.

ОЛЕКСАНДР ЯНУКОВИЧ
постраждав

Районний суд міста Донецька заборонив корпорації «МАКО», керівником якої є син президента, земельні та будівельні роботи на території колишнього готелю «Дружба».

СЕРГІЙ ВОВК
під ковпаком

Вища кваліфікаційна комісія розглядає скарги на суддю, який головує у справі Юрія Луценка. Йому закидають підробку рішення Феміди та шахрайське заволодіння земельною ділянкою

ВІКТОР МЕДВЕДЧУК
не повертається

Колішній глава Адміністрації президента (за Леоніда Кучми) заявив, що не планує повернення в політику. У ній, каже, забагато бруду.

ПЕТРО СИМОНЕНКО
лишився вождем

Його знову обрав своїм секретарем пленум Центрального комітету Комуністичної партії України. Так би мовити, одностайно.

МАЙЖЕ СЕРЙОЗНО

На укрАїнском

«М» ми создали нормальные условия для развития демократических институтов в нашем обществе, мы приняли закон...» Так (кепською російською з акцентом) президент України почав 13-й Конгрес Всесвітньої асоціації російськомовної преси (ВАРП), який днями відбувся (що показово, на запрошення Віктора Януковича) в Києві. «Как он у нас называется?» – запитав гарант. «Про доступ до інформації», – підказали із залу. «Про доступ до публічної інформації!» – зрадив він. Радниця президента Ганна Герман не знала, куди й подітися від задоволення. «К нам приехала такая мощная команда журналистов – 300 человек из 61 страны мира. Это значит, что 300 раз сегодня будет упомянуто слово Украина мировыми СМИ с аудиторией в 200 млн человек».

Як «упомінається» в російських ЗМІ наша країна, ми знаємо й без пані Герман. Що явно тішить, скажімо, відповідального за «українсько-російську дружбу»

керівника Адміністрації президента РФ Сергія Нарішкіна (це той, кого ви не впізнали на шаржі). «Україна є одним із лідерів за накладом російськомовної преси», – визнав він, не скидаючи парашута. За підрахунками Кремля, це 32 млн примірників (у рази більше, ніж наклад українськомовних ЗМІ).

Чи можливо таке в Росії, країні, де найбільшою національною меншиною є українці? Як побороти дискримінацію української мови у ЗМІ? Саме цим мали б перейматися Ганна Герман і її шеф, але вони вкотре засвідчили інші пріоритети.

СОЦІОЛОГІЯ

Майже **60%** українських користувачів мережі цікавляться політичними сайтами

86% відвідувачів політичних сайтів читають коментарі до статей

30% беруть участь у дискусіях

71% дискусій містять ненавистницькі послання

15% користувачів у дискусіях ненавистницькі послання

Троль у мережі

В інтернеті куди більше ненависті, ніж у реальному житті. Однак нетерпимість пропагує лише незначний відсоток «юзерів». Здебільшого на платних засадах

€6 тис.

зобов'язав Україну виплатити одеській газеті «Правое дело» та її головному редактору Європейський суд із прав людини

до 35 років

ув'язнення засудили заочно екс-президента Тунісу Зіна аль-Абідіна бен Алі на його батьківщині

КОРОТКО
Китайська дружба

За умовами меморандуму, підписаного в Києві 21 червня Віктором Януковичем та головою КНР Ху Цзіньтао, Україна отримає від Китаю близько \$12,3 млн так званої «безоплатної допомоги». «Це поширена практика», — зауважив у коментарі Тижню заступник гендиректора Центру імені О. Разумкова Валерій Чалий. Він радить уважніше придивитися до інших умов двосторонньої дружби. Адже найчастіше диявол корупційних інтересів ховається якраз у конкретних умовах надання допомоги та кредитів. «Лідери країни підписали декларацію про співробітництво, але в публічному доступі її чомусь немає», — наголошує експерт.

Тимошенко пішла під суд

Генеральна прокуратура передала до суду справу проти екс-прем'єр-міністра Юлії Тимошенко за фактом перевищення нею влади і службових повноважень під час укладення газових контрактів із Росією 2009 року. Обвинувачення стверджує, що колишня очільниця уряду наполягала на підписанні угоди без відповідних інструкцій, унаслідок чого Україна втратила понад 1,5 млрд грн.

Іващенко голодує

Колишній в. о. міністра оборони Валерій Іващенко, якого обвинувачують у службовому злочині, розпочав безстрокове голодування в СІЗО. Його адвокати готують скаргу до Європейського суду з прав людини щодо звільнення підзахисного з-під варті у зв'язку з різким погіршенням стану здоров'я. Захисник Іващенко Борис Нечипоренко стверджує, що набуті його підопічним у тюрмі захворювання переросли в хронічну форму. Адвокат в. о. міністра сподівається, що справа розвалиться в суді.

Пенсії обмежать?

Верховна Рада ухвалила в першому читанні запропонований Кабінетом Міністрів законопроект про пенсійну реформу. Він передбачає поступове збільшення пенсійного віку для жінок з 55 до 60 років, чоловіків-держслужбовців до 62 років і виступи військовослужбовців із 20 до 25 років. Зауважимо, що, за даними ВООЗ, середня тривалість життя чоловіків в Україні становить 62 роки (!)

Землю продадуть

Кабінет Міністрів схвалив законопроект «Про ринок земель» і найближчим часом відправить його до Верховної Ради. Міністр аграрної політики і продовольства Микола Присяжнюк заявив, що купувати й продавати землю сільськогосподарського призначення, відповідно до документа, зможуть тільки резиденти України — громадяни і держава в особі державного земельного банку або державного земельного фонду.

ФОТО: УНАІ, ОЛЕКСАНДР ЧЕРМЕНЬОВ

СТРАСБУРЗЬКІ ГОЙДА

Європа вже не вірить відмовкам української влади і закликає її до справжніх, а не декларованих реформ

Автор:
Алла
Лазарева,
Франція

СТАРІ ПІСНІ
ПРО ГОЛОВНЕ.
Виступ Віктора
Януковича
вразив
членів ПАРЄ
безмістов-
ністю.
Депутатів
також не
задовольнили
обтічні
відповіді
Віктора
Януковича на
їхні критичні
запитання

На сесії Ради Європи в Страсбурзі Віктор Янукович озвучив чимало обіцянок. Ввести в дію суспільне мовлення, не ухвалювати нового виборчого закону без візи Венеціанської комісії, реформувати судову систему й слідство і навіть домогтися реального верховенства права. Більшість позицій планується реалізувати вже під час головування України в Комітеті міністрів організації. «Я роздрукую цю чудову промову та стежитиму по пунктах, щоб вона виконувалася», – пожартував у розмові з *Тижнем* один із керівників Комісії. А може, й не пожартував. Цей орган існує саме задля нагляду за відповідністю законів європейським стандартам і нормам.

ЛІНІЯ ДИСКУРСУ

На рівні проголошених принципів Україні нічого соромитися. Навпаки, заклики модернізувати роботу Європейського суду, вдосконалити місцеву та регіональну демократію, захистити дітей від насильства добре відповідають концепту Ради Європи. «Ідея євроінтеграції об'єднала українське суспільство», – заявив у сесійній залі організації Віктор Янукович. «В Україні щотижня в прямому телефілі політики мають відповідати на однакові запитання. Це така сама обстановка, як у британському парламенті», – днем раніше запевнив делегатів сесії міністр закордонних справ Костянтин Грищенко.

І хоча порівняння з Великою Британією відразу ж спонукало

колег до пошуку аналогів з вітчизняними депутатами-багатостаночниками та народними обранцями, які в парламенті бувають раз на рік, загалом, за формальними ознаками, українські декларації заперечень у керівництва Ради Європи не викликають.

«Я вважаю, що в Україні запанувала реальна стабільність, – сказав у інтерв'ю *Тижню* голова Парламентської асамблеї Ради Європи Мевлют Чавушоглу, який ніколи не приховував симпатії до російського керівництва і нинішнього українського. – Нова адміністрація справді взялася за реформи, що видаються успішними. Варто дочекатися конкретних результатів дуже важливих ініціатив щодо конституційної реформи, модернізації кримінальної юстиції та судочинства, ухвалення нового виборчого закону, поліпшення боротьби з корупцією. Ми заохочуємо ці дії, і наші доповідачі на цьому етапі

ТКИ

Хід монетою
Віктор Янукович зробив французьким журналістам «царський» подарунок – монети із зображенням самого себе. Репортери намагалися з'ясувати в українських колег, на що він натякає

ФОТО: УНАН

задоволені ситуацією. Пріоритети українського головування в РЄ збігаються з проектом Парламентської асамблеї та з моїм особистим баченням».

Складніше з практикою. І Гриценкові, і Януковичу в сесійній залі Ради Європи поставили чимало тривожних запитань. Литовський депутат Егідіус Варейкіс хотів дізнатися більше про 12 міністрів уряду Тимошенко, які перебувають під вартою, латвійський Борис Сілевіч – про брак щоденної демократії та відсутність дійсного верховенства права. Члени французької делегації цікавилися селективним правосуддям, справжніми наслідками Чорнобильської катастрофи та реальними масштабами корупції.

Відповіді були традиційними: переважно відсилали до п'яти втрачених, на думку нинішніх можновладців, років помаранчевої влади. Що тут від перемоги над поразкою, яка, схоже, не зовсім вдається теперішній владі, а що від пошуку простіших шляхів, одразу не скажеш. Але очевидно одне: у виступах і Янукович, і Гриценко причиною українських негараздів системно називали дії попередників. «Таке пояснення з кожним днем втрачає переконливість, – іронічно зауважив знайомий французький депутат. – Йому навіть зовсім мало жити залишилося. А лічильник цієї влади давно запущений».

ЛІНІЯ ЗАПЕРЕЧЕННЯ

«Не вірте йому!», «Янукович, виконай резолюцію Європейського парламенту!», «Президент України вбиває демократію», «Ні політичним переслідуванням в Україні!» – такими плакатами зустріли Віктора Федоровича біля входу до Ради Європи представники української діаспори у Франції та Німеччині спільно з кількома нашими опозиційними депутатами. До демонстрації протесту підходили іноземні парламентарі та журналісти. Але не українські урядовці.

«До мене ніхто не звертався з проханням про зустріч, – пояснив *Тижню* Надзвичайний та Повноважний Посол України при Раді Європи Микола Тоцький. – Як колишній керівник консульської установи я ніколи не уникав контактів з

людьми. Понад те, вважаю, що це завдання й функція будь-якого дипломата. Скажу відверто, без спілкування ми не зможемо вирішити будь-які проблеми нашої держави на шляху до євроінтеграції».

Точинський запевнив, що якби наступної сесії у вересні в опонентів нинішньої влади виникло бажання обговорити з українською дипломатією якісь назрілі проблеми, то він не відмовив би в зустрічі. Тим часом організатори протестної акції передали в середу петицію з вимогами припинити політичні утиски в Україні комісарові з прав людини в Страсбурзі Томасу Гаммарбергові.

«Ми виступаємо проти утисків опозиційних політиків, – пояснює свою позицію Наталка Пастернак, голова Репрезентативного комітету українських організацій Франції. – А також проти обмежень свободи слова, переслідування істориків, які працювали з архівами в музеї «Тюрма на Лонцького», проти привілеїв великому бізнесу за рахунок малого та середнього, проти мовної й історичної політики Партії регіонів».

Частина депутатів Ради Європи також виказали своє критичне ставлення до внутрішньої політичної ситуації в Україні. 29 членів ПАРЕ оприлюднили заяву під назвою «Брак свободи в Україні». «Ми висловлюємо своє глибоке занепокоєння переслідуванням громадянського суспільства та політичних активістів... Ми наголошуємо на потребі реформи служб безпеки, а особливо скасування права Служби безпеки України на проведення нормальних кримінальних розслідувань, – зазначено в заяві, ініційованій депутатами Європейської народної партії (**повний текст заяви читайте на сайті tyzhden.ua**).

Отже, слово і діло. Президент Янукович з трибуни пообіцяв, що новий Кримінально-процесуальний кодекс покладе край усталеній, на жаль, практиці, «коли суди демонструють відданість лише одній стороні процесу – обвинуваченню». Хороший намір, але чи достатньо тільки добрих законів, щоб позбутися недобрих звичок?

«Не лише в Україні, а й у багатьох інших нових демокра-

тичних державах правоохоронці не просто використовуються, а самі себе усвідомлюють владоохоронцями, – вважає бельгійський правник Томас Дір. – Найбільша проблема для недавніх тоталітарних країн – звичка до жорсткої вертикалі влади, її легітимізація на рівні колективної свідомості. В Україні, Молдові, Болгарії та Сербії суди стануть справді незалежними, коли докорінно зміняться суспільні відносини. Звичайно, добрі, демократичні закони – допоміжний чинник. Але не вирішальний. Визначальний вплив на розвиток подій – це стиль поведінки чинної влади».

СУХИЙ ЗАЛИШОК

Рік тому, також із парламентської трибуни у Страсбурзі, Янукович урочисто пообіцяв виконати всі зобов'язання перед Радою Європи за 12 місяців. Нині на формальному рівні не завершено дві справи: не ухвалено новий Кримінально-процесуальний кодекс і не реформовано прокуратуру, де слідство має бути відокремленим від нагляду.

«Проект нового кодексу України повинна надіслати не до Венеціанської комісії, а на експертизу Генеральної дирекції, – пояснює Томас Маркерт, керівник Комісії. – Ми не опікуємося безпосередньо кримінальним правом. Натомість на реформі прокуратури наполягаємо багато років. Про відокремлення слідства від нагляду під одним дахом йдеться з 1996 року, але справи не просуваються».

«Рада Європи не є наддержавним органом, вона не може замість кожної країни-члена вдосконалювати законодавство й політичну практику», – наголосив у розмові з *Тижнем* її голова Торбйорн Ятланд. Поза тим, згадана структура виставляє формат цивілізованих відносин держави та громадянина. Конкретно для України це створить додатковий майданчик діалогу між політиками, експертами-правниками та громадськими активістами. Боротьба між правильними словами та сумнівними вчинками інколи нагадує гойдалку, яка, може, безпосередньо не просуває демократичних перетворень, але забезпечує для них необхідний рух. ■

ЛОВІТЬ КАЙФ: процес починається!

Автор:
Сергій
Гравовський

Ви чули? В Україні, виявляється, нарешті стартує повноцінний конституційний процес. Ба більше, це основний пріоритет у діяльності Віктора Януковича; а ще глава держави переймається тим, щоб розвивалася багатопартійність, щоб виборча правова база наближалася до європейських стандартів, щоб відбувався плідний діалог вітчизняних законодавців та конституціоналістів із авторитетною Венеціанською комісією.

Не чули? А даремно. Бо ж у виступі на радіо, про який ідеться, поставлено своєрідний рекорд останнього 20-, якщо не 25-ліття. У середньому авторка окреслених вище тез уживала слово «президент» щохвилини, до того ж лише в позитивному сенсі. Так було нормою за часів Сталіна, тільки замість сучасного гаранта тоді фігурував генеральний секретар ЦК ВКП(б), геніальний вождь і вчитель трудящих світу, найкращий друг фізкультурників etc. Але в наші дні... Крім Ганни Г. та Інни Б. досі, здається, нічий виступи так не рясніли ані згадками про главу держави, ані відвертими натяками на те, що перед нами ледь не новий Вашингтон із новим і праведним законом.

Так було досі. Тепер полку полум'яних речниць серед обслуги влади прибуло. У новій іпостасі, не знаний досі широкою публікою, постала Марина Ставнійчук, член Венеціанської комісії, керівник Головного управління з питань конституційно-правової модернізації Адміністрації президента України. Днями вона виступила в прямому ефірі «Радіо Свобода». І саме тоді упевнено сказала: «В Україні розпочинається повноцінний конституційний процес».

Розумієте? Повноцінний! І справді, хто ж реалізує його, саме такий, як не влада, котра побудувала свою виконавчу вертикаль та законодавчі структури на відверто інших засадах і для котрої демонстративне порушення Конституції – звична і звичайна процедура?

Пам'ятаєте віхи славетного шляху? «Тушкована» парламентська більшість, створена всупереч Основному Закону й рішення Конституційного Суду (він дозволив перебіжчикам брати участь на індивідуальних засадах у коаліції, проте не скасував свого попереднього рішення про формування останньої лише на базі фракцій, які сукупно перевищують половину депутатського корпусу). Уряд, утворений цією квазі-більшістю, члени якого по кілька місяців не складали нардепівських мандатів, а отже, поєднували у своїй особі виконавчу й

законодавчу владу. «Судова реформа», наслідком якої стало антиконституційне позбавлення Верховного Суду статусу найвищого органу у відповідній ієрархії. Податковий кодекс, який знову-таки, попри Основний Закон, істотно урізав права громадян на трудову діяльність і володіння приватною власністю. Місцеві вибори в одні ворота, закон про котрі (як і всі без винятку документи такого рівня за останні півтора року) Верховна Рада затвердила з допомогою численних «піаністів», тобто провладних нардепів, які голосують за себе й за відсутніх у залі засідань хлопців. Ухвала Конституційного Суду, що зробив неопіненний внесок до скарбниці світової правової думки, скасувавши зміни 2004 року, які вже давно стали тілом чинного Основного Закону й на основі яких склад цього ж таки органу не раз змінювався.

Ясна річ, що саме за умов такої влади й розгорнеться в Україні «повноцінна конституційна реформа». А що? Не вперше! За Сталіна вона вже була, до того ж не менш масштабна, скільки демократичних положень увібрала в себе Конституція УРСР 1937 року! І, головне, як уміло їх утілювали в повсякденну правову практику! А Конституція 1978-го імені Брежнєва – Щербицького?

Одне слово, взірці відомі, завдання виставлено. До роботи, панове-товариші!

Ось тільки незрозуміло: «Головне управління з питань конституційно-правової модернізації Адміністрації президента України» – це якою мовою? Бо якщо українською, то воно мусить опікуватися не реформою

такого характеру в усій державі, а приведенням діяльності Адміністрації її очільника в сувору відповідність до чинних норм Основного Закону. Тобто ліквідацію цієї структури.

Бо ж у Конституції вона відсутня. А тим органом, через який гарант має здійснювати свої функції, є Рада національної безпеки і оборони. Інші установи, за Конституцією анонімні, лише консультативно-дорадчі, але ж самостійна Адміністрація – то орган за визначенням управлінський.

Та, напевно, знаому фахівцеві з конституційного права Марині Ставнійчук зовсім не болить (ані як правникам, ані як громадянам), що вона бере активну участь в узурпації влади. Не більше й не менше. Чи, може, вся річ у тому, що вона робить це з якнайкращими намірами – для побудови демократії?

...Поглянув іще раз на фотографію, вміщену на сайті «Радіо Свобода», й аж отетерів: із якого це дива Марина С. раптом стала така схожа на Інну Б?.. ■

**ПОЛКУ ПОЛУМ'ЯНИХ
РЕЧНИЦЬ СЕРЕД ОБСЛУГИ
ВЛАДИ ПРИБУЛО. У НОВІЙ
ІПОСТАСІ ПОСТАЛА МАРИНА
СТАВНІЙЧУК**

24 червня – 1 липня чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

К Н И Г А Р Н Я

◆ У Києві (вул. Лисенка, 3):

24 червня, 18:00 – презентація книжки Яцека Бохенського «Овідій Назон – поет». За участі Ростислава Доценка та Василя Габора

30 червня, 18:00 – презентація книжки Володимира Яворівського «Найдовша ніч президента».

◆ В Івано-Франківську (вул. Незалежності, 31, 4-й поверх):

24 червня, 12:00, 5-й поверх – майстер-клас із бісероплетіння для початківців від Марії Іванців.

25 червня, 18:00 – презентація молодіжної газети «Формалін».

29 червня, 19:00 – показ художнього фільму Василя Нагірного із серії «Вечори Прикарпатського Кіно» від кіноклубу «Маяк».

30 червня, 18:00 – літературні читання на честь 100-ї річниці народження Чеслава Мілоша від учасників літературної студії «Нобель».

◆ У Львові (просп. Свободи, 7):

24 червня, 18:00 – зустріч з Оксаною Забужко, презентація книжки «Оксана Забужко, Юрій Шевельов. Вибране листування на тлі доби: 1992–2002».

29 червня, 13:00 – у межах Другого фестивалю сучасної драматургії «Драма.УА» читання дитячих п'єс (для дітей 6–9 років).

29 червня, 18:00 – презентація літературно-мистецької газети «Простори» (№ 4, «Вихід на вулицю»).

◆ У Вінниці (просп. 50-річчя Перемоги, 26):

29 червня, 18:30 – перегляд та обговорення фільму Яна Серака «Коля».

◆ У Тернополі (вул. Валова, 7–9):

24 червня, 18:00 – презентація книжок для дітей Олександра Есаулова «Кіднепінг» та «Game over».

У Харкові (вул. Сумська, 3):

26 червня, 14:00 – Книгарня «Є» і харківський клуб Mafia запрошують на психологічну гру «Мафія».

29 червня, 18:00 – перегляд короткометражок: шедеври французької анімації «Каляки-маляки».

Інформаційний партнер

Із повним переліком заходів та його можливими змінами Ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Симбіонти*

Олігархічна система в Україні існує з допомогою прислужників різного ґатунку

Автор:
Іван
Галайченко

*Організми двох різних видів, які перебувають у тривалому тісному співжитті

Про негативний вплив олігархічної моделі української економіки і політики, просякнутих корупцією й приречених на неефективні рішення, сказано чимало. Натомість майже ані слова про механізми, завдяки яким «влада небагатых» впливає на соціум. Адже олігархи не живуть у вакуумі, не є якимись надістотами й можуть робити з країною лише те, що їм дозволяє суспільство. Йдеться про

тих, хто здатний на конкретні дії (залучений до істеблішменту, має достатні ресурси тощо) або може змінювати настрій, переконувати людей і спонукати їх на певні вчинки. І в Україні, на жаль, є цілі категорії таких осіб, які не тільки не обмежують негативного впливу олігархів, а й з ентузіазмом – і небезкорисно – вбудовуються в цю систему, виконуючи в ній технічні, обслуговуючі функції.

БІЛЯ ОЛІМПУ ЗА БУДЬ-ЯКУ ЦІНУ

В українському істеблішменті не бракує активних провідників інтересів олігархів, а іноді й іншої країни. Дії таких людей, як Віктор Медведчук, Дмитро Табачник, Валерій Хорошковський, нерідко завдають шкоди збереженню в державі свобод, розвитку самосвідомості українців, зміцненню єдиної політичної нації, подекуди й національним інтересам країни. Прикметно, що вони часто суперечать природним інтересам самих олігархів, адже призводять до більшої залежності від зовнішніх (насамперед російських) впливів. Непрозорі схеми та корупція під час ведення бізнесу ускладнюють контакти з цивілізованим світом і прив'язують до істеблішменту Росії, з представниками якого, зрештою, ці схеми й будуються.

Влада в олігархічній системі є цінністю сама по собі, бо гарантує доступ до ресурсів. Відтак навкруги неї формується перше коло пристосуванців. Вони самі є необхідними людьми, але не дотягують до статусу олігархів і прагнуть наблизитися «до тіла» для збереження та розширення своїх бізнес-можливостей (зокрема, власного збагачення за рахунок доступу до бюджетних коштів, приватизації об'єктів тощо) й набуття імунітету від переслідування.

У цьому феномен «кон'юнктурних перебіжчиків» ґатунку Губського, Жвані, Буяків і подібних. Наочний результат їхніх дій – втрата БЮТ майже половини чисельності фракції в парламенті й перебігання до більшості, створеної Партією регіонів, майже всієї «Народної самооборони». Тож цілком виправданими є претензії до Тимошенко та її оточення, які пригріли пристосуванців першого кола, внесли їх та їхніх людей до списків, боронили від атак журналістів. Ще принциповішими є зауваження до Віктора Ющенка і його почту, бо, отримавши безпрецедентний кредит довіри від громадян, він не лише не зруйнував олігархічних схем, а й фактично долучився до їх розбудови – саме за його президентства на рівень олігарха вийшов такий собі Дмитро Фірташ. Багато з тих, хто мав би зламати

олігархічну модель економіки, зробити цього принципово не можуть, бо причетні до обслуговування цієї системи.

Окрім тих, хто володіє бізнесом, до першого кола пристосуванців можна зарахувати й «виконавців спеціальних послуг»: юристів, фахівців із тендерних схем тощо. Не випадково люди, яких оглядачі асоціюють із цими послугами (Портнов, Осика, Яценко та інші), опиняються в протилежних таборах відповідно до зміни політичної кон'юнктури. Їхні специфічні знання та вміння завжди корисні для можновладців в умовах олігархічної системи.

Окрім того, що перебігання «кон'юктурних пристосуванців» консервує стан відносин і проблеми в економіці, зберігає неефективні для країни корупційні схеми, воно означає ще й обман виборців, які, віддаючи голоси за ті самі БЮТ і НУ – НС, очікували виконання їхніх програм та обіцянок. І раптом без виборів отримали зміну влади.

СПІВУЧАСНИКИ

Попри володіння ресурсами і впливовість, пристосуванців першого кола небагато. Натомість вплив олігархії на суспільство здійснюється через дрібніших – усіх, хто погодився з роллю обслуги і виконує її, одержуючи своє (посадами, виплатами, нагородами). На жаль, у цьому статусі найчастіше опиняються саме ті, хто мав би, навпаки, роз'яснювати суспільству реальний стан речей.

У широкій категорії «обслуговуючого персоналу» можна побачити певну типологію. З одного боку, свою роль відіграє «офіційна наука» – наукові й навчальні установи, працівники яких здебільшого в буквальному сенсі родом з УРСР, у ті часи отримали визначні посади і з них же винесли моделі сервілістсько-провінційної поведінки. Тому численні матеріали провідних інститутів відлунюють офіційним промовам можновладців. І тому чуємо коментаторів на кшталт Солдатенка чи Толочка, які на догоду владі обстоюють фактично антиукраїнські погляди й готові шукати «наукове підґрунтя» людиноненависницьким пасквілям табачників. Ті, хто «робить кар'єру» в нових привласних інститутах, уже встигли навчитися сервілізму в старших колег.

Але, на жаль, і відносно незалежні експерти, і організації, які «підсіли» на здобуття грантів, а відтак не мусять плазувати перед владою, не витворили альтернативної,

вільної спільноти. За відсутності допомоги з боку держави і браку мотивації в бізнесу підтримувати громадянське суспільство гранти є чи не єдиним незалежним від уряду та олігархів джерелом коштів для суспільних активістів та інтелектуалів. У цьому їхня беззаперечна цінність. Однак самі грантоотримувачі часто демонструють пристосуванство. Некритичне відпрацювання грантових тем, невміння працювати з журналістами і залучати ЗМІ, тенденція до варіння у власному соку... Це, зрештою, безпечніше, але вихолощує роль «інтелектуала», яку ці люди люблять на себе приміряти. Ще гірше, якщо вони готові повторювати за грантодавцями тези, неприйнятні для України. Насамперед у питанні історії: деякі вітчизняні вчені зайшли у співпраці, наприклад, із польськими фондами так далеко, що слідом за ними засуджують як явище УПА.

Розірвати це коло пристосуванства і сервілізму, запобігання перед «благодійником» можна лише у спосіб, випробуваний європейськими сусідами: єднання неолігархічного бізнесу (насамперед малого і середнього) та інтелектуалів, здатних говорити із суспільством і переконувати. Спільних тем, навколо яких варто об'єднати зусилля, досхоchu – від виправлення податкового законодавства до встановлення цивілізованої системи заохочення бізнесу робити внески у «третій сектор», науку та освіту, що підтримало б здорове інтелектуальне середовище, здатне змінити олігархічну модель економіки на конкурентнішу.

«ЧОМУ ЙОГО НЕ ТАК ЗОВУТЬ, ЧОМУ НА ЙОГО НЕ ПЛЮЮТЬ»

Крім пряника має бути і батіг. Шевченкові рядки якнайкраще передають причину того, що пристосуванці й перевертні комфортно почуваються в Україні. Українське суспільство не виробило імунітету до конформізму, зради принципам, колегам, виборцям, не навчилося карати запродавців (зневагою, неподаною рукою, відмовою мати справи). Хоча, можливо, така реакція – єдино ефективні ліки. Їхню дію відчув Олександр Мороз, пролетівши повз Верховну Раду 2007-го. Але цей досвід варто поширювати. І не лише на політиків, а й на громадських діячів, інтелектуалів (чи «інтелектуалів»), експертів та всіх інших, хто береться впливати на думки людей, при цьому цинічно прислужуючи системі, яка визискує країну. ■

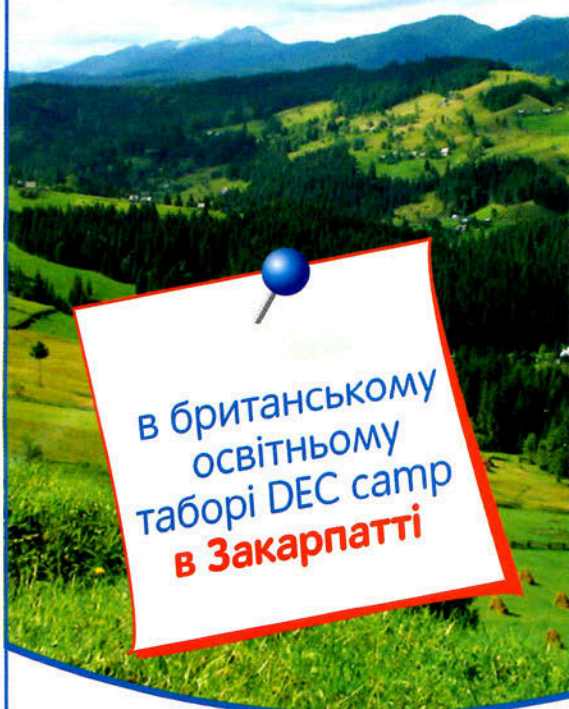
Кваліфіковані вчителі з Великобританії та аніматори з США

запрошують дітей
8-17 років

Вивчати англійську та відпочивати

Ліцензія: серія АВ, № 505030, от 19.11.2009

* Дек кемп

в британському
освітньому
таборі DEC camp
в Закарпатті

Продаж путівок:

(044) 390-76-24

(066) 310-48-53

www.dec-camp.com

Обслуговуючий персонал

Схильні до конформізму політики, чиновники, представники офіційної науки і культури, експерти вбудовуються в олігархічну систему, допомагаючи їй функціонувати і розвиватися. **Тиждень** виокремив найхарактерніші групи пристосуванців і їхніх «лідерів».

Автор
Аліна
Пастухова

НІЧОГО, ОКРІМ БІЗНЕСУ

156 і 72 депутати, проведені до ВР відповідно блоками БЮТ і НУ – НС, разом становлять парламентську більшість. Якби вони залишилися вірними гаслам, під якими їх обирали, новій президентській адміністрації не вдалося б ані сконцентрувати владу, ані використовувати її для зловживань. Крім того, виконавчу владу нинішній глава держави мав би ділити з урядом, сформованим більшістю БЮТ – НУ – НС. Однак волевиявлення людей було спотворено переходом депутатів-«тушок» до іншого табору. Утворилося замкнене коло: чимало народних обранців перебігло, рятуючи свій бізнес чи родичів, але реальна загроза виникла лише після того, як зі

створенням більшості під регіоналів останнім було передано контроль над правоохоронними органами.

Давид Жванія

Кум экс-президента Віктора Ющенка завжди підтримував тих політиків, яких вважав сильнішими на поточний момент. «Ющенко – глобальний політик, і в нього мета набагато вища – треба визначити, як буде розвиватися суспільство» (2005 р.). «Я однозначно не буду підтримувати кандидата в президенти Януковича. Іншого кандидата, який міг би виграти, крім Тимошенко, немає. Тому я чітко заявляю, що підтримую кандидата в президенти Тимошенко» (2009 р.).

«Мені важливо було зрозуміти, які амбіції у глави держави, які завдання він ставить, які реформи планує провести... я готовий бути активним учасником реалізації цих планів» (2010 р.).

Олександр Фельдман

У 2004-му був однією з довірених осіб кандидата в президенти Януковича на Харківщині. У 2005-му увійшов до складу провладної фракції БЮТ. Своє рішення пояснював так: «Мені як членові парламентського Комітету у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів імпонує соціально орієнтована політика уряду Юлії Тимошенко».

У травні 2011-го приєднався до провладної фракції ПР, пояснивши свій вчинок зрадою біло-сердечних: «Зрадив не я – зрадили мене. Мене викликала до себе Тимошенко і з незрозумілих причин запропонувала передати керівництво Харківською облорганізацією «Батьківщини» панові Авакову, членові партії «Наша Україна».

Богдан Губський

Народний депутат із 2002 року, член прокумівської більшості. Належав до «великої сімки» СДПУ (о). У лютому 2006-го увійшов до провладної фракції БЮТ, щоб зберегти посаду заступника голови Комітету ВР з фінансів та банківської діяльності. У вересні 2010-го, перед місцевими виборами, очолював Київську облорганізацію БЮТ. Сприяв її розколу, внаслідок якого на Київщині Блок Юлії Тимошенко було знято з виборів. Виключений за це зі складу фракції.

НАЗАД ПО ПРИВІЛЕЇ

Зміна політичної влади означає, що ті провідні державні службовці, які не поділяли цінностей і гасел (відкрито заявляли про це) партії-переможця, мають залишити посади й обстоювати свої погляди в опозиції. Однак чимало колишніх чиновників повертаються служити опонентам, щоб і далі користуватися всіма перевагами, які дає наближеність до влади.

Володимир Литвин голова Верховної Ради

Екс-голова Адміністрації президента Леоніда Кучми та лідер блоку прокучмівської партії «За Єдину Україну» готовий на все, щоб залишатися у великій політиці. Йому приписують авторство вислову: «Амбіції у більшості випадків беруть гору над амуніцією». Під час президентських виборів 2004-го зайняв позицію миротворця. За Ющенка погодився увійти до коаліції з НУ — НС та БЮТ. Коли ж країну очолив Янукович, полісила спікера приєдналася до більшості, керованої ПР. Брав участь у прощовхуванні змін до закону про регламент парламенту, які легалізували депутатські міжфракційні переходи опозиціонерів до команди влади.

Віктор Балага міністр із надзвичайних ситуацій

Колишній есдек, 2002-го приєднався до команди Ющенка, був обраний до ВР за списком «Нашої України». З вересня 2005-го — був міністр із надзвичайних ситуацій, 2006-го очолив Секретаріат президента. Влітку 2009 року подав у відставку за власним бажанням, вийшов із НУ, створив свій політичний проект «Єдиний центр». Почав виступати за альянс помаранчевих із регіоналами. Повернувся у велику політику завдяки встановленню контролю над Закарпаттям у результаті перемоги його партії в області на місцевих виборах 2010-го. В обмін на лояльність до влади своїх соратників у регіоні отримав посаду міністра з надзвичайних ситуацій. «Якби Віктор Ющенко після перемоги на президентських перегонах зробив мужній крок і призначив прем'єром людину з команди Партії регіонів, ми б сьогодні не мали тих політичних, економічних та гуманітарних потрясінь, з якими зіштовхнулися в останні роки, а були б уже в Євросоюзі», — стверджує тепер Балага.

Андрій Портнов радник президента України, керівник Головного управління з питань судоустрою Адміністрації президента

Колишній соратник Тимошенко (яка покладалася на нього в «делікатних» юридичних питаннях), екс-депутат ВР від фракції БЮТ, що був основною зброєю бютіців у судах, погодився співпрацювати з командою головного конкурента Юлії Володимирівни в обмін на крісло в президентській адміністрації.

Марина Ставніччук радник президента, керівник Головного управління з питань конституційно-правової модернізації Адміністрації

Запам'яталася роботою в Центрвиборчкомі. У 2004 році була поміж тих, хто голосував за затвердження результатів другого туру президентських виборів, які визнали сфальсифікованими. У 2007-му несподівано стала заступником голови Секретаріату президента, представником у Конституційному Суді й ЦВК. Ще донедавна жорстко критикувала розроблений владою закон про місцеві вибори, закон про судоустрій, скасування політреформи. Вибори до місцевих рад називала «найбільш брудними за всі роки незалежності». Та в квітні вона несподівано працевлаштувалася в Адміністрацію президента Януковича. Є членом Венеціанської комісії, і її головна функція — підтримка позитивного іміджу влади на Заході.

Андрій Гончарук радник президента

За часів Леоніда Кучми був міністром зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі, заступником міністра економіки. Ющенко призначив його заступником голови Секретаріату президента. Гончарук зумів залишитися в АП і після приходу до влади Януковича.

VIP-ОБСЛУГА

Всупереч сподіванням учасників Помаранчевої революції, Віктор Ющенко і його оточення не тільки не зруйнували олігархічної системи в Україні, а й фактично підтримали її, дозволивши олігархам безперешкодно розбудовувати свої структури, беручи під контроль цілі сектори економіки.

Віктор Ющенко екс-президент

Третій президент постійно знаходить виправдання діям четвертого; так, нещодавно він сказав, що на момент підписання Харківських угод цьому рішенню не було альтернативи. Натомість вважає, що «хохлом» є той, хто виконує газові угоди Тимошенко — Путіна.

Віра Ульянченко голова Секретаріату президента Ющенка

Ульянченко не проти прилаштувати серед регіоналів Ющенка і бути якнайближче до влади. «Наша Україна» готова бути учасником дієздатної партнерської коаліції, яка сформує Кабінет Міністрів на чолі з прем'єром Віктором Ющенко», — заявила вона.

ВИГІДНЕ «ПРОЗРІННЯ»

Деякі представники «демократичних сил», ревні опозиціонери, незалежні журналісти переходили в табір регіоналів, отримуючи посади, доходи чи можливість реалізації амбіцій в обмін на служіння. Кожен із перебіжчиків цього типу фактично має обгороджувати вигляд влади, представляючи цілі сектори, без яких неможливий розвиток демократії: свободу слова, правову реформу тощо.

Владислав Касків нардеп, голова Держ- агентства з інвестицій та управління нацпроектми

Один з активістів Помаранчевої революції, координатор громадянської кампанії «Пора», член робочої групи з організації акцій, спрямованих на захист волевиявлення на президентських виборах 2004-го, ще недавно категорично заперечував можливість роботи на Януковича: «У будь-якому разі для нас тут компромісів немає і наші принципи не продаються... якщо постане так питання, то ми готові кілька місяців побути в опозиції». Тепер він стверджує: «Я вірю в мотивацію Януковича!»

Ганна Герман радник президента, керівник Головного управління з гуманітарних і супільно-політичних питань АП

У 2004 році очолювала Київське бюро «Радіо Свобода», паралельно вела на опозиційному до Януковича «5 каналі» програму «Час пік» і досить жорстко критикувала команду біло-блакитних. Але раптово переїхала на бік Партії регіонів. «Працюю з кимось лише доти, доки мені це цікаво... Я завжди дорого коштувала, і ви це знаєте. «Радіо Свобода» платило мені великі гроші. І всюди я працюватиму за добрі гроші», — пояснила вона мотиви свого рішення ще 2004-го.

Олександр Лавринович міністр юстиції

Колишній руховець, депутат II і III скликань. У 2002-му був обраний народним депутатом IV скликання за списком «Нашої України», проте відмовився працювати в кабінеті міністра юстиції в уряді Анатолія Кінаха, після чого круто змінив свою орієнтацію. З листопада 2006-го — міністр юстиції вже в Кабінеті Віктора Януковича. На дострокових виборах 2007-го обраний депутатом від Партії регіонів.

Сергій Головатий народний депутат від ПР

Народний депутат усіх шести скликань, один із авторів Акта проголошення незалежності України, двічі міністр юстиції. Колір політичної сили змінював тричі. У 2002-му потрапив до парламенту за списком БЮТ. У 2006-му йшов на вибори вже в команді пропрезидентського блоку «Наша Україна». Але найгучніший політичний трансфер Головатий здійснив 2007 року, приєднавшись до лав «антикризової» коаліції. До ВР IV скликання обраний уже за списком Партії регіонів.

Олександр Мороз

У другому турі президентських виборів 2004 року підтримував Ющенка. Після обрання парламенту V скликання за посаду спікера приєднався до коаліції з ПР та комуністами. «Я готовий блокуватися хоч із чортом, якщо від цього отримує користь уся країна», — патетично пояснив він свою позицію. На дострокових виборах 2007-го очолювана ним СПУ не змогла подолати виборчого бар'єра.

ОСОБЛИВИЙ ВИПАДОК

Нестор Шуфрич заступник секретаря Ради національної безпеки і оборони

Колишній есдек, відданий Януковичу ще з часів президентської кампанії-2004. Хоча до ПР прийшов не одразу, 2006-го намагався влаштувати політичне майбутнє з блоком «Не Так!», але політсила не потрапила до парламенту. На дострокових виборах 2007-го до ВР пройшов за списком ПР. В уряді Азарова був міністром із надзвичайних ситуацій, але в липні його звільнили. Як компенсацію отримав не впливову посаду заступника секретаря РНБО. Любить стверджувати, що досі відданий і чинному президентові, і СДПУ(о): «Я не кинув Януковича заради Ющенка й не залишив своїх однопартійців заради Януковича...»

Сергій Тігіпко віце-прем'єр, міністр соціальної політики

У 2004-му очолив передвиборчий штаб Януковича. Та коли зрозумів, що Вікторові Федоровичу вибори не виграти, залишив регіоналів. 2008-го став радником прем'єра Тимошенко, а також співголовою створеної при Кабміні Ради інвесторів. На президентських виборах-2010 фінішував третім. «Я не розраховую на жодні політичні дивіденди і не збираюся ні з ким загравати, щоб їх отримати», — переконував Тігіпко. Але погодився на посаду віце-прем'єра в уряді Азарова.

Петро Симоненко лідер КПУ

Постійно виправдовується перед виборцями за підтримку «класового ворога», час від часу критикує дії ПР і навіть інколи демонструє опозиційність (то виступає проти мажоритарної виборчої системи, то не голосує за пенсійну реформу). Але й далі лишається в альянсі з «класовим ворогом» — олігархами.

Інна Богословська нардеп від ПР Без коментарів

ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ

Прислужники імперії

Чимало відомих українців докладалися до побудови російських імперських інститутів, використовуючи свої знання та вміння на службі державі, яка послідовно нищила все українське.

Феофан Прокопович (1681–1736) – український богослов, філософ, ректор Києво-Могилянської академії в 1710–1716 роках, архієпископ Новгородський. У 1711-му проголошує при цареві Петрові I проповідь у роковини Полтавської битви, після чого потрапляє під пильну увагу останнього, а вже 1716-го за бажанням царя переїздить до Петербурга. Пише на його замовлення книжки «Апостольська географія», «Коротка книга для навчання отроків», «Духовний регламент». 1721 року призначений віце-головою Священного синоду, а 1725-го – першим членом Синоду, фактично перетворившись на голову російської церкви. Один із творців Російської академії наук.

Гнат Галаган (?–1748) – у 1701–1708 роках компанійський полковник. Восени 1708-го під час антиросійського виступу Мазепи зрадив гетьмана, перейшовши на бік Петра I, за що дістав титул спочатку чигиринського, а згодом прилуцького полковника. Полк Галагана брав участь у розоренні російським військом Запорозької Січі навесні 1709-го, за що, згідно з легендою, був проклятий січовиками. Більш ніж через 100 років, якраз у сьомому поколінні, як і передрікали характеристики, в родині Галаганів помер малолітній син Павло, на спомин про якого його батько, відомий український меценат Григорій Галаган, заснував у Києві приватний лицей-колегіум.

Яків Головацький (1814–1888) – український лінгвіст, етнограф, фольклорист, поет, священик і педагог. Співавторник об'єднання «Руська трійця», співавтор збірки «Русалка Дністровая». Після репресій австрійського уряду проти членів «Трійці» зневірився в самодостатності українства і під впливом праць російських істориків та публіцистів перейшов на москвофільські позиції, вважаючи українців частиною «руського народу». 1867 року емігрував до Росії, займався науково-видавничою діяльністю у Вільні, де очолював місцеву Археологічну комісію.

Михайло Родзянко (1859–1924) – нащадок старовинного козацького роду, великий землевласник і громадський діяч Катеринославщини, член Державної ради в 1906–1907 роках, депутат Державної думи III (1907) та IV (1910) скликань. Один із лідерів та ідеологів партії «октябристів», що виступала за неподільність Російської імперії та встановлення в ній конституційної монархії. Найбільший противник українського національно-визвольного руху. Керував Тимчасовим комітетом Держдуми після повалення монархії, виступав проти автономії України, брав участь у білому русі.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Як представники традиційної, ще радянської інтелігенції, так і сьогоденні інтелектуали знаходять теплі місця біля влади чи фондів, які розподіляють кошти, й озвучують повідомлення, вигідні замовникам.

Іван Драч

поет, громадський діяч

У літературі доби шістдесятників його поезія свого часу здійняла неабиякий галас. У кінематографії саме на сценарії Драча було створено низку справді культових фільмів, таких як «Пропала грамота», «Криниця для спраглих», «Камінний хрест». Водночас письменник вміє налагодити стосунки з будь-якою владою. За Радянського Союзу отримав дві державні премії: премію УРСР імені Тараса Шевченка та Державну премію СРСР. За правління Кучми – орден князя Ярослава Мудрого, а за Ющенка – звання «Герой України». Нині входить до гуманітарної ради при президенті. «Я 30 років був членом КПРС. Гріх було б не вважати мене конформістом. Але «конформіст» для мене не лайливе слово. Це людина, котра знає ситуацію, розбирається в ній і робить ті кроки, які вважає потрібними», – каже поет.

Дмитро Стус

син поета

Син поета-дисидента Василя Стуса, літературознавець, кандидат філологічних наук. Входить до гуманітарної ради при президенті й стверджує, що радий «дружити з драконом»: «Україна довгі роки виборювала незалежність, і коли вона нарешті стала незалежною, то співпрацювати з владою вже соромно? Даруйте, але тут щось не в'яжеться. Я вважаю, що коли бодай чимось можемо допомогти в розбудові культурного простору України, то мушу це робити».

Петро Толочко

історик

Слави пристосування в наукових колах зажив іще за СРСР, оскільки завжди намагався дотримуватися концепції, що не суперечить лінії партії. У 2002-му потрапив до парламенту IV скликання за списком БЮТ, однак швидко перебіг на бік прокучмівської більшості. Нині допомагає чинній владі знаходити історичні аргументи правильності її проросійської позиції: виступає проти «націоналістичного трактування історії». Зокрема, заперечує, що Голодомор був геноцидом українського народу. «Треба пам'ятати одне: ніколи Україна не була колонією», – підкреслює історик, при цьому додаючи, що «в російській політичній еліті українці завжди відігравали важливу й значущу роль».

Не вносьте руйнівних ознак у діяльність!

Автор:
Юрій
Макаров

Не тратьте, куме, сили, спускайтеся на дно! Саме це можна було б порадити Миколі Княжицькому та Віталієві Портнікову після відвідання ними Нацради з питань телебачення і радіомовлення минулого тижня. Колеги намагалися отримати ліцензію на мовлення нового супутникового каналу новин, що створюється на базі ТВі, але дістали безкомпромісну відмову. Результат більш ніж імовірний, якщо згадати, що торік Нацрада відібрала в ТВі разом зі «5 каналом» низку ліцензій на ефірні частоти (причому на користь каналів з медіа-групи Хорошковського), і це стало приводом для скандалу без перебільшення європейського масштабу.

Щоправда, цього разу ситуація здавалася трохи простішою: не доводилося ділити обмежений частотний ресурс, супутник у цьому сенсі гумовий. Утім, представники держави знову сказали: «Зась!» Мотивацію вищого регуляторного органу озвучила член Нацради Оксана Єлманова. Донедавна ця молода ефектна пані була відома як успішний девелопер, або, кажучи людською мовою, забудовник, а її телевізійний досвід вичерпувався запрошенням кілька років тому на програму «Акули бізнесу». Професійна громадськість мляво відреагувала на призначення красуні на вакантну посаду в Нацраді, а сама акула, випереджаючи нерозуміння, запевнила, що на новому місці важлива не кваліфікація, а якісь загальні менеджерські здібності. Тепер ми знаємо, що малося на увазі. Оригінальна цитата з виступу пані Єлманової з приводу концепції забороненого каналу: «То есть... есть нацеленность на какое-то поднятие, понимаете, как бы со дна всех неудобных на сегодняшний момент или же там как бы придание вопросам, которые варятся сегодня в этой стране, потому что, естественно, она выживает и пытается получить какой-то эффект, выстроиться как-то в разумное русло. И в данном случае, наверное, больше нужен канал, который будет нести позитив. (...) Я против. В существующей ситуации, и она довольно часто проявляется во многих отраслях в экономике нашей страны, когда люди, используя для достижения целей, пользуясь поговоркой «все методы хороши»... все инструменты, на самом деле для достижения своих целей в общем-то вносят разрушительные признаки в деятельность, которые не создают эту страну, а ее разрушают». Я міг би цитувати й далі, але доведеться вольовим шляхом обірвати цей сплав Кафки з Хармсом.

Я зрозумів з цього три речі. Перша: державний орган офіційно перешкоджає журналістам поширювати незручні новини, вимагаючи від них обмежитися «позитивом», – і те, й інше буквально! Друга: у своїй забороні державний орган керується не законодавством країни, а уявленнями кваліфікованого будівельника. Третя: вочевидь, у нинішній владі вже зовсім кепсько з кадровим складом, якщо ось на це доводиться спиратися для легітимізації своїх явно протизаконних, абсурдних рішень. Проте з колізії можна зробити ще один, несподіваний висновок. Через кілька днів після викладених анекдотичних подій ініціатори проекту поїхали до Варшави й у місцевій, польській Нацраді зареєстрували супутниковий канал TVi Europe, спираючись на чинне європейське законодавство про транскордонне мовлення. Звісно, це не те саме, що пропонувалося в Києві, швидше за все, йдеться про паралельний проект, але тут має значення інше. А саме підхід, спосіб реакції на перешкоду. Є ахетипічна для України реакція: при зіткненні з несправедливістю й неподобством зажуритися, повісити голову й прийняти в принципі розумне рішення, що батоном обуха не перебити. Це по-нашому, по-українськи. А можна боротися: в суді (знаю, знаю), в пресі, у міжнародних інстанціях. Інколи це діє – не завжди, але буває. А ще можна не зупинятися й паралельно шукати варіанти й будь-що досягати мети.

**МИ, СЛАВА БОГУ, НЕ В СРСР,
ДЕ ДЛЯ НЕПОКІРНИХ
ІСНУВАВ СИБІР.
СИБІР ТЕПЕР ЗА КОРДОНОМ,
А В ЛУК'ЯНІВЦІ МІСЦЯ
ДЛЯ ВСІХ ЗАБРАКНЕ**

Так, у нас генетично вихована звичка підкорятися силі, бо попередні 300 років практики навчили, що конфлікт із владою не передбачає жодних альтернатив. До того ж не всі мають такі можливості, як лічені провідні журналісти, відомі за межами своєї

країни. Значно частіше випадки, як той, про який днями розповів Анатолій Гриценко: коли фермер-орендар підняв господарство, дав роботу практично всьому селу, а потім з'являються суворі хлопці, виганяють його без зайвих слів, й місцева влада, міліція, прокуратура їх лише покриває. Але ж він таки достукався! Ми, слава Богу, не в СРСР, де для непокірних існував Сибір. Сибір тепер за кордоном, а в Лук'янівці місця для всіх забракне. Я хочу лише сказати, що кожен успішний випадок протидії беззаконню має силу прецеденту, так само як кожен випадок покірності – через звичку, нерішучість, депресію, лінощі, сибаритство чи бридкість – означає толерування неподобства. А отже, сприяння йому. ■

Інші переваги передплати:

- отримувати журнал зручно – вдома чи в офіс
- вчасно – щотижня
- книжки в подарунок (за умови оформлення піврічної або річної редакційної передплати)
- спеціальні умови участі в «Клубі інтелектуальної книги» (www.ibookclub.com.ua): -10% від клубної ціни

ПОДАРУНОК* для ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ЖУРНАЛУ!

За умови оформлення піврічної редакційної передплати «Український тиждень» дарує одну з двох книжок на Ваш вибір:

За умови оформлення річної редакційної передплати – будь-яку із пропонуємих вище або

* Під отриманням подарунку маєтеся на увазі можливість придбати книжку за 0,1 грн. Грошовий еквівалент подарунків не виплачується та не компенсується.

Подарунки надані «Клубом інтелектуальної книги» (www.ibookclub.com.ua)

«Нова холодна війна. Як Кремль загрожує Росії, і Заходу»

Автор: Едвард Лукас.

У своїй книжці відомий британський журналіст Едвард Лукас називає нинішні відносини Росії та Заходу «ною холодною війною», в якій Росія використовує як зброю не лише спритну дипломатію, а й нафту та газ. Чи європейський світ усвідомлює реальну небезпеку цієї війни? Що може протиставити Європа імперським амбіціям Росії, щоб зберегти свої демократичні цінності?

«Після автомобілізму»

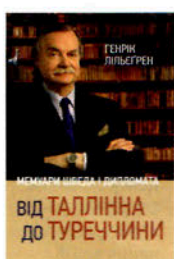
Автор: Кінгслі Денніс і Джон Аррі

Ця книжка розкриває проблему автомобіля як одну з центральних для майбутнього людства у ХХІ столітті й наголошує на відповідальності перед наступними поколіннями. Від того, які рішення та інновації запроваджуються нині для розв'язання проблеми особистої мобільності, великою мірою залежатиме те, як житимуть наші нащадки: в умовах масштабного локалізму у війні всіх проти всіх Томаса Гоббса чи в оточенні систем цифрового спостереження Джорджа Орвелла.

«Від Таллінна до Туреччини»

Автор: Генрік Лільєгрєн

Мемуари відомого шведського дипломата, присвячені важливим геополітичним процесам Другої половини ХХ століття, в яких він брав безпосередню участь. Географія цієї книжки охоплює Скандинавію, Прибалтику, Грецію, Туреччину, Німеччину та США. Автор ділиться спогадами про дипломатичну діяльність, а також розкриває свої погляди на дипломатичну стратегію.

«Фінляндія в Другій світовій війні: між Німеччиною і Росією»

Автор: Олі Вехвіляйн

Книжка розкриває непросте геополітичне становище Фінляндії в Другій світовій війні. Автор аналізує складні політичні, суспільні та економічні аспекти перебування країни «між Німеччиною та Росією». Книжка коротко, але докладно описує постання фінської державності, Зимову війну 1939–1940 рр., фінську участь у Другій світовій та післявоєнний період у країні.

НИКОЛИ ЩЕ ПЕРЕДПЛАТА НЕ БУЛА ТАКОЮ ПРОСТОЮ ТА ШВИДКОЮ!

Оберіть зручний для Вас спосіб

редакційної передплати:

у будь-якому банку за наведеними нижче реквізитами. Повідомте адресу доставки за телефоном (067) 407 10 96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)

у відділеннях Укрпошти:

за індексом 99319 (у разі передплати через Укрпошту книжки у подарунок не надаються).

Вартість передплати:

II півріччя 2011 р.

- 1 міс. – 45 грн
- 2 міс. – 90 грн
- 3 міс. – 135 грн
- 4 міс. – 180 грн
- 5 міс. – 225 грн
- 6 міс. – 270,10 грн
- 12 міс. – 540,10 грн

повідомлення

касир

отримувач платежу

ТОВ «Український тиждень»

2600900002321

35392656

поточний рахунок отримувача код отримувача

назва установи банку

300023

МФО банку

ПАТ «УКРСОЦБАНК»

Прізвище, ім'я та по батькові платника

Адреса платника, телефон

вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»

період:

сума, грн

платник (підпис)

Регуляторні лещата

Економічного зростання не варто очікувати без проведення справжньої дерегуляції і поліпшення податкових умов для малого та середнього бізнесу

Автор: Іван Григор'єв

Протягом травня – червня найвищі посадовці не раз переконували в щирості бажання суттєво поліпшити умови для ведення бізнесу в Україні. Навіть проголошували засоби досягнення мети: дерегуляція, зменшення фіскального навантаження, боротьба з корупцією тощо. Утім, на практиці за час перебування при владі команди Миколи Азарова ухвалено лише поодинокі закони, зміст яких збігався б із заявами, причому навіть ці документи або працюють так-сяк, або взагалі саботуються чиновниками на місцях (це, до речі, було визнано офіційно, на рівні уряду).

МІСЦЕ ПІД СОНЦЕМ

Попри покращення деяких макроекономічних показників, зокрема ВВП і деклароване виконання держбюджету, малий та середній бізнес і далі відчуває значний тиск з боку держави. Це підтверджують дослідження міжнародних організацій. Так, днями Швейцарська бізнес-школа IMD оприлюднила Світовий рейтинг конкурентоспроможності World Competitiveness Yearbook-2011. Він складається шляхом підрахунку балів за чотири основні критерії: стан економіки, ефективність уряду, ефективність бізнесу та стан інфраструктури. Наша держава в цьому рейтингу посіла 57-ме місце (!) з 59. Позаду лишилися тільки Хорватія та Венесуела (відповідно 58-ме та 59-те). Раніше Heritage Foundation та Wall Street Journal опублікували рейтинг економічних свобод, у якому Україна на 164-й сходинці серед 179 держав світу – остання поміж європейських країн. Торік вона була на 162-й, а 2009-го – на 152-й. Втрату позицій дослідники пояснюють, зокрема, зарегульованістю економіки та високим

рівнем корупції. А в рейтингу Doing Business-2011 Міжнародної фінансової корпорації та Світового банку ми на 145-му місці поміж 183 держав. Дослідники з'ясували, зокрема, що порівняно з минулим роком у нас поліпшилася ситуація з реєстрацією фірм, але погіршилася з їх ліквідацією, ускладнилася реєстрація власності, знизився показник захисту інвесторів, незмінно поганими експерти визнали умови оподаткування та міжнародної торгівлі. Загалом вести бізнес в Україні складніше, ніж у будь-якій державі СНД, окрім Узбекистану.

Традиційно пасемо задніх і в глобальному рейтингу конкурентоспроможності-2010–2011, який визначає Всесвітній економічний форум. У цьому лістингу Україна опустилася аж на сім сходинок порівняно з минулим роком – на 89-ту з 139 держав. При цьому в групі «Інститути» (характеризує регуляторне та ділове середовище) вона втратила 14 позицій і сповзла на 134-те місце. За результатами дослідження, зокрема, 19,6% опитаних топ-менеджерів назвали податкове законодавство перешкодою для ведення бізнесу, а 13,9% – корупцію. Щоправда, в I кварталі цього року дещо поліпшився індекс інвестиційної привабливості нашої держави, який визначає Європейська бізнес-асоціація, – з 3,28 до 3,4 бала (за п'ятибальною шкалою). Втім, це сталося на тлі підвищення ризиків: проблем у взаємодії з митницею, введення експортних квот і посилення рейдерства. 37% інвесторів вказують на негативні наслідки ухвалення Податкового кодексу, ще 23% заявляють про зростання корупції.

ПИСАНИЙ І НЕПИСАНИЙ

Майже рік минув відтоді, як українська влада оголосила реформи з метою спрощення умов ведення бізнесу та дерегуляції. На старті Держкомпідприємництва, який

РЕАНІМАЦІЯ СПРОЩЕНКИ

У ставленні влади до малого бізнесу несподіване потепління. В середині травня прем'єр-міністр Микола Азаров завітав на розширене засідання Ради підприємців при Кабміні й пообіцяв зберегти спрощену систему оподаткування. А невдовзі в парламенті було зареєстровано законопроект № 8521 «Про внесення змін до Податкового кодексу...». Він передбачає, зокрема, включення до ПК розділу про спрощенку. При цьому, за словами опитаних підприємців, відповідні норми на 70% повторюють раніше розроблений документ за участю близько 300 ділових об'єднань. Микола Азаров тоді особисто звернувся до законодавців з проханням якнайшвидше прийняти законопроект № 8521, щоб він набрав чинності вже 1 липня 2011-го. Про плюси і мінуси запропонованих змін читайте на сайті «Українського тижня» (tyzhden.ua) у статті «Групи без крові».

тоді ще існував і який очолював Михайло Бродський, заходився розробляти нібито необхідні для малого та середнього бізнесу законопроекти. Проходження більшості з документів наштовхувалося на тихий саботаж чиновників. Щоправда, протекція на рівні керівництва Кабміну щодо деяких ініціатив таки дала змогу провести їх через парламент. Утім, у реаліях виявилось, що ці нововведення або не вирішують проблем бізнесу, або їхні норми просто ігноруються на місцях. Причому найчастіше зі згоди (або й за вказівкою) згорі.

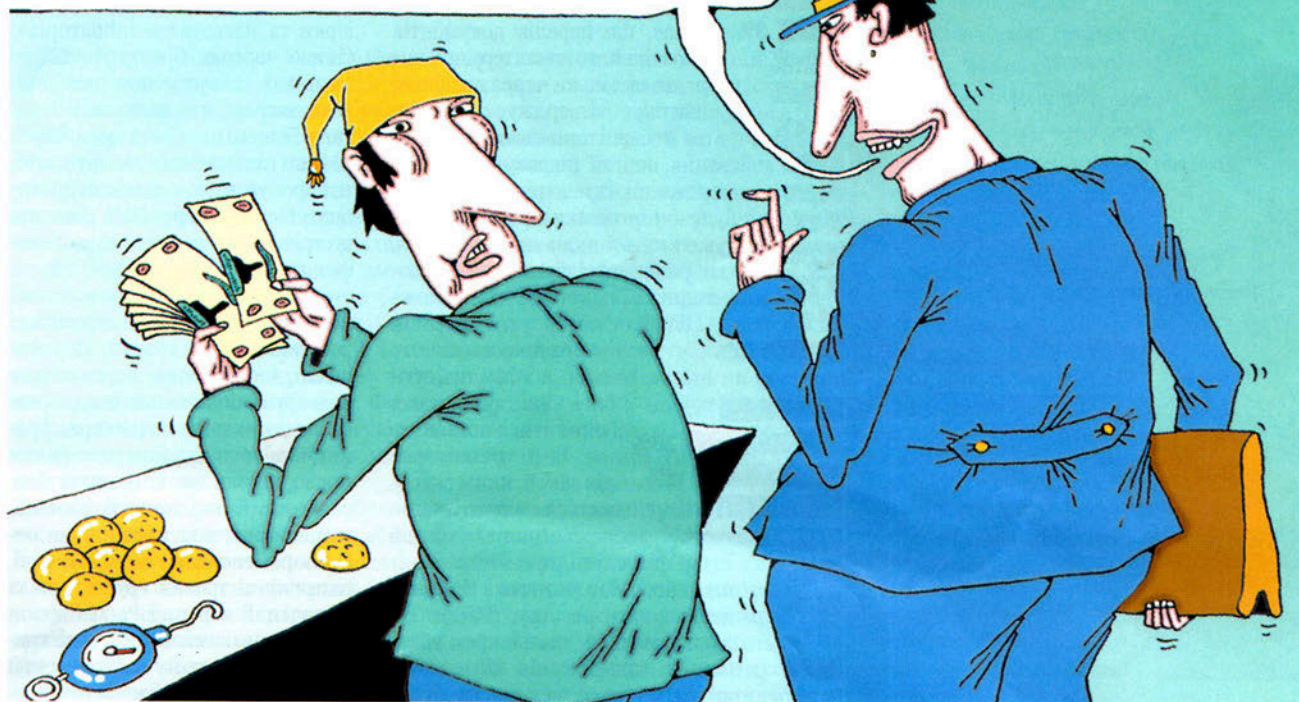
Наприклад, неабияк поліпшити життя підприємцям мало запровадження декларативного принципу під час отримання дозволів. За цим принципом, щоб розпочати власну справу, достатньо лише надіслати до контролюючого органу гарантію, що матеріально-технічна база підприємця відповідає вимогам законодавства. Та водночас уряд дістав право встановлювати види діяльності, на які отримувати дозволи все ж потрібно. І скористався ним, зарахувавши до такого переліку 91 вид діяльності – від перевезення небезпечних відходів до реалізації елітного насіння та розміщення зовнішньої реклами. Експерти зазначають, що його доцільно було б скоротити вдвічі. Понад те, й досі не діє принцип мовчазної згоди під час одержання дозволів, запроваджений ще наприкінці 2009 року. Він передбачає, що коли підприємець подав регуляторному органу всі необхідні документи, а той не надає дозволу протягом 10 днів, вважається, що бізнесмен документ отримав. Але тепер чиновники контролюючих інстанцій апелюють до ст. 164 КпАП, згідно з якою за провадження господарської діяльності без дозволу передбачено штраф у розмірі 340–680 грн (з конфіскацією продукції).

Справжньою перемогою бізнесу мала стати відмова від чи-

ПОДАТКОВА ЗАВЖДИ ПРИХОДИТЬ НА ВИРУЧКУ

Лук'яненко

малой кількості ліцензій. 2010 року, за словами Михайла Бродського, було скасовано ліцензування 2046 із 2268 видів робіт, а також 23 із 78 видів діяльності, встановлено необмежений термін дії багатьох дозволів тощо. Такий крок варто було б лише вітати. Утім, на практиці наслідком цих заходів стало зростання «представницьких» витрат за отримання ліцензій. Були намагання спростити український зареєстрований будівельний бізнес. 13 січня 2011-го Верховна Рада ухвалила закон, який зменшує кількість дозвільних процедур у згаданому сегменті (з 93 до 23) та часу їх проходження (з 415 днів до 60). Але на практиці документ не запрацював. «Дерегуляції поки що непомітно», – каже адвокат Віктор Яценко, який спеціалізується на проблемах цієї галузі. Експерт стверджує, що ліцензії та дозволи, як і раніше, видають підприємцям не на підставі закону, а за особистим бажанням посадової особи. Понад те, проведена нещодавно адміністративна реформа взагалі сплутала карти забудовникам, адже перекроїла структуру державних архітектурно-будівельних ін-

164 сходинку
з **179** посіла
Україна
в рейтингу
економічних
свобод Heritage
Foundation
та Wall Street
Journal

спекцій та органів Держбуду на місцях. Днями вже урядовий уповноважений із дерегуляції господарської діяльності Михайло Бродський повідомив, що майже завершено чергові зміни до профільного законодавства. За його словами, закон про регулювання містобудівної галузі, ухвалений раніше, є лише рамковим, до нього потрібно прийняти низку постанов уряду, а також кілька змін. Усі ці новели чиновник обіцяє розробити вже за місяць.

ДОБРИМИ НАМІРАМИ

За оцінками голови Комітету Верховної Ради з питань промислової і регуляторної політики та підприємництва Наталі Королевської, за I квартал цього року внаслідок набрання чинності Податковим кодексом зареєструвалося понад 200 тис. підприємств. Експерти стверджують, що за цей період кількість тих, хто розпочав справу, зменшилася на третину порівняно з аналогічним періодом 2010-го. Надалі згорнути бізнес будуть змушені ще понад 170 тис. осіб у зв'язку з погіршенням фінансових умов. І хоча ДПАУ надає

дещо іншу статистику, влада, вочевидь, все-таки занепокоїлася таким перебігом подій.

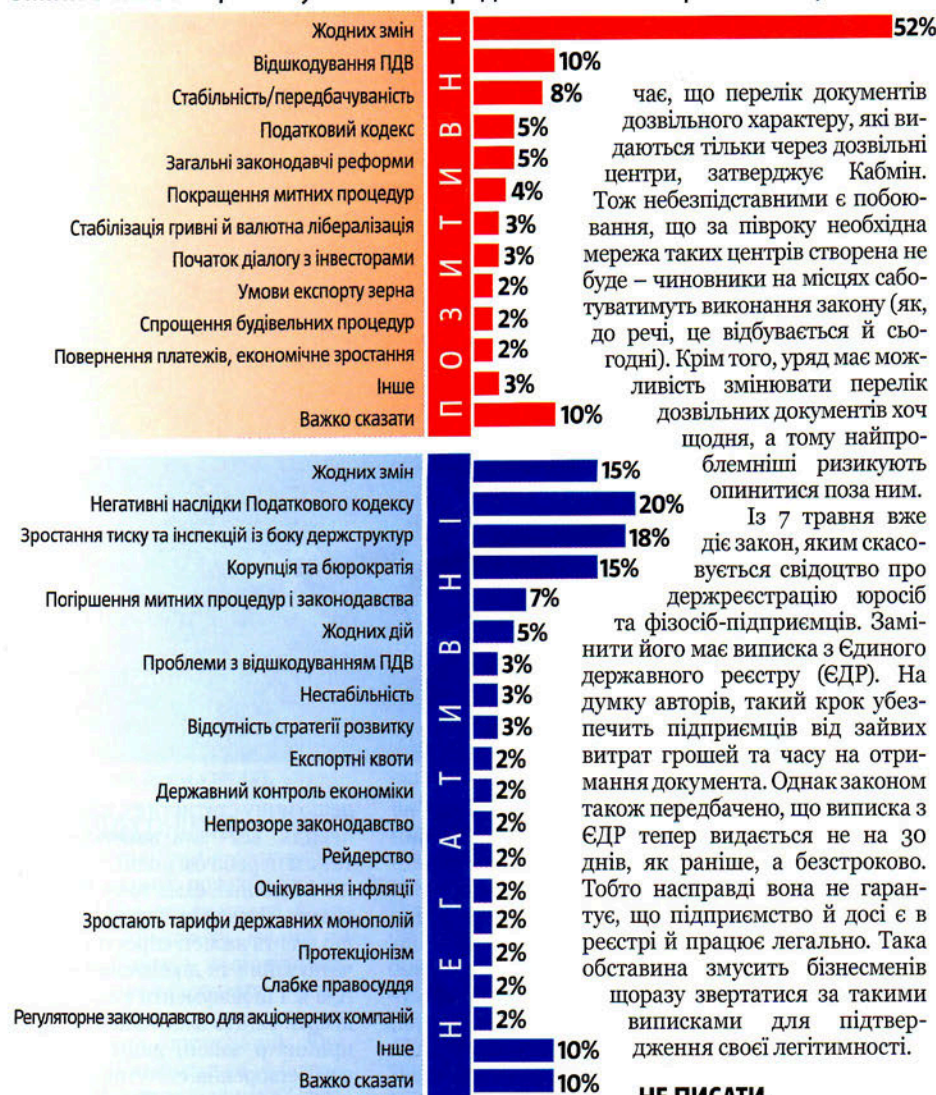
Можливо, саме тому було показово ухвалено низку законів, що мають на меті спростити започаткування та ліквідацію справи. Але ж і ці документи викликають досить багато запитань. Зокрема, прийнято закон, яким передбачено створення статутного фонду для юридичних осіб у розмірах, необхідних для ведення бізнесу (не більше), скорочення до двох днів терміну реєстрації юрособи, спрощення вимог щодо нотаріального оформлення деяких документів тощо. Утім, экс-голова Держкомпідприємництва Олександра Кужель влучно зазначила, що цей документ – лише «одна пігулка», яка не може вилікувати всіх хвороб. Щоправда, в уряді знайшлося ще кілька.

7 квітня ухвалено закон, згідно з яким, зокрема, буде зменшено терміни проведення перевірок суб'єктів господарювання, що ліквідуються. Також із 28 серпня цього року набере чинності закон від 21 квітня, який має на меті введення принципу державної реєстрації юросіб на базі модельного статуту. Такий статут розро-

ГОЛОС БІЗНЕСУ

Зміни в інвестиційному кліматі впродовж останніх трьох місяців

За підсумками опитування Європейської бізнес-асоціації, % респондентів

бляє Кабмін для кожної організаційно-правової форми юросіб. Підприємство може взяти собі його або розробити власний. Багато сподівань покладає Михайло Бродський і на зміни до Закону «Про дозвільну систему...» від 29 квітня. Відповідно до нього з 1 січня 2012-го дозвільні документи видаватимуть, переоформлюватимуть, робитимуть дублікати та анулюватимуть лише через державних адміністраторів у дозвільних центрах. «Підприємствам не доведеться спілкуватися з місцевими чиновниками, а отже, в них не буде можливості залізти бізнесу до кишені», – переконаний урядовий уповноважений із дерегуляції. Однак документ передба-

200 тис.
підприємств
згорнули діяльність
після
імплементції
Податкового
кодексу

чає, що перелік документів дозвільного характеру, які видаються тільки через дозвільні центри, затверджує Кабмін. Тож небезпідставними є побоювання, що за півроку необхідна мережа таких центрів створена не буде – чиновники на місцях саботуватимуть виконання закону (як, до речі, це відбувається й сьогодні). Крім того, уряд має можливість змінювати перелік дозвільних документів хоч щодня, а тому найпроблемніші ризикують опинитися поза ним. Із 7 травня вже діє закон, яким скасовується свідоцтво про держреєстрацію юросіб та фізосіб-підприємців. Замінити його має виписка з Єдиного державного реєстру (ЄДР). На думку авторів, такий крок убезпечить підприємців від зайвих витрат грошей та часу на отримання документа. Однак законом також передбачено, що виписка з ЄДР тепер видається не на 30 днів, як раніше, а безстроково. Тобто насправді вона не гарантує, що підприємство й досі є в реєстрі й працює легально. Така обставина змусить бізнесменів щоразу звертатися за такими виписками для підтвердження своєї легітимності.

НЕ ПИСАТИ,
А ВИКОНУВАТИ

Днями Віктор Янукович зажадав від Миколи Азарова вирішити питання дерегуляції економіки в найкоротші терміни. «Необхідно закінчити розпочатий 2010-го процес... Моя вимога – завершити його як невідкладний. Микола Янович, це на вашій совісті...», – сказав президент. Прем'єр відповів, що відповідна робота ведеться швидкими темпами, тому є шанс закінчити її вже до кінця поточного року...

Але насправді уряду потрібно не просто протиснути через Верховну Раду нібито корисні для бізнесу закони, а ще й змусити бюрократів виконувати їх. Та й самі податківці на місцях чинять свавілля. Навіть Микола Азаров визнав, що, попри декларативну за-

борону на проведення перевірок малого бізнесу, вони тривають. З огляду на це уряд відкрив «гарячу лінію», а прем'єр дав розпорядження уповноваженим органам «реагувати на незаконні перевірки та наказувати ініціаторів». Своєю чергою, Віктор Янукович закликав скаржитись особисто йому на тих, хто заважає займатися бізнесом. «Звертаюся через ЗМІ до підприємців: пишіть мені, телефонуйте...» – заявив президент. Останні через ЗМІ ставлять зустрічне запитання: «Куди телефонувати, в рейку?..».

Нібито очевидно, що найвищі посадовці навряд чи спроможні реагувати на всі скарги. Це, зрештою, навряд чи є першочерговим функціональним завданням глави держави та прем'єра. Традиційне для України телефонне право ніколи не компенсує безглуздості й шкідливості фіскальних законів, корумпованої та непрозорої системи влади. До речі, наприкінці травня група держав із протидії корупції Ради Європи GRECO відзначила провал в Україні законодавчого забезпечення боротьби з корупцією та невідповідність заходів європейським стандартам за 13 напрямками. До України було висунуто такі претензії: законодавче невизнання корупційної діяльності злочином, залежність прокуратури від політичного впливу, відсутність чіткої відповідальності юросіб за корупційні правопорушення, неврегульованість проблем, пов'язаних із конфліктом інтересів осіб, які працюють на держслужбі, тощо. Очікується, що трохи поліпшать ситуацію нові закони «Про засади запобігання і протидії корупції» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення», які днями підписав Янукович (обидва розроблялися в Адміністрації президента). Однак, на думку експертів, вони також містять чимало положень, які дозволяють застосовувати антикорупційні норми за вибіркоким принципом.

Отже, очевидно, що реальні процеси (посилення адміністративного тиску на підприємців, поєднане з істотним погіршенням умов ведення бізнесу) в країні йдуть врозріз з обіцянками реформ. І окремими нормативними ініціативами цієї прірви не приховати. ■

Кодекс без честі

Суперечки навколо Податкового кодексу не вщухають практично рік. Готують нові розділи, вносять поправки, обурюється громадськість, влада виправдовується, але не зупиняється у своїх ініціативах. Нещодавно представники уряду навіть визнали: документ далекий від досконалості, його треба знову коригувати. Однак автори законодавчих напрацювань не враховують принципів речей, без котрих будь-які зміни виявляться безглуздими, а ПК викликати безліч запитань аж до нескінченності. Йдеться про філософію державотворення в широкому сенсі й, зокрема, адміністрування податків. Відверто кажучи, ніякої філософії в чиновників узагалі немає. Фіскальні органи й уряд швидко спорадично реагують на зовнішні сигнали, що надходять їм від громадськості чи інших органів влади.

До 1 січня цього року завдання було одне: видіти якомога більше коштів із бізнесу, аби закрити старі й латати нові бюджетні дірки. Податковий майдан трохи змінив погляд на ситуацію: бюрократи зрозуміли, що є люди, готові відстоювати власні права, трохи перелякались і почали діяти менш агресивно. Тепер нібито збираються піти спрощенням на поступки, але це тільки реакція на події. Серйозного розуміння, куди рухатися, що змінювати, так би мовити, філософії реформ не було й немає. А ухвалений кодекс – це лише збірка чинних правил, що до них додали кілька кострубних нововведень, які практично неможливо втілити в життя. Ось, наприклад, норма про автоматичне відшкодування ПДВ. Підприємці давно чекали на це рішення, однак його реалізація в кодексі – мертвонароджене дитя. Зараз, як і раніше, своєчасність компенсації цього податку цілком залежить від рішення ДПАУ, бо ж нечітко прописані умови автоматичного повернення трактувати можна як завгодно. По суті, ці правила

стають у пригоді лише «своїм» або ж тим, хто знайшов підхід до «своїх». Решта бізнесменів (власне, більшість) скористатися ними не можуть.

ДПАУ поводить себе чимдалі суворіше, хоча така тенденція є традиційною для України – у податківців побільшало повноважень, але ж говорити, що нині їхня робота суттєво відрізняється від минулорічної, недоречно. Інша справа, що в умовах кризи уряд повинен реалізовувати ліберальнішу політику. Однак він зорієнтований тільки на інтереси великого бізнесу, а також на підбирання того, що погано лежить. Цим завданням, власне, й підпорядковано податкову стратегію, з реалізацією якої в нього виходить цілком дурня.

Але не варто робити з Миколи Яновича та команди злих геніїв. Насправді вони не прагнуть просто так посилити податкову і придушити бізнес – вони за-

робляють гроші. З огляду на це, деякі позитивні поправки до фіскального законодавства можливі. Їх, звичайно, вноситимуть до кодексу ще сотнями, та вже й тепер можна згадати принаймні про дві. Перша – позбавлення бізнесменів «почесного» обов'язку здавати порожні декларації. Ще на початку року це було великою проблемою для всіх: керівники підприємств, які майже не працюють або перебувають на межі рентабельності, а також бухгалтери мали цілодобово просиджувати в чергах під ДПА, щоб відзвітуватись. Фіскалі швидко зорієнтувалися, що практичної користі з цього немає і пішли на поступки. Друга позитивна ініціатива (ще не прийнята, але подана до Верховної Ради) – відновлення спрощеної системи оподаткування. Нагадаю, що саме це питання було найбільш важливим для малого й середнього бізнесу, який страйкував на Майдані 2010-го. Півроку ніхто не міг спрогнозувати, чим у підсумку завершиться епопея. Проте влада прислухалася до підприємців, 90% запропонованих урядом пунктів полегшують життя спрощенням і складені в їхніх інтересах. Та водночас багатьох спостерігачів збентежила норма, згідно з якою для здійснення нерегулярних продажів (виняток – продукція з городів) обов'язковим буде отримувати відповідне свідоцтво в податковій. Здається, що це дуже серйозне посилення фіскального тиску. Водночас в уряді чудово розуміли, що поширення цієї норми на збут городньої продукції (для багатьох українців – чи не єдине джерело доходів) спровокує хвилю протестів. При цьому бюджет отримає копійки, а податкова – безліч проблем з адмініструванням. Але це деталі. Навіть правильні корективи до загального неправильного кодексу нічого не дадуть. Якщо фіскальна (а кажучи ширше – економічна) філософія не буде чітко сформульована та прийнята за-

галом, українці й надалі кумкатимуть у болоті, а світ пролітатиме повз них.

Потрібно нарешті визначитись, яку державу ми розбудовуємо!.. Якщо соціальну, то податки мають зростати, фіскальна дисципліна бути на належному рівні, але ж тоді слід

не розтринькувати держбюджет, забезпечувати інфраструктуру, зокрема й соціальну. Якщо ж ми обираємо ліберальну модель, де кожен відповідає сам за себе, тоді до бюджету потрібно збирати в рази менше податків, але – знову ж таки – цілеспрямовано витрачати. І не на адміністрування й розширення держапарату, а на соціальні верстви, які не можуть себе забезпечити... У такій країні буде легко вести бізнес, залучати інвестиції, створювати робочі місця. Обидва ці шляхи є життєздатними. Та в державі усе перевернуто, говоримо про це не перший рік, а результат... нульовий. ■

Автор:
Ксенія
Ляпіна,
народний
депутат
України,
керівник
аналітичної
групи
Інституту
конкурент-
ного
суспільства

УРЯД НАДМІРНО
ЗБІЛЬШИВ ФІСКАЛЬНЕ
НАВАНТАЖЕННЯ Й... НІБИТО
ЙДЕ НА ПОСТУПКИ.
ПОГАНО, ЩО В
НЕВІДОМОМУ НАПРЯМКУ

Тестування корупції

Наближені до Міністерства освіти ділки заробили на школярах сотні мільйонів гривень

Автор:
Богдан
Буткевич

Уквітні й травні, коли школярі готувалися до контрольних та іспитів, на певні банківські рахунки стрімкими потоками потекли гроші. А все тому, що якийсь фінансовий геній з відомства Дмитра Табачника перетворив таку, здавалося б, невинну та потрібну річ, як підсумкові атестаційні тести для перевірки знань школярів, на прибуткову оборудку. Завдяки їй із кишень українських сімей витягли майже 500 млн грн.

ШТУЧНИЙ АВРАЛ

Наприкінці кожного навчального року в старших класах школи проводиться так звана підсумкова атестація – різної форми контрольні роботи, що фіксують проміжний рівень знань учнів. В останні роки Міністерство освіти, науки, молоді та спорту запровадило її і в середніх класах. За каденції Івана Вакарчука для неї було обрано форму тестових завдань із кількох предметів. Коли структуру очолив Дмитро Табачник, одним із перших його кроків стало скасування наказу попередника про проведення тестів у середніх класах. Обґрунтовувалося це надмірним навантаженням на учнів. Проте менш ніж за рік нинішній очільник МОН повернув їх. На-

віщо? Навантаження на дітей за рік різко зменшилося?

«За нинішньої системи Міністерство освіти і науки є одним із найбільш корумпованих щодо можливостей освоєння бюджетних коштів, – стверджує Сергій Пащинський, екс-чиновник МОН. – І так давно повелося, що будь-яка перевірка знань, що передбачає друк якихось навчальних матеріалів, – це шанс заробити, якого не втрачав жоден із міністрів».

Наказ Міносвіти про проведення підсумкових тестових робіт у 5–8-му класах Дмитро Табачник підписав 16 лютого 2011-го. Але реальна підготовка до атестації розпочалася лише після відповідного листа заступника міністра Бориса Жербовського від 4 березня. Тобто менш ніж за два місяці до кінця навчального року та запланованих для тестів термінів – з 10 по 20 травня. А це означає, що від самого початку вони мали авральний формат.

«У цьому немає нічого дивного, – пояснює народний депутат Леся Оробець, голова підкомітету Верховної Ради з питань базової освіти. – Адже в усіх аферах, де «кидають» на гроші, одразу штучно створюється режим браку часу. Згадайте всілякі тайм-шери, МММ тощо, коли людям постійно кажуть:

дуже мало часу залишилося, слід поспішати, треба робити все можливе. Тобто навмисно створюються ажіотаж, шалений попит на певний продукт, штучний брак якого є важливим елементом схеми».

Цим продуктом стали посібники з тестовими завданнями для підсумкової атестації.

СТИМУЛЮВАННЯ ПРОДАЖУ

Методичні рекомендації щодо проведення підсумкових контрольних робіт у 5–8-му класах, що були викладені в додатку до листа від 4 березня, мають дуже довільне визначення безпосередньої форми тестування. Там лише зазначено, що, приміром, оцінювання з української мови має бути у вигляді тестів, утім, так само й у формі твору-роздуму.

Окрім української мови, за інформацією, наданою *Тижню* Міністерством освіти, підсумкові контрольні роботи для 5–8-х класів проводилися з математики, історії України, іноземної мови (англійської, французької, німецької) та російської (у класах із російською мовою навчання). Тести розробляв Інститут інноваційних технологій і змісту освіти при МОН України, який очолює Олександр Удод.

«Це ви що, історію для 5-х класів купуєте? – звернулася до

упцією

автора цих рядків школярка, коли він роздивлявся посібники на ятці. – Книжки дуже погані, там помилок купа. Мама купила, так потім вчителька нам усім олівцем виправляла». Її матір киває і додає: «У школі всім сказали, щоб обов'язково придбали, бо хто, мовляв, цього не зробить, той не зможе нічого скласти. А потім оце виправляння. Уявляєте, як діти на все це дивилися?»

Чимало освітан і експертів, опитаних *Тижнем*, вельми негативно оцінюють розроблені Міністерством освіти посібники. «Найгірші тестові завдання з історії для 5-х класів, – каже Леся Оробець. – Із 38 запропонованих варіантів може бути використано приблизно 15, адже решта, м'яко кажучи, небездоганні щодо фактажу, методології, врахування вікових особливостей дітей, лексики та банальних помилок під час складання завдань. І так з усіма посібниками. Я три роки була безпосередньо дотична до створення тестових завдань для шкіл і знаю цей процес ізсередини. Для написання якісних тестів для будь-якого віку потрібні чимало грошей і часу. А тут маємо явно поспіхом зроблений продукт, орієнтований на якомога швидший продаж якнайбільшої кількості примірників в умовах штучного ажіотажу».

Тиждень поцікавився в Міносвіти, на підставі чого вчені мужі схвалили друк цих, об'єктивно кажучи, недороблених матеріалів. У МОН відповіли:

«На основі висновків науково-методичних предметних комісій Науково-методичної ради з питань освіти». Тобто виходить, самі склали – самі себе й перевірили.

Іще одна деталь: 29 березня міністерство розіслало освітянським чиновникам на місцях лист під назвою «Щодо незадовільної підготовки до проведення підсумкових робіт учнів 5–8-х класів». Він більше скидається на догану департаменту продажу комерційної компанії регіональним реалізаторам. «Здавалося, що всі все зрозуміли, – йшлося в ньому. – Проте, судячи зі звернень (нібито батьків та вчителів. – Авт.), інформація так і не надійшла до навчальних закладів».

Після цього листа в багатьох школах почався тиск на вчителів, щоб вони всіма способами змушували купувати збірники з тестовими завданнями. Педагоги, своєю чергою, почали на-

**60% ПРИБУТКІВ
ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ «ЧОРНИМ
НАЛОМ» ВІДДАЄТЬСЯ
ВІДПОВІДНИМ
ЧИНОВНИКАМ ІЗ МОН**

посідати на батьків. Один із дієвих способів пресингу – вказівки виконувати домашні завдання за міністерськими посібниками, інакше отримаєш незадовільні оцінки.

Так сталося з учнем 8-го класу Херсонської загальноосвітньої школи № 30 Германом Маталасом. «З кінця березня нам повідомили про збір грошей для придбання завдань для підсумкових контрольних робіт за п'ятьма предметами, – розпо-

відає Андрій Маталас, батько Германа. – На моє звернення до міського управління освіти я отримав чітку відповідь, що збірники купувати не треба, адже організацією підготовки має займатися шкільне керівництво. Але з 11 квітня учнів стали оцінювати за цими посібниками. Герман почав отримувати домашні завдання за ними, а їх, до речі, в школі у вільному доступі не було. Наш син, не маючи потрібних книжок, почав приносили одиниці».

Батьки поскаржились у Верховну Раду, нардеп Леся Оробець підключила Херсонську прокуратуру та управління освіти. Та історія на цьому не закінчилася. «Після того як ми відмовилися придбати ці посібники, мого сина викликала директорка школи Оксана Барнаш, – продовжує Андрій. – Розмова тривала 45 хвилин. Головний її сенс – ти і твої батьки не праві, не лізьте, мовляв, куди не треба. Коли Герман запитав: «Чому я маю купувати посібники, якщо вони є в інтернеті на сайті МОН?» відповідь була така: «Ти що тут, найрозумніший?» З усіх предметів мій син отримав 6–7 балів, хоча досі в нього були гарні оцінки». Батько сумнівається, чи зможе хлопець залишитися в цій школі на наступний рік.

Подібний випадок трапився з п'ятикласником Андрієм С. із Дрогобича. Єдина відмінність від історії родини Маталасів – його батьки все ж не пішли на відкритий конфлікт, переймаючись за майбутнє сина. Врешті-решт Андрій просто відксерокопіював питання в однокласників. Така сама проблема виникла в Андрія М. із київської школи з поглибленим вивченням англійської мови. Аналогічних історій автор назбирав із десятків, зателефонувавши знайомим батькам школярів. »

ЦІНА ПИТАННЯ

Відповідно до власного наказу, Міністерство освіти і науки до 1 травня 2011 року мало надати кожній школі примірники збірників із завданнями. «МОН мало забезпечити ними хоча б половину учнів у кожному класі згідно з чинним законодавством», – стверджує адвокат В'ячеслав Гончаров.

«На цю підсумкову атестацію, а тим більше випуск посібників із тестовими завданнями саме для 5–8-х класів, у бюджеті не передбачено жодної копійки, – зазначив на умовах анонімності функціонер Міносвіти. – Коли в грудні складала бюджет, то про ці тести взагалі не йшлося, геніальна ідея про їх проведення спала на думку Табачникова тільки на початку лютого».

Право на друк посібників віддали комерційним структурам, хоча в державі вдосталь власних потужностей. На якій підставі? На це запитання МОН відповіло **Тижню** так: «Міністерством на основі висновків науково-методичних предметних комісій Науково-методичної ради з питань освіти, що здійснювали експертну оцінку рукописів навчальних посібників, надано грифи «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» збірникам завдань для проведення підсумкових контрольних робіт, поданих на розгляд видавництвами «Ранок», «Основа» та «Літера ЛТД». Все, більше пояснень відомство Табачника не захотіло надати. Чому було обрано саме ці підприємства, чи проводився якийсь тендер, скільки це коштувало – жодної інформації. Підлеглі Табачника також не пояснили, на якій підставі затверджені міністерством навчальні матеріали розповсюджували комерційні відділи приватних фірм. До речі, на всіх примірниках посібників, придбаних **Тижнем** у торгових мережах, вперто не вказується загальний тираж.

«Ці друкарні можуть бути «заточені» під освітні схеми, –

пояснив директор великого поліграфічного підприємства, що побажав залишитися анонімним. – 60% прибутків від реалізації «чорним налом» віддається відповідним чиновникам із МОН».

Не менш дивна історія з видавництвами, що випускали збірники з відповідями на тестові завдання. Харківське «ФОП Стеценко І. І.», з друкарського верстата якої вийшла більшість відповідей, на половині своєї продукції навіть не зазначила вихідних даних. До телефону її працівники не підходили. В «Ультра друці» кидали слухавку, а в Центрі навчально-методичної літератури її просто не брали. **Тиждень** вирішив з'ясувати в Інституті інноваційних технологій і змісту освіти МОН, яким чином і кому передавався зміст розроблених ним тестових завдань, адже збірники з відповідями опинилися на ринку одночасно зі збірниками тестових завдань. Наші спроби додзвонитися в цю вельми поважну структуру закінчилися тим, що секретарка обіцяла переказати прохання про коментарі керівництву.

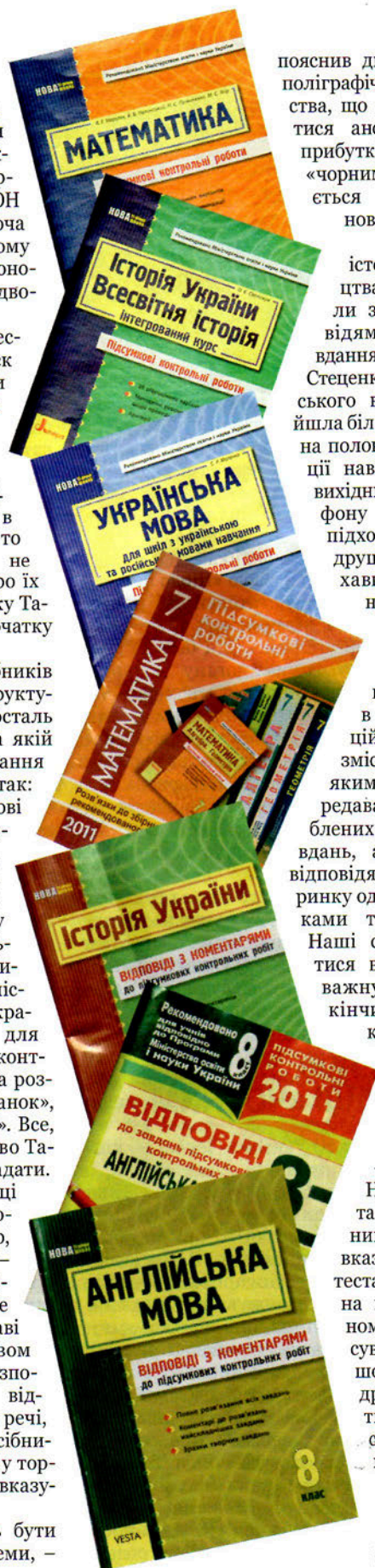
Інший нюанс – ціна питання. На вигляд, дотикта згідно з вихідними даними, що вказані у збірниках з тестами, вони видані на неякісному газетному папері із застосуванням найдешевшого офсетного друку. «За умови тиражу цього посібника не менше ніж 100 тис. собівартість одного примірника становить максимум 3 грн, – стверджує

Сергій Олексієнко, менеджер однієї з видавничих компаній. – Навіть урахувавши, що приблизно 25–50% кінцевої ціни накручують реалізатори, все одно виходить, що роздрібна порівняно із собівартістю піднята щонайменше в 10 разів. Про такі прибутки будь-який бізнесмен може лише мріяти».

Навіть тепер, коли тести давно проведено й учні отримали за них оцінки, ціни на посібники з питаннями в роздрібних мережах коливаються від 20 до 30 грн. Поряд можна придбати відповіді по 10–25 грн. Продавці розповідають, що напередодні й під час тестування на книжечки був справжній ажіотаж і ціни підскочили до 70 грн за екземпляр.

На столичному ринку поліграфічних послуг готові братися за випуск такої продукції і по 2 грн за один примірник за умови 100-тисячного накладу. Найвищу ціну – 2,25 грн за екземпляр – нам запропонували в державній «Пресі України», якій, за логікою речей, МОН і мало б замовити друк навчальної літератури. У приватних же компаніях ми знайшли пропозицію випустити «брошуру на 64 сторінках на газетному папері середньої якості одноразовим тиражем у 100 тис.» по 1,50 грн за штуку. Крім того, слід урахувати, що чим більший наклад, тим менша вартість одного примірника. Тобто якщо кількість цих посібників перевищувала 100 тис., то ціна знизилася б ще на 25–30%.

За інформацією джерел **Тижня**, тираж кожного з посібників для 5–8-х класів становить щонайменше 400 тис. примірників. Цифра приблизно відповідає чисельності школярів кожного класу в країні загалом (по 390 тис.). Усі чотири відповідні групи писали щонайменше чотири міністерські тестові контрольні. Середня ціна, за якою книжки продавали в роздріб, – близько 50 грн, ще до 25 грн просили за збірник з відповідями. У сумі кожній родині, в якій дитина навчається у п'ятому, шостому, сьомому чи восьмому класі, довелося додатково витратити до 300 грн. У масштабі всієї країни цифра може сягати 480 млн грн. ■

www.eratv.com.ua

з Оленою Вознесенською

з 6:00 - 9:00 ранку

УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

journalism.ucu.edu.ua

Магістерська програма з журналістики

Для бакалаврів та магістрів гуманітарного і соціально-економічного спрямування

Європейська освіта, державний диплом

- глибокі знання і практичні навички з газетно-журнальної, радіо-, теле-, інтернет-журналістики; медіа-менеджменту; реклами і PR
- сучасна навчальна радіо- і телестудія, newsroom (офіс новин)
- найкращі викладачі-науковці та журналісти-практики зі Львова, Києва, Варшави, Праги, Лондона, Нью-Йорка

Прийом документів: 1 - 31 липня 2011 року

Вступні іспити: 11 липня - 5 серпня 2011 року

Початок навчання: 1 вересня 2011 року

Тривалість навчання: 2 роки, стаціонар

Адреса приймальної комісії:

79011 м. Львів, вул. І. Свенціцького, 17, кім. 124

Тел.: (032) 240-99-49; 240-99-40 (внут. 277)

Факс: (032) 240-99-50; e-mail: mpj@ucu.edu.ua

Ліцензія МОН Серія АВ № 552352 від 30 вересня 2010 року

Про мутації та гром

Залучення громадськості до реалізації державної політики має сенс, коли на місцевому рівні чують голоси звичайних людей, а на міністерському – незалежних експертів

Автор:
Жанна
Безп'ячук

Громадське обговорення по-українськи

У березні міжнародні громадські організації Національний демократичний інститут та Міжнародний республіканський інститут вийшли з робочої групи з розробки виборчого законодавства, очолюваної міністром юстиції Олександром Лавриновичем. Своє рішення іноземні експерти пояснили непрозорістю роботи групи, зокрема неможливістю отримати доступ до робочого варіанту тексту законопроекту про вибори. Аналітики провідних українських синк-тенків, що об'єдналися для впливу на процес розробки нового виборчого законодавства у Громадський консорціум виборчих ініціатив, досі скаржаться на ігнорування українською владою експертної думки.

Про трагікомічну ситуацію з формуванням Громадської ради при МЗС України та обранням її головою пастора «Посольства Божого» Олександра Кормана написано й сказано дуже багато. До згаданого нового утвору ввійшли такі цікаві організації, як Інститут шляхетних дівчат «Леді Мері» та «Щаслива жінка». З листопада 2010 року Кабінет Міністрів України ухвалив постанову «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» №996. Вона мала стати значним кроком уперед у залученні мас до відповідної діяльності. Попередні президенти відрізнялись у цій царині гігантоманією. І Леонід Кучма, і Віктор Ющенко видавали укази про заснування не менш і не більш як всеукраїнських громадських рад. А ті мусили опікуватися всім одразу і, звісно ж, у стратегічній перспективі. Водночас їхніми відповідниками на локальному й регіональному рівнях ніхто особливо не переймався. Хоча інституції будувати потрібно з фундаменту, знизу. Це світогляд починає формуватися з головного, стратегічного, й поступово опускається до дрібних речей щоденного життя. Але таке філософське розрізнення нашим політикам ніколи не було властиве.

Надалі громадські ради потрапляли в залежність від керівників конкретного державного виконавчого органу. Туди могли призначати людей, які отримували певні преференції у вигляді, скажімо, посвідчень, швидшого вирішення проблем персональних чи своєї організації в обмін на

лояльність до керівництва. 2009 року Кабмін Юлії Тимошенко ухвалив нову постанову, що регулювала діяльність таких рад. З одного боку, вона перешкоджала потраплянню туди випадкових людей та організацій. Але, з другого, запроваджувала доволі громіздкий механізм обрання. Приміром, членів рад при місцевих органах виконавчої влади слід було визначати голосуванням на зборах не менш ніж чверті від кількості зареєстрованих у відповідному регіоні громадських організацій.

На рівні центральних органів влади мав бути застосований такий самий механізм, тільки в загальнонаціональних масштабах. І ось постанова Кабміну Миколи Азарова ліквідувала цей малореалістичний сценарій формування складу рад. Хоча водночас вона зробила громадські ради де-юре незалежними від керівництва міністерств та інших виконавчих органів. А до того ж не встановила жодних кваліфікаційних вимог, чи то пак критеріїв, до «інститутів громадського суспільства», які можуть брати участь у формуванні й роботі відповідних рад.

Релігійні організації та жіночі рухи, профспілки й медіа отримали рівні шанси до них увійти.

І тут почався найбільший в історії незалежної України похід громадськості до рад при майже 600 державних виконавчих органах. Слід зазначити, що практично не доводилося чути про перешкодження цьому процесові з боку влади. Навпаки, вона надавала приміщення, інвентар, делегувала своїх представників. Для молодшої демократії з пострадянським духом і нечіткими перспективами це вже дуже добре. Та коли у складі громадської ради при зовнішньополітичному відомстві великої європейської країни з'явилися численні представники «Посольства Божого», а на її чолі став тієї ж таки церкви пастор, стало зрозуміло: щось-таки не гаразд в українському королівстві громадської рівності й державної прозорості. Один шведський дипломат у розмові з автором зазначив: це ще можливо тільки в такій країні, як Іран, – щоб релігійні діячі очолювали громадські ради при МЗС. І як тепер довести, що наша держава інакша?

адськість

ПАСТОР У ЗАКОНІ.
Представник «Посольства Божого» Олександр Корман тепер має вплив на зовнішню політику держави

А тепер уявіть собі не міністерство й навіть не державний комітет чи агенцію, а лишень звичайну міську адміністрацію Сан-Франциско у Сполучених Штатах. У її складі є відділ із розподілу грантів між мистецькими організаціями на втілення їхніх проєктів. Рішення щодо надання коштів із них коштів ухвалюють не чиновники, а консультативна рада при цій структурній одиниці. Вона є, так би мовити, голосом місцевої громадськості, що повинен вирішувати, які мистецькі проєкти підтримати в інтересах міста. Туди входять незалежні експерти, тобто митці, мистецтвознавці та менеджери від культури. За свою роботу вони отримують гроші з міського бюджету. Але не з тієї статті, що їй передбачено для фінансування самого департаменту з розподілу грантів. Призначає їх на посади особисто мер або його заступник.

У муніципалітеті Сан-Франциско витратили купу часу й ресурсів на розроблення механізму співпраці. Щоб і думку громадськості було враховано (це, власне, і є головною тактичною метою будь-якої «участі у форму-

ванні політики»), й експертне знання мало прямий вплив на рішення, й уповноважені (а, головне, кваліфіковані) представники громадськості були дистанційовані фінансово та функціонально від чиновників. І можна сказати, що тут йдеться лишень про «якісь гранти для танцювальних і театральних постановок» у 800-тисячному (це без урахування околиць) місті. А в українському випадку, коли йдеться про зовнішньополітичні, зовнішньоекономічні й безпекові політичні питання, може бути застосовано принципи, годящі максимум для рівня районних адміністрацій.

Згідно з постановою від 3 листопада 2010 року, пропозиції громадських рад щодо підготовки проєктів нормативно-правових актів із питань формування та реалізації державної політики у відповідній сфері є обов'язковими для розгляду відповідним органом. Крім того, така рада може здійснювати антикорупційну експертизу проєктів рішень державного органу. І от, якщо взяти за приклад ту ж таки громадську раду при МЗС, то чинник хабарництва у рішеннях міністерства викриватиме рада на чолі з пастором і в складі дочірніх організацій церкви «Посольство Боже», чийого зверхника Сандея Аделаджу підозрюють у причетності до шахрайства сумнозвісної компанії King's Capital.

Узагалі ж, багато великих умів успішніших і більш зрілих демократій замислювалися над дилемою: як співвіднести рівність, усезагальність участі громадськості у формуванні державної політики (коли вона почувається незалежною від керівників держорганів) і потребу в експертному знанні та кваліфікованості під час формулювання будь-яких пропозицій та в громадській експертизі проєктів державних рішень? Єдино правильного рецепту тут немає. Але в процесі еволюції цих демократій було усвідомлено принаймні дві важливі речі, спільні й дієві обабіч як Атлантики, так і Тихого океану. Фактично нічим не обмежене втілення принципу рівності людей, коли йдеться про участь у роботі громадських рад, комітетів, судів присяжних тощо, може бути адекватно застосоване на локальному й регіональному рівнях. А в українській урядовій постанові однаково не передбачено жодних

кваліфікаційних вимог для громадських організацій ані місцевого, ані національного масштабу. Сформулювати критерії для участі громадських організацій у радах саме при міністерствах насправді доволі просто. Одним із них, скажімо, може бути норма стосовно щонайменше двох-трьох років роботи у сфері, якою опікується відомство.

Також, згідно з чинною постановою №996, громадські ради мають право залучати до своєї роботи експертів. Але, власне, право – не обов'язок. Скажімо, *Тижню* відомо, що до участі у формуванні Громадської ради при МЗС не запросили експерта закордонних справ Бориса Тарасюка. Хоча раніше залучення колишніх тамтешніх керівників до роботи в громадській колегії було звичною практикою. Наразі в зовнішньополітичному відомстві обіцяють створити науково-експертну раду, чий рішення, як повідомили *Тижню* в МЗС, матимуть, відповідно до проєкту положення про її діяльність, лише рекомендаційно-консультативний характер. Нагадаю, пропозиції новоутвореного органу на чолі з пастором Корманом є обов'язковими. Якщо запроваджувати паралельно з громадськими радами ще й науково-експертні, то знову ж таки потрібно грамотно врегулювати сфери компетенцій та юридичну силу їхніх пропозицій.

Усі ці мутації демократичних установ в Україні можна вважати проявом так званого інституційного ізоморфізму. Це коли одні з них наслідують ознаки й методи інших. Таке явище дуже поширене в перехідних режимах, де на засадах старих недемократичних норм та правил ліплять демократію, копіюють іноземні практики без належного аналізу. Якщо відповідного процесу ретельно не продумати, виходить не метаморфоза, а мутація. Її образно можна описати так: вас запрошують покататися на гладенькій євроковзанці, але якоїсь миті під вами раптом тріскається лід, а там – суто холодна, крижана вода. На поверхню вихлюпується профанація. І як довести після цього, що Україна – не Іран? А громадські ради можна формувати й за авторитарних режимів, і за диктаторських. Де-юре одне одному не заважає. ■

Повну версію статті читайте на сайті www.tyzhden.ua

Легенда про безвізовий режим

Автор:
Ігор Лосєв

Нинішня наша влада постійно рапортує громадськості про свої успіхи, але подає їх майже виключно як події, що стануться в найближчому майбутньому. На сьогодні ж доводиться констатувати «зеро» – нуль, якщо не мінус. Улюбленою тезою регіоналів урядовців, політиків і політологів у галузі зовнішньої політики є те, що нібито тепер, на відміну від помаранчевої доби, Україна реально, а не на рівні декларацій наближається до Європейського Союзу. Одним із неодмінних сюжетів є легенда про безвізовий режим із Євросоюзом, який обіцяють організувати якщо не цього року, то наступного обов'язково. Мало не щодня у всіляких ток-шоу ця публіка з таємничим і багатозначним виразом обличчя розповідає про напружені переговори з Брюсселем зі згаданого питання. Єдина перешкода – це, якщо вірити «регіональному» бомонду, підступи вітчизняної опозиції, яка вештається закордонними столицями від Дубліна до Відня і спонукає західних політиків капостити Україні, закриваючи європейський шлях.

Мовляв, якби не ці негідники, українці вже вільно пересувалися б Шенгенською зоною.

Але в цій справі не все залежить від спритності українських дипломатів та «інтриг» опозиції. Є об'єктивні речі, на які «регіональні» пропагандисти воліють не звертати уваги суспільства. Адже Європа нині критично потерпає від нелегальної міграції, що загострилася внаслідок останніх подій на Близькому Сході та в Північній Африці. Це змушує Брюссель, а також уряди Італії і Франції, що зазнали найбільш болючого удару міграційної хвилі, суттєво обмежувати свободу пересування в Шенгенській зоні. Не менше, ніж південне і східне Середземномор'я, європейців лякає нелегально-мігрантський потенціал пострадянського простору.

Один лише російсько-казахстанський кордон – це кілька тисяч кілометрів степу, що практично не охороняється. Кордон Казахстану з південним узбецьким сусідом також стережеться погано. А там далі Туркменія, Таджикистан, Киргизія... А за ними Афганістан, Пакистан, Китай... Так, російські прикордонники символічно присутні на річці Пяндж між Таджикистаном і Афганістаном, цілий Московський прикордонний загін, але величезні дірки як були, так і є. Крізь них проходить потік наркотиків, зброї і мігрантів. А є ще величезний кордон РФ із Китаєм... Далі маршрут мігрантів спрямовується на західний рубіж Росії, який, звісно, там, де стикається з кордонами Фінляндії, Естонії, Латвії, Литви і Польщі – країн ЄС і (крім Фінляндії) НАТО, охороняється добре, подекуди зберігаючись ще з радянських часів. Однак такої межі між Україною і Росією фактично немає. Це означає, що мільйони мігрантів саме територією нашої країни діставатимуться східних кордонів Польщі, Словаччини, Угорщини і Румунії, атакуючи східну частину Європейського Союзу. Є добре організовані

мафії (трансрадянські охоплюють увесь пострадянський простір), що заробляють грубі гроші на перевезенні нелегальних мігрантів через наш західний кордон.

Те, що має Прикордонна служба України на сході, можна назвати декларацією про наміри, а не реальним рубежем. Коли кілька років тому вітчизняні прикордонники намагалися вирити рівчак між двома країнами, щоб припинити бодай неконтрольований рух вантажівок із контрабандою в Україну через Луганщину, обласне керівництво з істерикою і політичною лайкою не допустило цього, мовляв, хіба можна робити справжній кордон із братньою Росією. Нині деякі представники тодішньої луганської влади є не останніми людьми у фракції Партії регіонів у Верховній Раді. Отже, як була велетенська чорна дірка в тому кордоні, так і є, а за нинішньої влади залишатиметься й надалі. Хіба ПР наважиться на облаштування повноцінного кордону з північно-східним сусідом, такого як на заході України, з контрольно-слідовою смугою, вишками спостереження, колючим дротом і «полковником Карацупою з вірним Інгусом?» Полковник Карацупа – знаменитий радянський прикордонник, всебічно розрекламований у СРСР, а Інгус – його собака.

А без такого кордону на сході нашої країни всі розмови про безвізовий режим із ЄС нічого не варті, годі й мріяти про нього. Жодних можливостей оминати вимоги європейців не існує, і немає на те ради. Це питання знову постане, якщо євроінтеграція України стане чимось справді серйозним, а не лише вербальним. То буде ще один бар'єр. Держава, яка в усіх відношеннях є сателітом РФ і постійно це демонструє, не може претендувати на місце в економічній, політичній і духовній Європі. Тим більше що в історичній перспективі Росія не збирається інтегруватися в європейські структури, та й важко сказати, які сили в

найближчі 10–20 років придуть там до влади. І не тільки Російська держава, а й суспільство не хоче європеїзуватися. Про це свідчать проведені близько двох років тому соціологічні дослідження авторитетної в РФ фунда-

РОЗМОВИ ПРО БЕЗВІЗОВИЙ РЕЖИМ МІЖ УКРАЇНОЮ І ЄС – ЦЕ РИМЕЙК ЗНАМЕНИТОГО «ПОКРАЩЕННЯ ВАШОГО ЖИТТЯ ВЖЕ СЬОГОДНІ»

ції «Левада-Центр», за якими 70% росіян не вважають себе європейцями і не хочуть бути ними. Привіт українським політикам, що тривалий час виступали з гаслом «До Європи разом із Росією!». А навіть якби Росія захотіла, то чи захоче Європейський Союз мати спільний кордон із Китаєм і країнами Центральної Азії, що сьогодні є надзвичайно привабливими для ісламського фундаменталізму? Тому нинішні розмови про безвізовий режим між Україною і ЄС – це римейк знаменитого «покращення вашого життя вже сьогодні». І підступи опозиції тут абсолютно ні до чого. Проте ніщо не завадить «регіональній» владі й надалі розповідати нам «казки для приїжджих» про безвізовий режим, що вже ось-ось... Принаймні цієї цікавої теми їм вистачить аж до 2015 року, до президентських виборів. ■

ВІДКРИЙТЕ ДЛЯ СЕБЕ СВІТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КНИГИ!

жік

Клуб інтелектуальної книги

У НАШОМУ КЛУБІ:

Найкраща література всесвітньо відомих авторів, ретельно відібрана для інтелектуалів та любителів якісної літератури

Своєчасні та якісні анотації, відгуки та фахові рецензії допоможуть вибрати книжку, що відповідає саме вашим запитам

Клубна ціна на 20% нижча за роздрібну. Лише для членів клубу ми пропонуємо значно дешевші книжки. Такого ви не знайдете у книгарнях!

Унікальна можливість замовити нову книжку, яка ще не надійшла у продаж

Різні варіанти оплати і доставки, які ви можете обрати для своєї зручності

ПРО ІНШІ ПЕРЕВАГИ ДЛЯ ЧЛЕНІВ КЛУБУ

ДІЗНАЙТЕСЯ НА НАШОМУ САЙТІ:

www.ibookclub.com.ua

тел. (044) 209-34-94

(067) 402-28-64

Передплатникам журналу «Український тиждень» надається додаткова знижка 10% клубної ціни

ДРУГА ХВИЛЯ

Стратегія виділення фінансової допомоги, яка мала врятувати периферійні європейські економіки, доводить свою неефективність, наражаючи на загрозу весь проект євроінтеграції

Річні намагання Європи боротися з кризою державного боргу стають завданням щодня безнадійнішим. Лідери країн Старого світу не перший тиждень сваряться через Грецію. Її нестабільній системі держфінансів, вочевидь, слід активніше сприяти. Але друга спроба порятунку, яка передбачає фінансування на додаток до першого пакета допомоги, виділеного у травні 2010 року, не має шансів на успіх, якщо греки не проведуть іще болючіших реформ. А оскільки така перспектива досить сумнівна, це дестабілізує фінансові ринки, зумовлюючи падіння на фондових біржах усього світу.

Вигадавши колись давно слово «драма», 15 червня грецька нація особливо старанно ілюструвала його. Страйкувала ціла країна, а в Афінах десятки тисяч вийшли на мітинги. Обурення протестувальників здобуло значну підтримку. За даними нещодавнього опитування, опублікованими в газеті «Катімеріні», 87% громадян визнали, що країна рухається в неправильному напрямку.

Те саме можна сказати про європейський підхід до кризи державного боргу, яка нещадно поширилася південною і західною периферією зони євро. Остання загалом почувається непогано – темпи зростання за перші три місяці цього року перевищують американські й британські. Загальноєвропейський бюджетний дефіцит теж бачиться незле на тлі великих розвинених країн. Але боргова криза, як виявилось, погано піддається управлінню почасти через те, що провідні політики не можуть домовитися про напрямки руху, і часом складається враження, ніби вони самі заблукали. А час минає.

23–24 червня відбудеться саміт європейських лідерів, а Греція незабаром повинна ухвалити бюджет суворої економії.

ЯК УСЕ ПОЧИНАЛОСЯ...

Коли озирнутися назад, не дивує, що боргова криза виникла у Греції: країні не вдалося приєднатися до єврозони на момент створення останньої 1999 року через свою невідповідність економічно-фінансовим вимогам. Після перегляду бюджетних даних виявилось, що Афіни не можна було пускати туди і 2001-го, щойно вони там опинилися. Коли торік раптом настала боргова криза, європейські лідери мали надію стримати її на грецькому кордоні, виділивши пакет фінансової допомоги вартістю €110 млрд (\$158 млрд) за три роки, з яких €80 млрд надійшли від інших членів єврозони, а €30 млрд – від МВФ.

Усі надії на приборкання кризи розвіялися, коли торік у листопаді через проблемні банки довелося виділити пакет допомоги Ірландії. Опісля неминучим став і третій транш, – цього разу для Португалії, – бо вартість запозичень тамтешнього уряду різко підскочила, а місцеві банки виявилися відрізані від нормального фінансування й залежні від Європейського центрального банку (ЄЦБ) зі штаб-квартирою у Франкфурті. Таку жахливу ситуацію зумовив новий шок – знову від Греції, – адже першого пакета фінансової допомоги не вистачило, тож країна потребує більше грошей і на довший період.

Це почало доводити європейських політиків до нестями. Часто складалося враження, що їхні спроби знайти рішення зішли зі сторінок нервового трилера. На початку травня просочилася інформація, що учасники

процесу таємно з'їхалися до Люксембурга, хоча офіційно всі запевняли: ніякої такої зустрічі не було. Невдовзі по тому МВФ, який і був ключовим гравцем, утратив свого главу: Домінік Стросс-Кан мусив піти у відставку через звинувачення у спробі зґвалтування в Нью-Йорку. Не на жарт посварилися між собою зазвичай незворушний французький президент ЄЦБ Жан-Клод Тріше і грізний міністр фінансів Німеччини Вольфганг Шойбле через вимоги Берліна перекласти частину втрат на приватних власників грецьких державних облігацій та опір центробанку будь-чому, що можна було тлумачити як дефолт.

Лідери європейських країн ухвалюють рішення щодо другого пакета фінансової допомоги Греції на зустрічі в Брюсселі 23–24 червня. Її виділять лише за умови, якщо парламент країни вживе додаткових заходів суворої економії, які їй доведеться стерпіти, і утвердить велику програму приватизації державного майна вартістю €50 млрд (20% ВВП). Коли припустити, що Афіни таки візьмуться до справи серйозно, попри заворушення минулого тижня, як і пообіцяли, то вони зможуть розраховувати на додаткові €85 млрд допомоги – цього разу до 2014 року.

У скільки ж це обійдеться платникам податків? Відповідь

ФОТО: AP

залежить від того, якою мірою приватні кредитори, які позичали кошти грецькому уряду, будуть готові «долучитися до процесу» – так тепер називається перекладання частини боргів на них. Німеччина наполягає на пролонгації боргових зобов'язань; ЄЦБ руками й ногами проти, хоча може погодитися на обіцянку власників облігацій придбати нові папери, коли настане термін погашення нинішніх. З огляду на можливість реструктуризації боргів, агенція Standard & Poor's знизила цього тижня рейтинг грецьких державних облігацій від В до CCC – це найнижча у світі оцінка державних зобов'язань за її версією.

Через затяжну невизначеність серед європейських лідерів щодо другого пакета допомоги Афінам зросли побоювання інвесторів і бізнесу. Будь-який їхній неправильний крок відіб'ється не лише на Європі, а й на Америці, та й, зрештою, на всій світовій економіці. Нещодавно президент Барак Обама заявив, що зростання США залежить від успішного виходу з кризи Греції. Неконтрольований дефолт (перший серед розвинених країн від 1948 року) обернувся б катастрофою. Є значний ризик, що проблеми перекинуться й на інші держави через утрати в банківському секторі, – саме через це,

ПРОТЕСТИ ЩЕ БУДУТЬ 21 червня уряд Георгіоса Папандреу все-таки отримав вотум довіри в парламенті Греції. Це відкриває дорогу до схвалення бюджету, який передбачає нові суворі заходи економії

Через затяжну невизначеність серед європейських лідерів щодо другого пакета допомоги Афінам зросли побоювання інвесторів і бізнесу

до речі, й була виділена допомога, – не в останню чергу тому, що ринки відразу почнуть хвилюватися через банкрутства Ірландії та Португалії вслід за Грецією. Знову з'явиться страх через Іспанію, який донині вдавалося обходитися без зовнішньої допомоги.

Та насправді на кону серйозніше питання. Навіть якщо Європейській раді вдасться дійти якої-не-якої згоди і Греція отримає ще трохи часу про запас, існує страх, що амбіційний континентальний експеримент – створення монетарного союзу з абсолютно різних економік без підмурівку у вигляді фінансової спільноти – виявиться надто сміливим. Якщо він піде на дно, це сильно відкине справу європейської інтеграції назад.

МОНЕТА КАРЛА ВЕЛИКОГО

Створення єдиної європейської валюти – справа водночас футуристична й закорінена глибоко в історії. На конференції щодо ЄЦБ 10 червня Фолькер Віланд, економіст із Франкфуртського університету імені Гете, сказав, що євро – це перший задум такого масштабу в Європі від часів Карла Великого, який 794 року запровадив у своїй імперії єдину валюту. В новітній історії були випадки, коли центральні банки цементували політичні союзи: наприклад Райхсбанк, центральний банк Німецької імперії, створений 1876 року внаслідок об'єднання Бісмарком її земель «залізом і кров'ю».

ЄЦБ, натомість, – наднаціональна інституція, хоча виник, як уже здавна повелося, зі старої угоди між французами та німцями. Перші хотіли обмежити владу останніх – особливо домінування їхнього центрбанку в європейській монетарній політиці – після другого об'єднання країни 1990 року й падіння Берлінського муру. Німеччина вважала, що ЄЦБ може бути розширеною версією її Бундесбанку. Окрім політичних цілей, очікувалося, що єдина грошова одиниця принесе економічні вигоди, бо усуне надокучливі процедури й видатки на обмін валют у межах Європи, покладе край невпевності щодо їх курсів у зоні свого обігу і сприятиме цінній стабільності. Прихильники такої політики любили повторювати:

«Єдиний ринок, єдині гроші». Спільна валюта мала зміцнити спільний ринок, який з'явився після реформ наприкінці 1980-х – на початку 1990-х, інтегрувавши національні економіки в загальноєвропейське конкурентне середовище.

Окремий монетарний союз без звичного фінансового й політичного підґрунтя був започаткований на доленосному Маастрихтському саміті у грудні 1991 року. В угоді визначали критерії «зближення», до яких увійшли достатньо низькі інфляція і довгострокові відсоткові ставки. Планувалося перевірити, наскільки країни економічно готові вступити до зони єдиної валюти. Серед критеріїв були й фінансові, зокрема обмеження максимального дефіциту бюджету на рівні 3% ВВП та держборгу на рівні 60%. Крім того, угода не передбачала жодною грошовою допомоги країні, яка опиниться у фінансовій скруті.

Однак правила виявилися не такими жорсткими, як здавалося. Бельгію та Італію прийняли до зони євро від самого початку, хоча їхній держборг перевищував не лише 60, а й 100% ВВП. Пояснювалося це тим, що обсяг його меншав. У якийсь момент концепція економічного зближення теж виявилася оманливою. Життєздатність країни в монетарному союзі, не кажучи вже про її процвітання, залежить від гнучкості ринків праці та збуту, оскільки в такому випадку вона не може коригувати ціни за рахунок девальвації власної валюти.

Однак, що могло б змусити держави дотримуватися фінансових критеріїв вже після вступу до спільноти? У відповідь на це запитання до Маастрихтських критеріїв наприкінці 1990-х додався «пакт стабільності й зростання», який мав на меті посилити відповідальність у сфері держфінансів у зоні євро. Але і його 2005 року проігнорували, здебільшого через наповняння Франції та Німеччини, бо ж і їм світили санкції за перевищення максимально допустимого бюджетного дефіциту.

Упродовж кількох перших років існування монетарного союзу це все, здавалося, не мало значення. Поки Німеччина переживала спад, периферійні економіки (за винятком Португалії) »

процвітали завдяки низьким відсотковим ставкам, які принесло їм членство у союзі євро. Зникнення ризиків, пов'язаних з обміном валют, активізувало міжнародне кредитування, через що банки країн-позикодавців стали уразливіші проти впливів зовні, а в банків країн-позичальників зросла заборгованість.

Умови кредитування були досить м'які. Кредитні ринки абсолютно не звертали уваги на ризики, що виникали на основі затижних дефіцитів поточного рахунку, хоча така ситуація у випадку з економіками, що розвиваються, викликала б занепокоєння (див. «Коли жити було легко»). Вони з посмішкою спостерігали за бумом нерухомості в Ірландії, не звернули уваги на кволе зростання Португалії і пробачили Греції неефективне управління державними фінансами. Іспанія теж нажилася на занадто дешевих грошах, хоча мала аналогічні проблеми, а власне, роздування бульбашки на ринку житлової нерухомості та величезний дефіцит поточного рахунку.

СЛАБКІСТЬ НЕ ПРИХОВАЄШ

Потік легких грошей приховав гірку правду про те, що конкурентоспроможність периферійних економік і показники на кшталт витрат на роботу силу стабільно погіршувалися після вступу до зони євро. Це ставалося внаслідок надто низького старту, до якого вдалися країни, особливо Греція. Один високопосадовець, який бере участь у переговорах про фінансову допомогу, поскаржився, що, хоч Афіни і входять до зони єдиної валюти, якимось вони завжди примудрялися залишатися осторонь єдиного ринку. Маючи найнижче співвідношення експорту й ВВП серед учасників зони євро, греки скористалися своїм членством у монетарному союзі для імпорту в кредит дешевих товарів, а не для підвищення продуктивності. З Ірландією, де пропорція експорту й ВВП зараз більш-менш рівна, ситуація дещо інша, а от у Португалії цей показник теж низькуватий як для невеличкої економіки в зоні єдиної валюти. Як і Афіни, Лісабон ізолював більшу частину своєї економіки від єдиного ринку.

160%
ВВП сягне цього року борговий тягар Греції

Коли кредитний механізм розвернувся в протилежному напрямку після того як улітку 2007-го зародилася фінансова криза, всі приховані слабкості периферійних економік далися взнаки. Борг, накопичений за сприятливих років, став обтяжливим, коли позикодавці відчули небезпеку. Різниця між прибутковістю їхніх облігацій та безпечних німецьких бундів, що доти була майже нульовою, різко зросла (див. «Тінь підозри»). Ірландія начебто мала бездоганну систему державних фінансів: держборг становив лише 25% ВВП 2007 року. Але показники здавалися настільки оптимістичними завдяки податкам, що надходили від роздутого ринку нерухомості. Пізніше вони різко погіршилися через витрати на допомогу, виділену банкам, які опинилися в скруті. Зараз вартість цієї підтримки оцінюють у 42% національного продукту. Відтак, за травневими

прогнозами Європейської Комісії, борговий тягар країни цього року сягне 112%. Для Португалії його оцінюють більш як у 100% ВВП, а в Греції він зросте майже до 160% (див. «Захмарно»).

Отже, криза, що охопила три країни, випливає з катастрофічної втрати конкурентоспроможності на тлі обсягів державного боргу, що видаються непосильними у випадку Греції та близькими до таких, коли йдеться про Ірландію та Португалію. Відповідно за рахунок рятувальних пакетів фінансової допомоги намагаються струснути занепаді економіки Греції та Португалії у спосіб масштабних змін, що спрямовані на лібералізацію ринків, контрольованих інтересами виробників. Для більш гнучкої економіки Ірландії, яка вже дещо відновила власну конкурентоспроможність, пріоритетним завданням є оздоровлення банків. Але всім трьом країнам доводиться прощовхувати заходи дуже суворої економії, які мають на меті створити первинний бюджетний профіцит (до сплати відсотків), за рахунок якого стабілізується борг. Поки вони виконуватимуть свою частину зобов'язань угоди, європейські держави-кредитори з Німеччиною на чолі готові надавати тимчасове фінансування.

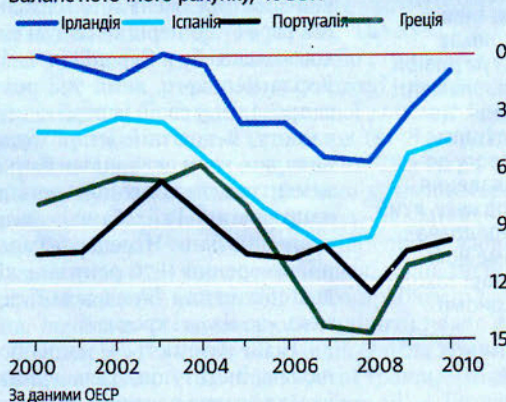
ОПІР ЕЛЕКТОРАТУ

Стратегія фінансової допомоги мала сенс у травні 2010 року, бо ж тоді банківські системи залишалися ослабленими після конвульсій 2008-го; ризики, пов'язані з грецьким боргом, були незрозумілі, а приватним кредиторам не вистачало часу, щоб відкоригувати свої позиції. Але за останній рік довіра до Греції різко впала, оскільки й Ірландія, і Португалія зазнали проблем. Та й ринки дійшли висновку, що фінансова підтримка не допоможе Афінам, зокрема, впоратися зі своїм боргом.

У стратегії виділення фінансової допомоги закладено два конфлікти. Перший полягає в тому, що заходи суворої економії, необхідні для скорочення дефіцитів, убивають зростання, потрібне для виконання країною боргових зобов'язань. Якби Греція зіткнулася з нинішніми проблемами, не будучи членом зони євро, драхма знецінилася

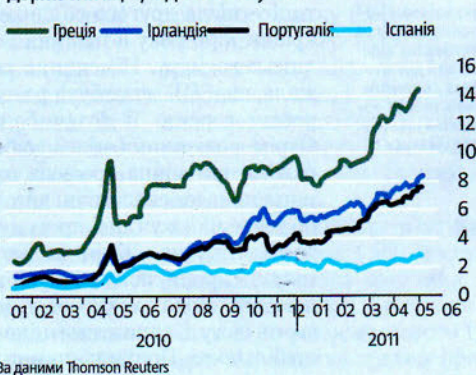
Коли жити було легко

Баланс поточного рахунку, % ВВП

Тінь підозри

Спред прибутковості до десятирічних німецьких держоблігацій, відсоткові пункти

б і врівноважила економіку за рахунок здешевлення експорту та обмеження імпорту. Інше протиріччя – заходи, необхідні для підвищення конкурентоспроможності країни в зоні євро передбачають стримування цін і зарплат, а це ще більше ускладнює виконання боргових зобов'язань.

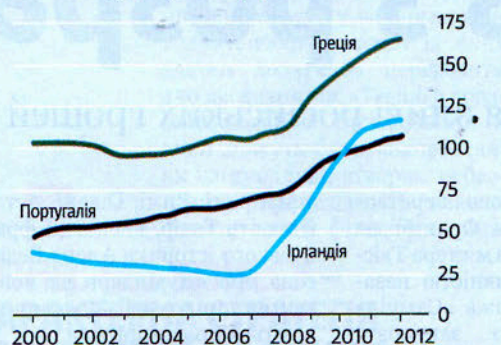
Крім того, і в країнах-кредиторах, і в країнах-позичальниках є політичні сили, що конфліктують між собою. Греки не єдині без великого ентузіазму ставляться до перспективи сплати такої високої ціни за помилки минулого. Багато ірландців тепер бачать себе жертвами, яким доводиться спокитувати те, що вони зробили послугу іншим європейським країнам, підтримавши власні банки й запобігти втратам іноземних власників облігацій, у яких ці фінустанови позичили гроші. Якщо настрої виборців погіршуватимуться, новому ірландському уряду на чолі з Ендою Кенні може бути важко провести далішні необхідні заходи економії.

Країни-кредитори теж починають опиратися. На нещодавніх загальних виборах у Фінляндії до третього місця за популярністю в опитуваннях піднялася «кредитовідмовницька» партія «Справжні фіни». В Німеччині більшість населення вважає, що навіть виділення першого пакета фінансової допомоги Афінам було помилкою. За даними ZDF Politbarometer від 10 червня, 60% німців відмовилися далі допомагати Греції; погодилися лише 33%. Квігнєве опитування показало: помітна більшість людей побоюється, що допомога знадобиться не лише Греції, Ірландії та Португалії, а й іншим країнам.

Така роздратованість прирікає щонайменше один варіант вирішення проблеми боргової кризи на провал. Ділитися бюджетними коштами – через прямі перерахування або емісію облігацій, забезпечених за рахунок платників податків єврозони – це анафема для ФРН, де поняття «трансфертний союз», у якому багатші субсидують бідніших, є політичною отрутою, не в останню чергу через великі суми, виділені Західною Німеччиною Східній від часу об'єднання. Північноєвропейські платники податків так само жажнулися б думки про

Захмарно

Загальний державний борг, % ВВП

За даними Європейської Комісії, Евростату

* Прогноз

майбутній «всесоюзний мінфін», що її висловив недавно пан Тріше.

Альтернативний вихід із ситуації – спробувати ефективно реалізувати модель без виділення фінансової допомоги. Хорді Галі, економіст із Університету Помпеу Фабра в Барселоні, заборонив би програми колективного порятунку й припинив би намагання контролювати країни єврозони шляхом обмеження боргу та дефіциту. Натомість функцію контролю за системою державних фінансів він радить доручити інвесторам. Для цього необхідно було б рекапіталізувати європейські банки, щоб ті могли вистояти в умовах суверенних дефолтів. Та це не єдина проблема. Річ у тім, що наживку вже

РИНКИ ЖИВУТЬ ЗА ІНШИМ РОЗКЛАДОМ, НІЖ ПОЛІТИКИ

закинуто. Інвестори знають: коли насуватиметься чергова банківська криза, європейські уряди злякаються й продовжать сприяння фінустановам за рахунок платників податків.

В обох описаних вище стратегіях принаймні простежується чіткий рух уперед. Водночас довготермінові реформи, започатковані європейськими лідерами в березні, не пропонують рішення, якого від них чекали. «Пакт євро» передбачає проведення певних економічних та фінансових розминок, які мають краще пристосувати країни до суворих

реалій існування в монетарному союзі, скажімо, до гнучкішої системи оплати праці. Їм доведеться закріпити свої рішучі наміри щодо серйозного контролю над державними фінансами на рівні законодавства. Заходи тимчасової підтримки перетворяться на постійний «механізм забезпечення стабільності» з фактичним пулом кредитування в обсязі €500 млрд. Приватних власників облігацій уже інформують про ризики, які їм нестиме новий режим, що набуде чинності в середині 2013 року.

Реформи фактично формалізують стратегію виділення фінансової допомоги, але за рахунок них намагаються уникнути її повторного використання й залишити можливості для реструктуризації боргу. Одним із негативних моментів є те, що країнам єврозони з бюджетним дефіцитом усе одно доведеться працювати під тиском необхідності вирішення власних проблем, а держави з профіцитом, скажімо Німеччина, такого тиску не відчуватимуть. Але найбільше турбує те, що реформи можуть не встигнути за реаліями.

На європейському саміті 24 червня навряд чи вирішать усі проблеми. Навіть якщо частину боргового тягаря перекладуть на приватних власників облігацій за рахунок їх пролонгації, державна заборгованість Греції все одно залишиться неймовірно високою. І поки ситуація зміниться, ринки далі робитимуть ставки з урахуванням можливого дефолту. Суперечки перед зібранням тільки яскравіше показали, наскільки складно знайти рішення, яке можна успішно представити електоратові. Грецькі протестувальники переконливо дали зрозуміти, що, врешті-решт, стабільність боргу – справа політичної волі.

У кращому випадку європейські лідери можуть купити собі трохи часу. Але ринки живуть за іншим розкладом, ніж політики, і скептичні настрої останніх можуть і надалі підживляти слабші економіки, завдаючи шкоди тамтешнім банкам. І хоч міністри, поза сумнівом, теревенів не припинять, побачити безпечний вихід із кризи стає дедалі важче. ■

Любов з розрахунку

Париж не опирається зливі російських грошей

Автор:
Алла
Лазарева,
Франція

Росія поступово перетворюється для Франції на справжнього містера Твістера. З активністю незабутнього персонажа Самуїла Маршака Москва закуповує тамтешні виробництва, газети й модерні бойові кораблі. У знакових паризьких кварталах виростають російські церкви та бізнес-центри. Французький президент Ніколя Саркозі більше не каже про вимогливість до російських політиків. Навпаки, зустрічає прем'єр-міністра Владіміра Путіна на міжнародному авіасалоні «Ле Бурже» як справді дорогого гостя. Після розпаду СРСР двосторонні відносини пройшли кілька етапів. Проєльцинський ентузіазм змінився недовгою обережністю початку Другої чеченської війни, а потім новим активним взаємопроникненням технологій та капіталів. Щойно підписаний контракт на закупівлю французьких кораблів класу *Mistral* – одна зі складових стратегії відносин із континентальними наслідками.

МОВОЮ СИМВОЛІВ

За два кроки від Ейфелевої вежі невдовзі буде збудовано новий храм Російської православної церкви. «Сподіваюся, собор прикрасить набережну Сени», – заявив під час свого останнього приїзду до Парижа російський прем'єр-міністр Владімір Путін. І хоч не всі жителі у столиці впевнені, що саме так потрібно прикрашати її архітектурний ансамбль, Метеорологічна служба Франції вже з'їжджає із земельної ділянки, проданої безпосередньо президентській адміністрації РФ.

У Парижі є не одна російська церква, а кількість вірних РПЦ останніми роками суттєво не збільшилась. Не схоже, отже, щоб французьким росіянам бракувало культових будівель. Та коли взяти до уваги, що такі нові храми незабаром з'являться

в Мадриді, Римі, Гавані, Астані й навіть Токію, висновки французького історика Алена Безансона про «Духінтерн як новий вектор дипломатії Москви» видаються правомірними.

Звичайно ж, у Кремлі бурхливо заперечили зв'язок майбутнього собору зі спецслужбами. Проте розміщення новобудови за п'ять хвилин ходи від корпусу французького МЗС і за десять від Єлисейського палацу наводить на роздуми. «Комуністичний інтернаціонал себе ідеологічно вичерпав, – вважає інший історик Стефан Куртуа. – Газова дипломатія слабує на відверту споживацьку обмеженість. Натомість концепція «русского міра» створює можливість до використання православ'я задля збільшення ореолу московського впливу».

Водночас із церквою Москва планує збудувати в Парижі два хмарочоси заввишки 323 м. Офісний центр, елітне житло та готель класу «люкс» мають з'явитись у діловому кварталі Дефанс. «Це стане символом нової франко-російської дружби», – пообіцяв Владімір Путін, який збирався символічно закласти перший камінь до підмурівку.

За попередніми оцінками, спорудження хмарочосів обійдеться у €2 млрд. Із цієї суми «Ермитаж», підрядник із РФ, вкладає лише €300 млн власних коштів. «Ще €700 млн пообіцяли європейські банкіри, – написав французький економічний журнал *L'Expansion*. – Стосовно другого мільярду, росіяни впевнені, що зберуть його з майбутніх власників житла». На думку політолога Маріо Бонетті,

інвестиція видається перспективною «не тільки з погляду очевидної рентабельності, а і як інструмент присутності в епіцентрі французького бізнесу».

МОВОЮ ТЕХНОЛОГІЙ

Два роки тому новину про купівлю росіянами французьких бойових кораблів класу Mistral критично зустріли не лише місцеві опоненти тісної дружби з Путіним, а й експерти та політики з країн – членів НАТО, які не були готові до того, щоб новітні військові технології альянсу передавали за його межі. «Якби ми відмовилися від продажу, свої кораблі запропонували б голландці або хтось інший», – виправдовувався тоді президент Саркозі.

Нині, коли в Петербурзі було вчорішньо підписано контракт, стала відома його вартість – €1,2 млрд. «За царя, за комуністів і за Путіна Росія однаково ставить інтереси власної експансії вище, ніж інтереси добробуту свого народу», – прокоментувала цю подію Франсуаза Том, фахівець із питань Східної Європи, викладач сучасної історії в Сорбонні.

ПІДНИМАЙТЕ СТАВКИ.
Яка межа принциповості французів, наразі не відомо

БІЗНЕС БЕЗ БІЗНЕСУ – ХАРАКТЕРНА СТРАТЕГІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ПОЛІТИКИ КРЕМЛЯ

Чимало експертів наголошують на тому, що суто з міркувань оборони Росія не має граничної потреби у чотирьох вертольотоносцях, кожен із яких здатен додатково перевозити 450 десантників. «Те, що в кораблів подвійне призначення й вони можуть бути використані як наступальні, створює небезпечний прецедент, – вважає французький філософ Андре

Глюксманн. – Видається, що одна з країн НАТО дає зелене світло Москві для проведення наступних імперіалістичних воєн».

В Україні, Грузії, Литві та Естонії непокояться, що закупівля Mistral має більше політичний, ніж економічний сенс. Один із фахівців Інституту зовнішньої політики вітчизняної Дипломатичної академії висловив думку, що основна мета таких російських інвестицій – це прагнення послабити внутрішню солідарність у НАТО і ЄС.

За останні п'ять-шість років російський бізнес значно урізноманітнів сфери інтересів у Франції. Його представники одержали частину акцій авіаційного концерну EADS, а також символу високої гастрономії Hédiard, стали власниками європейського лідера з виробництва елітної порцеляни Deshouillères та коньячної мережі Croiset...

«Нові» росіяни більше не обмежуються нерухомістю в Монако, віллами на Рив'єрі та приватними яхтами, – пише економічний журнал Challenge. – Нині вони інвестують у французьку індустрію, енергетику, виробництво предметів розкоші».

Чому раптом покращилася колективна репутація олігархів зі Сходу, сказати важко. Але можна зауважити, що й великий французький бізнес не так давно здобув доступ до вельми закритих російських ринків. Alstom тепер виготовляє локомотиви спільно із Трансмашхолдингом, EDF домігся участі в проєкті

«Південний потік», GDF-Suez – у «Північному потоці», Renault виробляє автомобілі з АвтоВАЗом... Кожне кохання має сенс, коли воно взаємне?

МОВОЮ МАС-МЕДІА

Не так давно Сергій Пугачов, олігарх із репутацією особистого банкіра Путіна, подарував своєму синові французький часопис France Soir. Сплативши €50 млн, іноземний власник скомандував за два роки перейти від накладу в 20 тис. примірників до 200 тис. «Сталося небачене для преси диво, і за цей час тираж газети зріс учетверо, – пригадує один із її колишніх співробітників. – Але новий господар не на жарт розлютився. Вигнав головного редактора з формулюванням «за погані результати». Капризу вередливої дитини не було задоволено».

Колеги кажуть, що «дикий менеджмент» France Soir має вигляд музею радянського деспотизму просто неба. «Александр Пугачов у свої 25 років геть не розуміється на видавничій справі, – розповідає той самий журналіст, який побажав залишитися неназваним. – Він нічим, окрім грошей, не цікавиться. Та очевидно, що газета ніколи не дасть справжніх прибутків. Подейкують, що старий Пугачов у добрих особистих відносинах із родиною Саркозі. Навіщо він придбав часопис, ми зрозуміємо ближче до наступних президентських виборів. І в Росії, і у Франції вони відбудуться наступного року».

Мабуть, бізнес без бізнесу – характерна стратегія зарубіжної політики Кремля. Як інакше пояснити появу в популярній газеті Le Figaro регулярної вкладки «Росія сьогодні»? Автори додатку не приховують, що за нього платить офіційна Москва. Чи дотримано тут право читача на незалежну інформацію від видання, яке тривалі роки мало репутацію системного критика політики РФ? На рівні символів ситуація читается як черговий прорив сусідської пропаганди в чужих світах. Франція не опирається грошовій зливі зі Сходу. Але не факт, що Париж насправді готовий до саме тієї взаємності, якої домагається Москва. ■

ФОТО: REUTERS

Автор:
Майкл Бініон,
Велика Британія

Британський коаліційний уряд, до якого вперше від часів Другої світової входить більш ніж одна політична партія, біля керма трохи понад рік. Разом із ним до влади прийшов молодий прем'єр, який не мав аніякісного досвіду роботи в міністерському кріслі. Крім того, кабінет зіткнувся з проблемами, що їх уже не перший рік намагається вирішити будь-який західний уряд: як скоротити бюджетні видатки, як повернути додому солдатів із дуже непопулярної війни, як реагувати на пертурбації в арабському світі. Тож яким буде вердикт британських виборців та світової спільноти?

Жодній владі не додавало популярності погіршення якості життя. Але новий уряд Сполученого Королівства ще торік у травні знав: йому доведеться істотно урізати державні видатки. Причиною тут величезний дефіцит бюджету країни, що виник через дорогі програми фінансової допомоги проблемним банкам, які виділяв кабінет лейбористів. Консерватори не мали більшості в парламенті й переконали нечисленну Ліберально-демократичну партію пристати до коаліції, щоб ужити деяких термінових дій для порятунку національної економіки. Крім того, обидві політсили вирішили, що суворі заходи економії треба впроваджувати невідкладно й усі нараз. Вони значно скоротили бюджетні видатки, почали звільняти держслужбовців, звели до мінімуму плани витрат, підняли податки і зменшили обсяг соціального забезпечення. Серед кроків, найгірше сприйнятих населенням, – підвищення плати за навчання у вишах від £3 тис. за рік до £9 тис. максимум. Це змусить студентів брати величезні позики, які їм доведеться повертати, вийшовши на роботу.

Але ліберал-демократи розлютили не тільки молодь – їх узагалі звинуватили в недотриманні передвиборних обіцянок, влаштувавши масштабні протести.

Серед інших непопулярних кроків – значне скорочення фі-

Політ нормальний

Девідові Кемерону вдалося зберегти популярність британського уряду. Удар невдоволення виборців узяли на себе партнери консерваторів – ліберал-демократи

ФОТО: REUTERS

нансування оборони саме в той момент, коли Британія намагалася виконати свої зобов'язання перед НАТО в Афганістані. Старі кораблі, авіатехніку та обладнання списали, а замовлення на нові скасували. Як наслідок – держава незабаром отримає один новий авіаносець, але впродовж наступних 10 років не матиме літаків, які годилося б на ньому розмішувати. Солдати, офіцери й експерти з питань оборони обурені.

Лунали гучні протести і з приводу того, що всі ці заходи ощадливості не лише скоротять дефіцит бюджету, а й зведуть нанівець відновлення економіки. Адже, за останніми даними, споживчі витрати різко впали і Британія досі намагається стимулювати економічне зростання.

Однак результати нещодавніх місцевих виборів здивували всіх. Лейбористи, які зараз в опозиції, набрали мало голосів і ледве здобули хоч якісь нові крісла в місцевих радах. Водночас консерватори, яким усі прогнозували провал, здобули більше мандатів, ніж очікувалося. Проте менша Ліберально-демократична партія мало не вилетіла з органів місцевого самоврядування в усій країні. Зрозуміло, що електорат консерваторів задоволений Девідом Кемероном, а от ліберал-демократи – не дуже.

Попри таку сумну економічну картину, прем'єр залишається на диво популярним. Частково, бо справляє враження спокійної людини, яка не надто переймається своїм іміджем і не хоче наглядати за всім та всіма. Звідси дуже помітний контраст між ним та двома попередніми прем'єрами-лейбористами, Тоні Блером і Гордоном Брауном, які обидва фанатично контролювали новини і власну репутацію.

Кемерон також відзначився різкою радикальністю. Він окреслив національну програму для Британії, абсолютно далеку від традиційної правої політики консерваторів. План передбачав збільшення допомоги людям із

найнижчими доходами та фінансування охорони здоров'я і шкільної освіти, а також реалізацію нових суворих заходів щодо обмеження сваволі банків. Хоч Кемерон і вчився в Ітонському коледжі (найкращій приватній школі Британії) та Оксфорді, він поводить себе так, наче не належить до «вищого класу». Нещодавно його сфотографували в аеропорту, звідки він вилітав із дружиною на відпочинок – пара чекала на звичайний бюджетний рейс до Іспанії, як і всі інші туристи.

Що стосується зовнішньої політики, то тут Кемерон швидко відкинув антиєвропейську риторику, до якої вдавався раніше, й почав розвивати хороші взаємини з президентом Франції Ніколя Саркозі та канцлером Німеччини Ангелою Меркель. Крім того, він сподівається налагодити наразі не надто теплі відносини Лондона з Москвою, плануючи відвідати

вією, намагаючись запобігти розправі режиму Каддафі з повстанцями в Бенгазі. Це було зроблено без великої підтримки Обами, який у даному випадку довірив кермо європейцям. З політичного та військового погляду хід виявився ризикованим, і лівійська операція опинилася у глухому куті. Але виборці оцінили сміливість Кемерона. Президент США, який доти дещо прохолодно ставився до Британії, у травні прибув із державним візитом, і його теплі слова, звернені до тамтешніх парламентаріїв, зіграли на користь прем'єра. Тепер назріло чергове питання: чи зможе той розпочати виведення військ з Афганістану? Його співвітчизники дуже негативно ставляться до цієї війни, де вже загинуло понад 350 вояків, і Британії буде не просто забрати звідтіля свій контингент так, щоб це не видавалося поразкою.

Уряд навряд чи можна оцінювати за роком роботи. Вже тепер з'являються ознаки напруження в коаліції, та ліберал-демократи навряд чи підуть із кабінету, адже на будь-яких загальних виборах партія з тріском провалиться. Наразі Кемерону вдавалося ігнорувати праве крило своєї партії, виразніше реалізуючи центристську політику, через що лейбористам та їхньому новому лідеру Едові Мілібенду стало складніше присікуватися до роботи прем'єра. Тим більше проблеми, що наразі охопили Єврозону, не заторкнули Британії, а Кемерон дав зрозуміти, що зосереджуватиме зовнішню політику на Китаї, Індії та інших країнах із ринком, що розвивається. Однак усе залежить від того, наскільки оговтається нестабільна економіка Сполученого Королівства від кризи. Якщо все буде добре, він швидше за все виграє наступні вибори. А коли ні, то на певному етапі його можуть замінити представником правого крила партії, яке вже нині невдоволене ліберальною політикою прем'єра. ■

КЕМЕРОН ШВИДКО ВІДКИНУВ АНТИЄВРОПЕЙСКУ РИТОРИКУ, ДО ЯКОЇ ВДАВАВСЯ РАНІШЕ

її восени. Це буде перший візит британського прем'єра до Росії за останні п'ять років. А от зберігати належний баланс у відносинах з Америкою йому було непросто: значна підтримка Буша та війни в Іраку з боку попереднього прем'єр-міністра Тоні Блера розлютила багатьох британців, які вважали, що їхня країна перебуває в надто тісних відносинах зі США й дуже залежна від Вашингтона. Кемеронові довелося спробувати дистанціюватися від американської адміністрації на публіці, водночас залишаючись близьким із нею приватно.

Першим випробуванням стала «арабська весна». Кемерон від самого початку закликав допомогти лівійським повстанцям і разом із Саркозі взяв на себе лідерство в оголошенні безполітної зони над Лі-

**ПРИВАТНИМ
КЛІЄНТАМ**

**БАНК
КИЇВ**

Надійна допомога та підтримка!

- Депозит «До річниці Банку» – до 17% річних у гривні, 9,25% – у доларах США, 5,5% – у євро
- Кредитування – від 18% річних у гривні
- Сплата комунальних платежів – без комісії

Головний офіс: м. Київ, вул. Б. Хмельницького, 16-22
Контактні телефони: (044) 206-51-88

www.bank.kiev.ua

Банківська ліцензія НБУ №14 від 14.07.2009 р.

УКРАЇНА Й ПОЛЬЩА: ЧАС ВІДКИНУТИ МІФИ

Без взаємної поваги до історії не збудувати майбутнього

Автор:
Сергій
Грабовський

За два останні десятиліття всі ми вже звикли до того, що Польща є чи не найщирішим другом і союзником нашої країни, своєрідним «адвокатом» у відносинах з Об'єднаною Європою, «промо-тором» чималої кількості спільних культурних програм тощо. У Польщі перекладають і друкують українських письменників, там працюють наші науковці й викладачі, а парламентарії та інтелектуали обох держав крок за кроком вирішують накопичені в минулому проблеми і поглиблюють взає-

морозуміння між елітами та суспільствами.

НА ВІЙНІ ЯК НА ВІЙНІ?

Ще 15 липня 2009 року Сейм Польщі у своїй постанові звинуватив ОУН та УПА «у масових вбивствах, що мають характер етнічних чисток і мають ознаки геноциду». Крім того, в резолюції написано, що парламент «шанує пам'ять бійців Армії Крайової, Самооборони Східних Земель і Батальйонів хлопських, які піднялися на драматичну боротьбу за захист польського цивільного населення, а також з боєм

згадує про жертви серед українського цивільного населення». Таким чином він де-факто і де-юре денонсував документи 2003 року про взаємне примирення та прощення, а до того ж цинічно викривив історичні факти. Адже під час Другої світової війни польський еміграційний уряд і його представники на місцях твердо дотримувалися лінії на збереження всіх довоєнних територій, зокрема й Волині, де кількість етнічних українців сягала в той час ледь не 80%, а поляків – лише 15%; вели відверто колонізаторську, імперіалістичну політику,

прагнучи за будь-яку ціну втримати Волинь і Галичину. У відповідь на повну потужність спалахнула антиколоніальна війна українців – посутньо така, як і більшість подібних, котрі тільки в советських оповідках про «вільнолюбні народи Африки та Азії» змальовували рожевими барвами. У цій війні, що велася в умовах нацистської окупації, вояки Армії Крайової на Волині, Галичині, Холмщині й Засянні виступили інструментом безумних діянь політиканів-емігрантів (тих самих, які по війні мріяли: «Єдна бомба атомова, і дойдемо аж до Львова»). І це ганебна сторінка в загалом героїчній історії АК. Так само як участь у Волинській різанині – ганебна сторінка в загалом героїчній історії УПА. Такий висновок підтверджують й опубліковані документи того часу, в яких розповідається про методи зачистки українських сіл вояками Армії Крайової – там теж вистачало елементів геноциду.

Але правляча верхівка Польщі вирішила не звертати уваги на незручну історичну правду, відтак до постанови Сейму додався ще й «Волинський монумент» у Варшаві з провокаційною назвою. На щастя, в Україні нікому, навіть радикальним націоналістам, не спало на думку споруджувати пам'ятник із симетричним текстом: «Пам'яті українців, замордованих на Волині й північно-західних окраїнах українських етнічних земель у 1939–1947 роках польськими шовіністами з бойовиків ендеків та АК»...

Небажання польських інтелектуалів бачити очевидне вже, схоже, стало звичкою. До того ж небезпечною як для українсько-польських відносин, так і передусім для самої Польщі. Ось що, скажімо, в № 23 *Тижня* пише у загалом влучних і гострих подорожніх нотатках Ягєнка Вільчак: «Атмосфера Львова? Її практично не помітно, якщо йдеться про клімат багатокультурності, коли кожен почувається тут, як у себе. Натомість зауважуєш якийсь чад – чи то «Криївка», апофеоз ідеології УПА, чи відлуння подій цьогорічного 9 Травня? Цей задушливий націоналізм, котрий, видавалося, зблідне. Однак він наростає. Що відбувається? Маю враження, що Львів відступив назад, що хтось розвіяв атмосферу з часу візиту

ТАДЕУШ ІСАКОВИЧ-ЗАЛЕСЬКИЙ. Католицький ксьондз, для якого боротьба з «українським націонал-фашизмом» є ключовою в його діяльності

ФАЛЬШИВКА. Перемиський пам'ятник «помордованим УПА польським дітям на Кресах» створений на основі фото дітей, вбитих їхньою божевільною матір'ю

сюди Івана Павла II». Цікаво, чи на адресу «ідеології АК» авторка також знаходить такі дошкульні слова? І взагалі, чи знає вона бо-дай щось про ту ідеологію, що береться судити її? Невже в сьогоднішній Польщі журналісти втратили почуття гумору, а відтак і здатність оцінити «Криївку»? І, нарешті, невже ж освічена польська кобіта, розшукуючи таємничого «хтось», не усвідомлює, що за чинної в Україні влади візит Івана Павла II (якби він дожив до наших днів) до Львова апріорі не міг би відбутися і винен у цьому зовсім не Львів?

Але що там журналістка – ось президент Польщі Броніслав Коморовський, знаний інтелектуал, заявив 10 червня у Вроцлаві, відкриваючи Wrocław Global Forum: «Україна після зміни влади на початку 2010 року демонструє прогрес у розвитку демократії в країні». Мовляв, не даремно ж Віктор Янукович наприкінці травня на форумі глав держав Центральної Європи у Варшаві задекларував готовність української влади розвивати демократію та інтегруватися із західним світом. За словами польського очільника, серед країн Східної Європи, які не входять до Євросоюзу, тільки в Білорусі погіршилася ситуація з демократією...

Єдине, що тішить, – Сейм усе ж не встановив Дня пам'яті мучеництва кресов'яків, які загинули від рук ОУН та УПА (голосування мало відбутися 27 травня). Але ж правляча партія «Громадянська платформа» подавала проект постанови, у якій засуджувався «злочин з ознаками геноциду так званої УПА», а Галичина названа «Східною Малопольщею».

ДЗЕРКАЛО ДЛЯ «ГЕРОЇВ»

Як видається, описана вище постановова переважної (смію стверджувати це на основі тривалого вивчення польського медіапростору) частини польської інтелектуальної та політичної еліти має під собою реальний ґрунт і не зводиться до чиїхось особистих примх чи уподобань.

Перша зі складових такого підґрунтя – це, на жаль, практична та ідейна нікчемність значних груп українського політичного бомонду й інтелігенції: тут подибуємо і ультрапатріотів-полонофобів, і витончених полонофілів, і просто заклопотаних

боротьбою за владу, статки та посади діячів. Чи варто вдаватися в подробиці подій останніх шести років, які реанімували в польському суспільстві уявлення про «ширих українців» як про не здатних до конструктивної політичної та економічної діяльності провінцій персонажів? І чи треба переповідати сюжети, пов'язані з «грантовими полонофілами», які на події політичного й культурного життя в Україні дивляться вже неначе й збоку, пропагуючи ідеї мультикультуралізму та толерантності без берегів? І чи потрібно пояснювати, чому на описаному вище тлі донецькі, котрі «не женуть порожняк», видаються більш прагматичними і притомними?

Друга складова безпосередньо пов'язана з тим, про що йшлося вище: Волинь, ОУН – УПА, дивізія «Галичина», український націоналізм, орієнтири розвитку нашої держави... Широке кола польських громадян давно і щиро переконані: Українська повстанська армія – це різуні, палії, гвалтівники, негідники, нацистські попихачі тощо; українські націоналісти – люди, котрим місце на смітнику історії; дивізія «Галичина» – недобиті фашисти; у волинських подіях провина на 99% (ну, може, на 98%) лежить на нас. Такі самі переконання з певними варіаціями побутують і в інтелектуальних колах, навіть у тих, які радо контактують з українською стороною. Річ у тому, що партнерами від українців тут виступають ті, хто працює чи у відверто полонофільському, чи у властиво постмодерному ключі. Постмодерн, що розглядає національні проблеми як щось міфологічне і навіть небезпечне для сучасного людства, легко піддається сприйняттю в польському інтелектуальному середовищі, коли йдеться про територіально, а нерідко й мовленнєво український постмодернізм, щиро байдужий до своїх же соціально-політичних проблем (наприклад, один із київських теоретиків цього напрямку навіть назвав своє ставлення до всього національного «пофігізмом»; інший зауважив, що він лише «часом згадує про свою україномовність»). У межах таких дискурсів легко досягають порозуміння певні групи польських та українських інтелектуалів, поза ними – ні. ■

Відтак і польські еліти, і середній клас, і навіть плебс, що бачить світ крізь призму телебачення, а не власного розуму, здебільшого одностайні в тому, що Польщі конче потрібна така ненаціоналістична, незлобива Україна, яка буде готова визнати істотний польський вплив на її історичний розвиток (чи принаймні принагідно промовчати у відповідь на слова про нього). Україна, якій не болітимуть старі рани, для якої стануть несуттєвими трагічні події минулого, здатні вплинути на майбутнє стратегічне партнерство. І, звичайно, Україна, у столиці якої ніколи не стоятимуть пам'ятники Бандері, Шухевичу, Коновальцю, але в якій шануватимуть Пілсудського (і Петлюру як його молодшого компаньйона).

Ось і виходить, що ідеальними партнерами Польщі в недавньому минулому були Кучма, Медведчук та Табачник, а сьогодні – Янукович, Азаров і знову-таки переконаний та випробуваний борець з українським націоналізмом і його головним утіленням ОУН – УПА Дмитро Табачник.

Тож хіба є щось дивне в тому, як у Польщі аплодували заявам Януковича і К° про скасування присвоєння звань Героїв України Бандері та Шухевичу (вочевидь, у цьому й полягала відзначена Коморовським «демократизація»)? І як тамтешні ЗМІ коментували події 9 Травня у Львові: «дебаш неонацистів із тягнибоківської «Свободи» (зійшовшись у цьому з комуністами України та Росії і не помітивши ані відверто провокаторських дій адміністрації Януковича, ані акцій заїжджих російських неонацистів із Криму та Одеси)?

НЕПРОСТІ АБЕТКОВІ ІСТИНИ

Утім, усе описане тут поєднувалося (згадаймо!) зі щирими симпатіями з боку польського суспільства і дещо прихованими (бо ж вимагає дипломатичний етикет) з боку політичної еліти до учасників акції «Україна без Кучми» та зі справжнім зачудуванням українцями під час Помаранчевої революції. Ясна річ, свою роль відіграла романтика боротьби за свободу (який справжній поляк не оцінить її гідно?), але річ не тільки в ній. Просто на задній план відійшла фальшива історична пам'ять, накинута полякам як минулою комуністич-

ФОТО НАЦІОНАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

АКЦІЯ «ВІСЛА».
Солдати Війська Польського під час виселення українців на північ та захід Польщі в 1947 році. Формальний привід – діяльність УПА на Закерзонні

ною владою (коли заохочувалися «викриття різнунів-бандерівців»), так і нинішніми «борцями з українським націоналізмом», певна частина яких, переконаний, працює в тісному контакті з ФСБ Росії. Бо не лише трагедії та конфлікти були в історії взаємин українців і поляків у XX столітті – була й самовіддана звитяга сотень тисяч галичан і волинян у складі обох відламів Війська Польського під час Другої світової війни з 1 вересня 1939-го по 9 травня 1945-го, були спільні дії ув'язнених польських вояків та українських повстанців наприкінці 1940-х років у таборах ГУЛАГу, де недавні супротивники швидко знайшли спільну мову й поставили на місце кримінальну шпану, яка до того за підтримки

«холодному вітрі з Москви», якого не відчувають хіба що вихованці советських вишів, котрі сьогодні присутні в усіх владних структурах Речі Посполитої; а й у незвичайних можливостях, які відкриваються для Варшави у разі інтеграції України до ЄС за польського сприяння. Адже тоді вага Польської держави в Євро-союзі де-факто зростає на 46 млн українських громадян...

Загалом же польська еліта має зрозуміти, що до партнерства надається тільки розвинена національна держава, для якої стратегічні інтереси нації (і горор, якщо хочете) важливіші за скороминущі вигоди й добробут олігархів. А національна держава неможлива без надійного ґрунту, без опертя на традиції, без усвідомленого як цінності історичного минулого. Надійним партнером Польщі може стати тільки така Україна, де вояки УПА будуть визнані національними героями, де більшість населення вважатиме український націоналізм синонімом патріотизму, де зникне національно-культурне гетто. Так, досягти порозуміння й узгодження позицій із такою Україною Польщі буде непросто, але це порозуміння стане стабільною реальністю міждержавних і міжнаціональних відносин. На відміну від будованої адміністрацією Януковича деспотичної складової «Русского міра» під назвою «государство Украина». ■

НАДІЙНИМ ПАРТНЕРОМ ПОЛЬЩІ МОЖЕ СТАТИ ТІЛЬКИ ТАКА УКРАЇНА, ДЕ ВОЯКИ УПА БУДУТЬ ВИЗНАНІ НАЦІОНАЛЬНИМИ ГЕРОЯМИ

начальства верховодила в них, а потім разом брали найактивнішу участь у табірних повстаннях.

А головне – від ствердження незалежної, сильної України нині, як і в часи Пілсудського, залежить значною мірою і нормальний розвиток незалежної, сильної Польщі. Річ не тільки в

перший
інформаційний
партнер

інформаційні партнери

МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ АРТПОЛЕ

звуки/дії в просторі
www.artpolefest.org

12 - 16.07

с. Уніж
Івано-Франківська обл.
Городенківський р-н

ГАЛЕРЕЯ ЛЕНДАРТ-ОБ'ЄКТІВ
DJ- ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА СЦЕНА

МАЙСТЕР-КЛАСИ:
ФОТО, ВІДПОВІДНОСТІ, ГОМАРСТВО, КОМАНДНОСТЬ,
СПІВ, ТАНЦІ ТА ІНШІ ФОРМИ ВІДПОВІДНОСТІ
ЧАЙНІ ЦЕРЕМОНІЇ, ТРАДИЦІЙНІ КОКТЕЙЛІ

КІНОПОКАЗИ

КВИТКИ.UA

ЖИВИЙ ЗВУК

АВТЕНТИЧНА СЦЕНА:

КАПЕЛА БАЙ (КАРАПАТ)
ДЖАЗІР (КИЇВ)
ПЕРЕЛІТКА (ПАРУТИ)

ВЕДУЧІ:
СЕРГІЙ ЖАДАН
ПАВЛО НЕЧИТАЙЛО

ПЕРКАЛАБА
(Україна)

DVA
(Чехія)

ГАЙДАМАКИ
(Україна)

BESH'O'DROM
(Угорщина)

ДАХАБРАХА+PORTMONE
(Україна/Білорусь)

Trio VD
(Великобританія)

WILD MARMALADE
(Австралія)

FELOCHE (Франція)

VILLAGE KOLLEKTIV (Польща)

УКРАЇНА/БІЛОРУСЬ

ФОЛЬКНЕР (Україна)

ЗІРА+БАДЬЯН СС (Україна)

ТА ІНШІ

era fm
www.radioera.com.ua

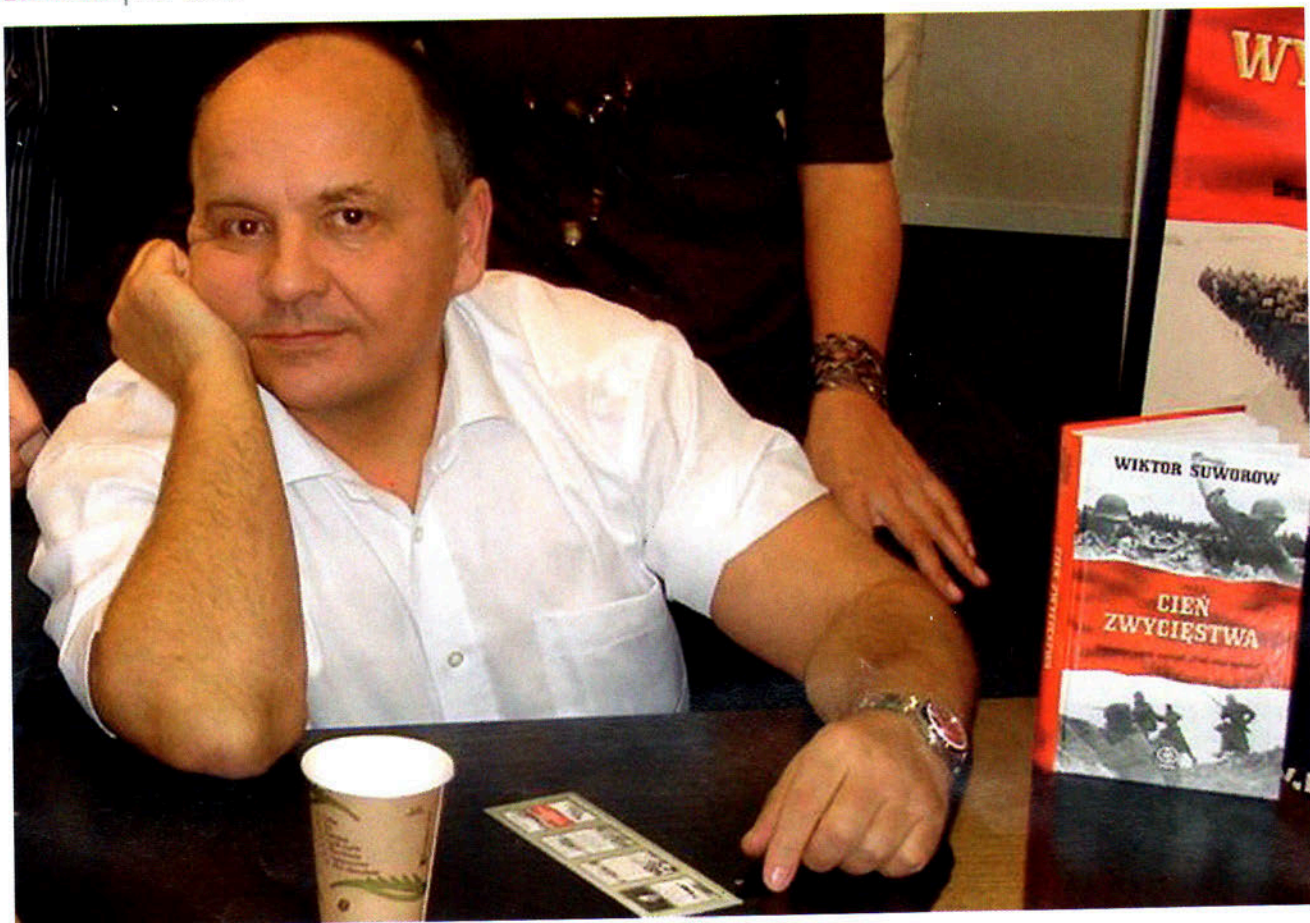
БУДНІ 18:10
РАДІО-ЕРА

ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ

З ЮЛІЄЮ ДИЛОВОЮ

Зашорена історія

Віктор Суворов: надання доступу до радянських документів – один із важелів впливу Кремля на західних істориків

Спілкувався
Александр
Гоґун

До 70-річчя нападу Німеччини на Радянський Союз з'являється маса публікацій, у яких знову порушують проблеми задумів, цілей і завдань двох диктаторів у те фатальне літо. Письменник та історик Віктор Суворов у ексклюзивному інтерв'ю розповів *Тижню* про розвиток і приріст історичних знань, про сприймання на Заході ролі СРСР у розв'язуванні Другої світової війни й затуркуванні російського суспільства псевдоісторичною пропагандою.

У. Т.: Ви перший, хто виступив із твердженням: 1941 року СРСР планував атакувати Німеччину задля поширення системи соціалізму на всю Європу й далі, на-

скільки можливо. Як сприймали цю тезу в роки холодної війни?

– Коли СРСР вважали найбільш імовірним супротивником, говорити про те, що він агресор, було вкрай важко. Доводилося волати в порожнечу й на кожному кроці діставати відкоша. Навіть найзапекліші антирадянщики – російські емігрантські видавці – відмовляли в публікації моєї роботи. 1985 року розділи монографії видрукувала паризька газета «Русская мысль», їх прочитало «Радіо Свобода». Уперше моя книжка вийшла в Німеччині в перекладі 1989 року. 1992-го «Криголам» вдалося видати в Росії – і теза здобула спершу відомість, а потім і визнання. Знайомі, які працю-

ють учителями історії, розповідають: щороку старшокласники, проходячи тему про німецький напад на СРСР, ставлять педагогам запитання, на які в межах офіційної державної концепції відповісти складно.

ДИЛЕМА ЗАХОДУ

У. Т.: Якщо у Східній Європі ваша теза стала популярною, то чому на Заході її підтримує так мало авторів?

– По-перше, Східний фронт там не вельми цікавий через віддаленість театру бойових дій від місця мешкання читачів. А коли щось не привертає пильної уваги, то воно, відповідно, не завжди є добре зрозумілим. По-друге, більшість західних істо-

ріків виросли не за реального соціалізму. Вони не відчувають тієї системи, що канула в Лету, й міряють її стандартами суспільства демократії та ринкової економіки. Ті, хто зазнав панування комуністів на власному досвіді, розуміють, що верхівка цього режиму дбала не про народне процвітання, ба навіть лише почасти опікувалася власним матеріальним благополуччям. Вона прагнула до влади, її утримання, зміцнення й поширення. Ключовий момент для посилення впливу й було прогаяно 1941 року. На щастя, прогаяно. Дозвольте дешифрувати фантазії: може, у протилежному випадку ми нині жили б у глобальному концтаборі.

У. Т.: Яка ситуація з доступом істориків у Росії до архівних документів на сьогодні?

— Чимало сховищ документів, які привідкрилися в 1990-ті, знову стають недосяжними. Багато спеціалістів припускають: влада свідомо створює корупційне тло і в архівній сфері, що додає ваги співробітникам державного апарату.

Незважаючи на це, всі джерела, які вдається видобути з російських та українських архівів, — до речі, там (в Україні. — **Ред.**) ситуація децю ліпша, але матеріалів у рази менше, — підтверджують мою тезу. Йдеться як про конкретні більшовицькі плани підкорення Європи, котрих від осені 1939-го до червня 1941 року Генштаб Червоної армії розробив щонайменше п'ять, так і про свідчення початку радянсько-німецької війни, коли війська СРСР не мали змоги оборонятися, бо просто не вміли цього робити. Мій колега Марк Солонін опублікував документ, у якому було вказано, що наприкінці 1939-го — на початку 1940 року Червона армія планувала похід на Близький Схід та в Індію, а Робітниче-селянський червоний флот готувався воювати в Середземному морі. Таким чином, розглядали теоретичний варіант війни проти Британії.

Цікава збірка документів, випущена 2009 року архівом Служби безпеки України, — там підготовку до війни показано на матеріалах НКВС і ГРУ — військової розвідки. До речі, щодо архіву

БІОГРАФІЧНА НОТА:

Віктор Суворов (Володимир Різун). Народився 1947 року в Приморському краї в родині українця й росіянки. Після вдалої кар'єри військового опиняється у Швейцарії на службі в Головному розвідувальному управлінні СРСР. У червні 1978-го зникає, перебираючись до Англії. Перші книжки виходять англійською та німецькою мовами. У Росії вперше виданий 1992-го («Криголам»). Історичні зацікавлення: Друга світова війна, вторгнення до Чехословаччини 1968 року, постаті Георгія Жукова та Іосіфа Сталіна. Праці перекладено 27 мовами

ГРУ, де напевне зберігається чимало цікавого про проблему 1941 року. Всі знають про його існування в Росії, але нікому не відомо, де він розміщений. А в 1990-ті роки туди проникали окремі вільні дослідники, до того ж без блату й хабарів...

Сумно, що надання доступу до радянських документів — один із важелів впливу Кремля на шері західних істориків, зокрема на зміст і спрямованість їхніх публікацій. Це ще одна із причин того, чому багато міфів СРСР такі живучі в науці Німеччини, Франції та англоговних країн. Звичайно, потрібен дальший архівний пошук у царині радянської історії. Але сам я тут, у Британії, продовжую писати книжки на відкритих матеріалах, опублікованих джерелах, щоби будь-хто охочий мав змогу перевірити всі мої роботи.

«НАКАЧАНЕ» БРЕХНЕЮ СУСПІЛЬСТВО

У. Т.: Що змінилося останнім часом у медіа-політиці Кремля?

— Концепції, якими нинішня російська влада намагається «накачати» суспільство, схожі на «історіографію» кондового брежнєвського застою. Де-не-де просвічує махровий комуношовінізм. Це дрімуче мракобісся поширюють у дуже багато способів, зокрема й через нав'язування видавництвам силовіць авторів — оскаженілих неосталіністів, створення всіяких відкритих і таємних фондів, що спонсорують подібну макулатуру. Годі вже й казати про всю систему державних ЗМІ, особливо телебачення, яка намагається пошити в дурні народ.

ТЕЗА ПРО ТЕ, ЩО СРСР ГОТУВАВ АГРЕСІЮ, МІЦНО ВВІЙШЛА В НАУКУ

На щастя, всі ці потуги часто дають протилежний результат. Стомившись від мороку офіціозу, не маючи шансу в державних профільних наукових журналах прочитати правду чи бодай гостру полеміку, людина тягнеться до альтернативних джерел інформації. Почасти цим пояснюється неочікуваний успіх збірок, про які ми говорили. Зрозуміло, що з роками вся ця курава осяде, фальсифікаторів

забудуть, а правда ввійде у шкільні та університетські підручники історії.

У. Т.: Надії комусь можуть видатися надто далекосяжними...

— Уже зараз сталося щось на кшталт «точкової легалізації» моєї тези. Особливо приємно, що навіть у цьому «та й попереду усіх» Росія і Україна.

До концепції курсу історії Росії, що була опублікована 2009 року близьким до Кремля авторським колективом, увійшла дивна фраза: «...Сталін не виключав превентивного удару, та водночас вважав, що слід дочекатися зосередження військ противника для агресії. Тоді це бачилося б як захід самооборони. Однак улітку 1941 року можливості для таких дій у Сталіна ще не було». Бачимо всю нерозбірливість думки, а також і відверту брехню: зокрема, СРСР готував не превентивний, тобто випереджальний удар, а власне агресію. Та й інструмент для неї існував. Але наявність полеміки з цього питання в офіційному виданні — важливий показник.

Крім того, в опублікованому 2010 року за інерцією президентства Ющенка київським Інститутом національної пам'яті навчальному посібнику «Україна в роки Другої світової війни» цю тезу подано зрозуміло і як єдино правильну.

У. Т.: Над чим працюєте нині?

— Пишу книжку про період Хрущова, зокрема ракетобудування, політ у космос, гонку озброєнь. Реальний соціалізм 1953 року нікуди не зник. І в системі існував тільки один шанс на виживання — знищити світ ринкової економіки й демократії, об'єкт для порівняння, тобто підкорити планету. Тому й за Хрущова, й за Брежнєва ми випускали зброю, а вся країна жила за залишковим принципом. До того ж період Хрущова огорнутий якоюсь романтичною поволокою, не звертають уваги на масу конкретних злочинів усередині держави й поза її межами. Ці лиходійства було влаштовано у 50-ті — 60-ті роки минулого століття. Не бракувало тоді й маразму та маячні, пов'язаних як із особливостями ладу, так і з дивацтвами ексцентричного лідера. ■

Спантеличені війною

Масове дезертирство у Червоній армії 1941 року: вимушені обставини чи/та свідомий вибір

Автор:
Владислав
Гриневич

Військові поразки Червоної армії на початку війни були зумовлені цілим комплексом причин. Однак можна виокремити поміж них три основні групи. Це передусім політичні помилки й стратегічні прорахунки вищого радянського керівництва, погане керування військами і «last but not least» — останнє, проте не менш важливе — незадовільний морально-психологічний стан і самих радянських військ,

і значної частини цивільного населення регіонів, на терені яких розгорталися події. З цими чинниками пов'язане дезертирство як феномен початкового періоду війни.

ГНАНІ ЗАГОРОДЗАГОНАМИ

Намагаючись перехитрити Гітлера, приспати його пильність і виграти час для підготовки СРСР до наступальної війни, Сталін схибив. На момент вторгнення військо німецького агре-

сора ані за чисельністю живої сили та кількістю техніки, ані за якістю останньої, ані за іншими основними показниками матеріального забезпечення мобілізаційного розгортання не мало переваги над Червоною армією. Забарившись із випереджальним ударом і пропустивши німецький, радянське військово-політичне керівництво прирело перший ешелон своїх військ, що готувалися до виступу, на майже суцільне винищення. За-

хопивши стратегічну ініціативу, німці швидко просувалися вглиб України, долаючи за місяць від 360 до 600 км.

Одним із найпоказовіших прикладів неефективного керівництва Червоною армією стали численні випадки її оточення. Із загальної кількості радянських військовополонених – 5,7 млн осіб – на 1941 рік припало 3,3 млн, причому близько 75% були захоплені гітлерівцями в 13 спеціально влаштованих великих «котлах». Лише в Україні в оточення потрапило близько 1 млн осіб: під Києвом – 665 тис., Уманню – 100 тис., у Приазов'ї під Мелітополем – 100 тис., у Криму під Керчу – 100 тис. Більшість оточенців практично не чинили опору противникові й масово здавалися у полон, що, вочевидь, де-

ЗМУШЕНІ ДО ПОЛОНУ. Оточені гітлерівцями практично не чинили опору і масово здавалися, що демонструвало моральний стан військ Червоної армії

монструвало пригнічений моральний стан військ.

З кожною черговою невдачею і втратою нової частини території в армії поширювалися настрої дефетизму, себто поразництва, частішали випадки дезертирства та збільшувалася кількість тих, хто добровільно переходив до німців. Опосередкованим визнанням паніки і безладдя, які наростали на фронті й у найближчому тилу, стало особливе наголошення Іосифом Сталіним у радіозверненні до радянського народу від 3 липня 1941 року на потреби нещадної боротьби з дезорганізаторами запілля, втікачами, панікерами, розповсюджувачами чуток тощо. Значною мірою армійські частини вдавалося утримувати на передовій лише за допомогою військ НКВС. Лише за перший місяць війни вони затримали через «безладний відступ» і повернули 203 867 червоноармійців.

Намагаючись зупинити розвал фронту, радянське керівництво вдавалося до жорстких заходів. У наказі № 270, виданому Сталіним 16 серпня 1941 року, зазначалося: 1. Тих, хто зриває під час бою знаки відрізнєння і здається в полон, вважати злісними дезертирами, їхні родини заарештовувати як сім'ї порушників присяги і зрадників батьківщини. Розстрілювати на місці таких утікачів. 2. Тим, хто потрапив в оточення, битися до останньої можливості, пробиватися до своїх. А тих, хто віддасть перевагу полону, знищувати всіма засобами, сім'ї таких червоноармійців позбавляти державної допомоги. 12 вересня 1941-го напередодні здачі Києва головнокомандувач видав ще одну директиву про боротьбу з панікерством. Вказуючи на наявність у стрілецьких дивізіях чималої кількості «панічних і відверто ворожих елементів», він пропонував створити в п'ятиденний строк при кожній стрілецькій дивізії загороджувальний батальйон, призначений для встановлення жорсткої дисципліни та припинення втечі військ. Власне кажучи, ці накази рівною мірою свідчили як про переполох поміж солдатів, так і про розгубленість вищого командування.

Радянські генерали також діяли по-сталінськи. Як стало

відомо з розсекречених документів, командувач Ленінградського фронту генерал армії Георгій Жуков надіслав у вересні 1941 року у війська фронту та на Балтійський флот шифrogramу, в якій, значно виходячи за межі наказу № 270 (там, до речі, стояв і його підпис), пропонував розстрілювати не лише тих, хто здався в полон, а й їхні сім'ї!

НЕ ПОТРАПИТИ НА ФРОНТ

Переважна частина українського населення не бажала битися за сталінський режим. При цьому, якщо в Західній Україні переважали національні мотиви, то в Східній – соціальні. Примусова колективізація сільського господарства і Голодомор 1933 року залишили глибокий слід у свідомості селянства. Поміж цієї найбільшої соціальної страти суспільства, з якої на 75% формувалася армія, спостерігався найнижчий рівень лояльності до влади, а антиколгоспні настрої нерідко були пов'язані з очікуванням війни. Розуміючи, що звільнитися від сталінського режиму самотужки вони не зможуть, селяни сподівалися, що лише війна і поразка в ній СРСР врятують їх від знавіснелих «комун». «І справді, – зазначає відома американська дослідниця Шейла Фіцпатрик, – коли почалася війна з Німеччиною, багато селян на окупованих землях України і Півдня Росії попервах вітали загартників чи принаймні були згодні терпіти їх у надії, що вони знищать колгоспи».

Рівень лояльності до радянської влади на початковому етапі війни доволі виразно виявився в мобілізації. На заході України набір до Червоної армії фактично було зірвано. Характерний приклад: за повідомленням спецорганів від 28 червня 1941 року, на Галичині не вдалося підняти другий ешелон 72-ї гірничо-стрілецької дивізії, оскільки приписний склад із місцевого населення до військкоматів не з'явився, розбігся по домівках і переховувався в лісах. Також було саботовано поставку коней до дивізії, що фактично унеможливило пересування військового майна і техніки. Там, де провели мобілізацію все ж вдалося, призовники масово дезертирували, нерідко прихопивши із собою зброю. Так, »

згідно з донесенням Особливого відділу НКВС Південно-Західного фронту, з 12-ї армії в перші тижні війни втекла більшість приписників із західних областей. Значна їхня частина зі зброєю переходила на бік повстанських загонів, які формувала ОУН. Вони здійснювали напади на колони радянських частин, не лише захоплюючи військоове майно, амуніцію та зброю, а й відбиваючи мобілізованих до Червоної армії земляків.

Така сама ситуація спостерігалася й на Південному фронті, що частково охоплював терени Північної Буковини і де з огляду на відсутність попервах активних бойових дій були відносно сприятливі умови для мобілізації. Так, на 13 липня 1941 року в 60-й стрілецькій дивізії з-поміж 4900 призовників із Чернівецької області залишилося лише 800–1000. Понад 1000 осіб дезертирувало з 96-ї стрілецької дивізії. Загалом же з корпусних частин фронту в перші дні війни втекло до 30% особового складу. Провал мобілізаційної кампанії в Західній Україні радянська влада завжди приховувала. Втім, у таємних документах післявоєнного періоду про це згадувалося. Зокрема, 1961-го в одній із доповідних записок Станіславського обкому партії першому секретареві ЦК КПУ Миколі Підгорному зазначалося: «Досвід комплектування військових частин з резервів у 1941 році на території західних областей України... свідчить, що велика кількість осіб з числа ворожого елемента, призваного по мобілізації, отримавши зброю, переходила до націоналістичних формувань – банд ОУН».

Однак і на сході України мобілізація відбувалася з великими ускладненнями. На 16 жовтня 1941-го у Ворошиловграді на призовних пунктах явка військово-зобов'язаних виявилася вкрай незадовільною: на Артемівський пункт прибуло лише 10%, на Клімівський – 18%. Станом на 23 жовтня 1941 року по ХВО з'явилася тільки 43% загальної кількості призваних. Непоодинокими були й випадки втечі під час транспортування до діючої армії. За повідомленнями військоматів Харківської та Сталінської областей, наприкінці жовтня 1941-го відсоток дезертирів

поміж новобранців був досить високим: по Чугуївському райвійськомату – до 30%, Сталінському – до 35%, Ізюмському – 45%, по Дергачівському – 50%.

НЕДОЗБИРАНЕ «ГАРМАТНЕ М'ЯСО»

За даними, зібраними в повоєнні часи Комісією з історії Великої Вітчизняної війни, на окупованій території СРСР за різних обставин (дезертирування, недбалість військоматів, швидкоплинність зміни лінії фронту тощо) залишилося 5 631 600 осіб із мобілізаційних ресурсів Радянського Союзу. По Київському ОВО і Одеському ВО – відповідно 1 625 174 та 813 412 військовозобов'язаних. А з Харківською округою ця цифра зросте, мабуть, до 3 млн.

Було чимало легальних, напівлегальних і нелегальних способів уникнути призову до армії. Приміром, записатися в партизани, загони яких почали спішно утворюватися на початку війни для залишення їх у тилу ворога.

1 625 174

військово-зобов'язаних не добрав СРСР по Київському округу

ЖУКОВ ПРОПОНУВАВ РОЗСТРІЛЮВАТИ НЕ ЛИШЕ ТИХ, ХТО ЗДАВСЯ В ПОЛОН, А Й ЇХНІ СІМ'Ї

813 412

військово-зобов'язаних не добрав СРСР по Одеському округу

Ось характерний приклад. Пилип Миколайович Тараненко походив із родини розкуркулених і висланих на Північ південноукраїнських селян. Наприкінці 1930-х він утік із заслання й під вигаданим ім'ям мешкав у Запоріжжі, де працював на заводі. «Коли Вячеслав Молотов проголосив про початок війни, – згадував Тараненко, – я відчув радість, сподіваючись, що скоро радянській владі буде кінець і зможу повернути собі не лише справжнє ім'я, а й господарство і весь старий спосіб життя. Воювати за Сталіна я не хотів, як євреї не хотів би воювати за Гітлера». На підході до військомату він почув, як літні чоловіки перемовлялися між собою, що є шанс не піти до армії. Для цього треба записатися в партизани. Вони залишаться після відходу військ на своїй території, а там бог знає, як усе станеться. Так і зробив. І не він один. У 1941 році, попри велику кількість сформованих загонів, партизанського руху в Україні практично не було.

Про небажання захищати сталінський режим, різноманітні спроби уникнути мобілізації, дезертирство як масове явище згадує у своїх мемуарах відомий учений, лікар-рентгенолог, шахіст і суспільний діяч Федір Богатирчук. Він пише, що київські медики допомагали всім, хто бажав залишитися: видавали довідки про неіснуючі хвороби, що потребували постільного ре-

жиму, робили фальшиві операції, накладали гіпсові пов'язки на нібито переломи тощо. Однак не всім вдавалося, як тоді казали, «особисто війну виграти». «Невдахи» мали пройти інший шлях – здатися після призову в полон.

НА ЗЕМЛЯЦЬКИХ ПОЧУТТЯХ

Після розгрому в прикордонних боях першого ешелону радян-

ПРИРЕЧЕНІ. Тільки в німецькому концтаборі на львівській цитаделі загинуло від голоду до 100 тис. радянських солдат

ФОТО: АР

ських військ (укомплектованих переважно досвідченими професійними кадрами, непогано спорядженими й озброєними) до Червоної армії пішли місцеві призовники, бойову підготовку яких можна було назвати умовною. Готувати таких бійців не було часу, тож їм відвели роль «гарматного м'яса». Це добре розуміли військові спеціалісти. Начальник відділу 4-го окремого управління бойової підготовки Червоної армії комбриг Федорів у розмові з командирами вже в перший день війни прогнозував: «Де там зараз до навчання, вчити будуть, проте як – лише б умів тримати гвинтівку та загубник у роті. Тепер давитимуть масовістю – людьми, та й чи варто добре вчити, коли будуть кидати в бій дивізію за дивізією, допоки не зломлять (німецький наступ. – Авт.)».

Те, що мобілізоване до Червоної армії 1941 року місцеve українське населення не рвалося класти своє життя за радянську владу, засвідчують численні приклади. Загиблий радянський комісар, щоденник якого потрапив у серпні 1941-го до ворога, писав, що «багато резервів є зрадники і серед них значно більше дезертирів, ніж серед тих, які були призвані раніше».

До переходу на бік ворога та втечі червоноармійців спонукало чимало причин – політичних, психологічних, військових і суто ситуативних. Згідно з радянськими військовими документами, влітку 1941-го такі переходи здійснювали великі групи по 100 осіб і більше, нерідко просто під час бою.

Характерно, що у військових частинах почали створюватися так звані земляцькі групи, учасники яких прагнули повернутися до рідних домівок, розташованих на вже окупованій німцями території. Впродовж усього 1941 року НКВС повідомляв командування про превентивне викриття таких формувань із киян, чернігівців, сумчан, полтавчан тощо (а також мешканців російських і білоруських регіонів). Приміром, 21 вересня 1941-го на Південно-Західному фронті було заарештовано групу киян, яка мала намір повернутися до щойно окупованої німцями української столиці. Явище «земляцтва» було таким поміт-

ним, що про нього згадував у своїх мемуарах югославський комуніст Мілован Джилас, який у складі урядової делегації відвідував під час війни СРСР та Україну. «Не можна було приховати того факту, – писав він, – що українці часто покидали Червону армію, як тільки німці займали їхні рідні місця...».

Боротьба з дезертирством тривала впродовж усього 1941 року. Згідно з доповіддю наркома внутрішніх справ Лаврентія Берія, протягом другої половини 1941-го на фронті і в тилу було затримано 638 112 осіб, запідозрених у втечі. З них 82 865 заарештовано, а 555 247 передано у військові частини. Розстріляно чи повішено понад 10 тис., і це, поза сумнівом, була лише верхівка айсберга. Ця проблема залишалася актуальною для радянського військово-політичного керівництва й у 1942-му. Реакцією влади на таке явище став наказ № 227 «Ні кроку назад!» напередодні Сталінградської битви.

Нелояльність українського населення до радянської влади – дезертирство, колаборація тощо – виявилася вкрай дражливою темою для творчої еліти, яка розглядала це як свою особисту трагедію. У щоденниках Олександра Довженка за першу половину 1942-го можна знайти чимало роздумів із цього приводу. Він кілька разів згадує про «необхідність написати новелу про дезертирів». І зазначає, що «понад два мільйони нещасних синів України блукають у прифронтовій смузі, щоб перейти до нас». А тут замість того, щоб «допомогти їм перейти фронт і кинути у бій, їх проголошують державними злочинцями, гонять у табори». Злишнім чином згадує поета Д. – «темну шушваль, яка ненавидить наш народ», що «збирається розстріляти мільйони українців» після війни «за зраду». «Нікому нічого не буде прощено, – пише він 1 червня 1942 року, – скільки нещасних бездоленних мучеників чи темних недоумків, спантеличених повним провалом початку війни, скільки їх битих, палених, стріляних, зневажених буде бито, зневажено, карано по недорозв'язності людських відношень, і злу, і поганому нашому бездушному вихованню...» ■

ПРОПАГАНДА, що заблукала

Російські міфи про «спільну переможну війну» базуються на перекручуванні термінології та історичних фактів

Автор:
Олександр Крамар

Одним із наріжних камнів у системі неоімперської міфології путінського режиму завжди була «об'єднавча» тема «Великої Вітчизняної». Український інформаційний простір давно й густо заповнили російські «патріотичні» фільми про трагічне, але переможне лихоліття. У них під командуванням головних героїв із яскраво російськими прізвищами «спільного ворога» розгромлюють колоритні українці чи білоруси. Мета зрозуміла: протиставити «нормальних хохлів» «зрадникам та поплічникам нацизму» бандерівцям.

ВЗАЄМОДОПОМОГА ПО-КРЕМЛІВСЬКИ

Російські політики й навіть фахівці-міжнародники уже давно досягають вершин софістики, доводячи, що Кремль зовсім не окупував країн Балтії, Західної України чи Бессарабії. У такий спосіб вони намагаються підживлювати живучі стереотипи, сформовані впродовж десятиліть комуністичної пропаганди, стосовно «визволення» цих країн, їх «порятунку» від окупації Німеччиною – партнером СРСР у розв'язанні Другої світової війни. Для аргументації віднаходять найменші шпаринки в чинному на той час міжнародному праві, які не дають формально визнати дії Радянського Союзу проти країн Балтії, Польщі та Румунії окупацією чи анексією. Натомість нав'язують сентенції на кшталт «непоряд-

ність сталінського керівництва», «невиконання взятих на себе, згідно з укладеними пактами про ненапад, домовленостей».

Звісно, це теж було. Така історія зовнішньої політики Росії: ця країна ніколи не дотримувалася міжнародних зобов'язань, коли ті виявлялися не вигідними або ж ставали на заваді її дальшій експансії. Однак це не спростовує реального факту – примусового включення територій суверенних держав Центральної Європи чи їх частин до складу Країни Рад. У 1939–1940 роках комуністичний СРСР спільно з нацистською Німеччиною активно шматував Європу. Згідно з таємним договором про сфери впливу (відомим як пакт Молотова – Ріббентропа), укладеним 23 серпня 1939 року в Москві, Фінляндія заодно з Латвією, Естонією, Західною Україною та Західною Білоруссю мала бути окупована Радянським Союзом.

ТРАГЕДІЯ ЛИТВИ

На відміну від Фінляндії, агресія проти якої була відвертою, у випадку Литви, Латвії та Естонії, як і Західної України, Кремль розіграв справжній театральний вистав, аби уникнути надалі звинувачень в окупації. Сценарій був аналогічний для всіх. У першому з випадків його реалізовували так. 28 вересня 1939 року Німеччина та СРСР уклали договір, яким уточнили визначені в пакті Молотова – Ріббентропа умови поділу Європи. Литву, як звичайну земельну ділянку край межі, було обміняно на Варшавське та Люблінське воєводства Польщі.

**ПРАВДА
НА ЕКСПОРТ.**
Під час відзначення 70-ї річниці початку Другої світової війни у Гданську 1 вересня 2009 року Путін мусив визнати пакт Молотова – Ріббентропа помилкою. Це шокувало пересічних росіян, котрих російська пропаганда переконувала, що поділ Європи в 1939 році між СРСР і Німеччиною був виявом мудрості та далекоглядності

Після цього її керівництво мусило підписати угоду про «взаємодопомогу», за якою на територію країни було введено 20-тисячну радянську армію.

Ціна цього «братерства» виявилася надто високою. До кінця весни 1940 року Кремль учинив низку провокацій, що супроводжувалися посиленням інформаційним тиском на уряд балтійської держави. Піком нагнітання істерії стало звинувачення її в недотриманні договору про дружбу, «ворожих діях» щодо СРСР та інспіроване спецслужбами Кремля «викрадення» двох радянських солдатів. Використавши це як привід, 14 червня 1940 року Москва висунула Литві brutальний ультиматум, у якому вимагала згоди на введення додаткових військ та фактичного державного перевороту: відставки уряду й навіть арешту незручних для Кремля його членів. Командування армії, поінформоване про згоду Німеччини на окупацію Литви Радянським Союзом, відмовилось чинити опір.

Ультиматум було прийнято. І вже в перші чотири дні це

PHOTO: REUTERS

обернулося для Литви відповідними наслідками. Від 14 до 18 червня 1940 року зі ще суверенної (проте вже окупованої) країни за кордон – в СРСР – депортували 34 тис. громадян (понад 1% населення тримільйонної країни). До речі, на початку січня цього року спікер Сейму цієї країни Ірена Дягутене висловила надію, що РФ визнає радянські злочини в Литві: «Росія вже визнала Образи Польщі – жертви Катині, й визнала, що злочин було скоєно, і люди були вбиті. У мене є надія, що врешті-решт і те, що було в Литві, – радянські, сталінські злочини – теж будуть визнані, разом із жертвами і 1941-го, й 1991 року».

Після згаданого державного перевороту в країні було сформовано маріонетковий уряд. А потім проведено пародію на вибори, що цілком відповідали формулі Сталіна «не важливо, як голосують, – важливо, як рахують». Контрольований комуністами так званий Блок трудового народу, альтернативи якому просто не було, цілком прогнозовано здобув 99,2% голосів. Утворений після цього

псевдопарламент («Народний сейм») під наглядом радянських військ, 21 липня проголосив створення Литовської РСР і звернувся із проханням до Верховної Ради СРСР прийняти її до складу Союзу. Що й зробили 3 серпня 1940 року. Цей театральний сценарій, згідно з яким було вчинено анексію країни, й досі відіграє свою роль.

РОСІЙСЬКІ ЗМІ ТАВРУЮТЬ ТЕРМІНОМ «ФАШИСТ» УСІХ, ХТО ПРОТИ СУЧАСНОГО ВЕЛИКОДЕРЖАВНОГО РЕВАНШІЗМУ

Адже він став складовою міфу про цілковито оборонну участь Кремля у Другій світовій війні.

РОСІЙСЬКЕ РОЗУМІННЯ «ФАШИЗМУ»: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Керівництво РФ, регулярно підтверджуючи свою не лише юридичну, а й ідейну вірність радянській, сталінській спадщині, прагне не згадувати, з чого починалася так звана «Велика Ві-

тизнізня», а офіційні ЗМІ таврують терміном «фашист» будького, хто виступає проти сучасного великодержавного реваншизму на пострадянському просторі. Для них цей термін означає зовсім не те, що для європейців. У путінській реставраційній доктрині «спільна переможна війна» проти «фашизму» посідає почесне місце не як зв'язка над людиноненависницьким тоталітарним режимом, а як тріумф імперії, що закріпив за нею статус однієї з наддержав замалим не на півстоліття, а відтак як ідеологічний та політичний інструмент її відновлення сьогодні.

Доказом специфічної вибіркової підходів Кремля до міфології «спільної війни» став принаймні нещодавній інцидент в Узбекистані, керівництво якого традиційно демонструє лояльність до нинішньої російського реставраційного курсу на теренах СНД. У столиці цієї держави – Ташкенті – на території колишнього Сабір-Рахімовського району (перейменованого на Олмазар) демонтували пам'ятник героєві Радянського Союзу Сабіру Рахімову. Чотириметрову постать на постаменті, нижчому за неї вдвічі, зносили шість бульдозерів у присутності численних співробітників міліції та хокіміату (міської адміністрації). Незадовго до того перейменували й станцію метро, яка носила його ім'я. Цей окремий випадок можна було б пояснити тим, що свою військову кар'єру в російській більшовицькій армії Рахімов розпочинав, придушуючи опір басмачів у Середній Азії. Та ще раніше, 2009 року в столичному Парку бойової слави було демонтовано всі монументи, встановлені 1975-го на честь 30-річчя Перемоги.

Офіційна Москва, яка регулярно влаштовувала істерики Україні, Грузії, Литві, Польщі, іншим країнам Центральної та Східної Європи через «плундрування» меморіалів учасникам Другої світової, ніяк не відреагувала на дії лояльного до неї узбецького режиму. Не сталося цього тому, що міфологія «спільної переможної війни» в Середній Азії не відіграє тієї ролі, яку їй відводить Кремль в Україні та інших постсоціалістичних державах Європи. ■

ТРУДНОЩІ ПЕР

Ольга Сенюк про минуле й сучасне перекладу, відмінності між українцями і скандинавами та існування національної культури за тоталітаризму

Записала
Любов Багацька

Пам'ятаєте олімпійський девіз «Швидше, вище, сильніше!»? Його часто перефразовують, кожен на свій лад, як, наприклад, «Швидше, більше, краще!». І в трансформованому вислові завжди третій зайвий. Чимось доводиться поступатися, на чомусь утратити: на темпі, кількості чи якості. Ольга Сенюк, яка свого часу подарувала дітям «українського» Карлсона, вважає: нині наші видання зарубіжної літератури програють саме у професіоналізмі. Бо ж є маса перекладів, виконаних із російської, а не власне з мови автора. Відтак і читаємо перекази – «тіні тіней», а не фахово подані твори. У квартирі перекладачки Ольги Сенюк три кімнати заставлено шафами з оригіналами світової літератури та словниками. У цій робочій обстановці *Тиждень* і веде бесіду.

Я несвідомо обирала дитячу літературу, скоріше орієнтувалася на шведських письменників. Узяти, наприклад, Астрід Ліндгрєн, яка творила для малят і підлітків. Вона мала світове ім'я, тож я на ній зупинилася, бо завжди хотіла перекладати найкраще. Мені сподобалося, як вона пише, тому я на неї «сіла» і працювала над усім, що вийшло з-під її пера. Від самої Астрід одержувала книжки. Добре знала її, одного разу навіть їздила до неї. Ми сиділи на тому ліжечку, де вона написала «Пеппі Довгапанчоха», коли ногу зламала її дочка Карен. Ліндгрєн сказала, що до другого мого приїзду вже знатиме українську мову. Вона мені сподобалася як особистість. І мені вже не хотілося шукати собі когось іншого.

РЕКЛАДУ

У нас, початківців, не існувало духовних наставників. Був Микола Лукаш, який нас рекомендував, бо знав, що добре робимо свою справу. Тоді організували конкурс – на два місця по 17 осіб! До Лукаша потрапили переклади, які ми робили, він їх переглядав, і тоді якраз мене та Євгена (Євген Попович (1930–2007) – перекладач із німецької, чоловік Ольги Сенюк. – Ред.) вибрали. Спочатку то була редакція дитячої літератури, із якої пізніше зробили ціле видавництво.

Скандинави – настільки чесні люди, настільки справедливі, що коли хтось щось скаже, то зробить. Вони мені тим і сподобалися. А ми тут як розбестилися! Можемо наговорити на тисячу, а зробити на десять, або й того не спромоглися. Що в нас... Ми мали частину спільної історії зі Швецією. Але в нас нічого абсолютно не лишилося. Ми ж були європейською країною! У нас ця культура жила десь до 1906 року. А потім ми пішли іншим шляхом, російським... Відокремилися. Відкинулися, щоб не сказати «відстали»...

Українські перекладачі знали: треба свою літературу підтримувати. І створили одну з її ланок. Ми робили все належне, аби допомогти цій галузі. Тоді якраз були такі люди. Але я зараз уже розумію, в чому ми тоді прогнали. У наш час не було того, щоб українську літературу перекладали за кордоном. Ми цього не чіпали, бо працювали над своїми перекладами, і воно якось абсолютно загубилося, та й нині так лишається. Може, треба було наше туди, в Європу, пхати...

Мене з моїм чоловіком до самостійності постійно переслідували. Ми добре знали, що за нами стежать. Намагалися робити своє, дбати про культуру й не примішувати туди політику. Бо стежили саме за тим, яких ми

поглядали. І це було видно. Як десь ми виступали, то завжди знали тих, хто сидить і слухає чи пише протоколи.

Було таке, що мені два роки не дозволяли перекладати. Мабуть, я чимось їм не сподобалася. Говорили керівникам у видавництві, і мені не давали роботи. Але зі мною то не так страшно було, мій чоловік довше не перекладав. Річ у тім, що з німецької перекладачів існувало більше. А зі «скандинавів» – тільки я. Директор наш спеціально ходив у ЦК і просив, щоб мені дозволили працювати над виданнями, адже треба було, щоб різна література друкувалася. І мені тільки через це почали давати по одній книжці на рік. Це робилося, аби я не мала за що жити і знала, що я в них на гачку. Але в нас був город, були мами, то ми не пропадали.

Коли були молодими, нам якось і не думалося про нерви. Міркували тільки, як зробити, щоб було добре й наша праця була в культурі потрібна. Ми не чекали подяки, бо знали, що це повинно бути зафіксовано в літературі. Мало бути 60% перекладних зарубіжних творів. Як воно сталося насправді, не знаю.

Зараз то не перекладачі! З молодших за наше покоління лише Галина Кирпа добре все робить... Раніше переклад містив точну думку автора, з одного боку, а з другого – вона була грамотно відтворена українською мовою. Теперішні перекладачі інтерпре-

БІОГРАФІЧНА НОТА

Ольга Сенюк

Народилася 1 червня 1929 року в с. Підгайчики Івано-Франківської області. Закінчила Чернівецький університет і аспірантуру при Київському університеті. Перекладач із германських мов. Лауреат Премії ім. Максима Рильського (1994). Серед її перекладів «Чудесна мандрівка Нільса Гольгерсона з дикими гусьми» Сельми Лагерлеф, «Знаменитий детектив Блюмквіст», «Малий і Карлсон», «Пеппі Довгапанчоха» Астрід Ліндгрен, «Вибір зброї» Вільяма Еша та інші. Дружина перекладача з німецької Євгена Поповича.

ФОТО З АРХІВУ ОЛЬГИ СЕНЮК

ПОДРУЖЖЯ ОДНОДУМЦІВ. Із чоловіком, Євгеном Поповичем, перекладачем творів Германа Гессе, Франца Кафки, Томаса Манна, Еріха Марії Ремарка, Вільгельма Гауффа та інших авторів

тують по-своєму. Часто бачу, як хтось із них не розуміє автора повністю, тому подає в тексті свою версію. То хіба що переказ!

Є охочі вважатись у мене учнями, але робити що самі бажають. Але ж потрібно, щоб нічого не було перекручено у змісті і щоб звучало по-українськи. Ніхто цього не слухає. То все їм як до стіни!

Усе, що я хотіла, за що бралася, я зробила. Нема такого, що я бажала перекласти й мені не дали. От зараз працювати над «Дітьми з Гамірного» Астрід Ліндгрен. Але мені ще не надіслали книжки. Дивно, що за неї берусь аж тепер, коли вже стільки її творів переклала, адже ця книжка – одна з перших, до того ж автобіографічна.

Є думка відтворити на папері власні спогади, але якось усе не берусь серйозно. Хіба як уночі не сплю, то занотую щось... Мабуть, вплинуло те, що я звикла працювати з чужими творами. Мені простіше перекласти добре навіть якусь надзвичайно складну річ, аніж написати щось самій. Як цілий вік ідеш за чийсь текстом, то не виходить добре написати те, що походить від тебе самої. ■

Анімація

Сиквел «Шерлок Холмс і доктор Ватсон» Олександра Бубнова створений у кращих традиціях детективного жанру

Спілкувався
Ярослав
Підгора-Гвяздовський

Олександр Бубнов знаний не лише в Україні та Росії, а й у Франції, де він три роки займався виключно графічним ремісництвом, створюючи персонажів та декорації для серіалів «Таліс і тисяча подвигів» і «Хлопчик-голуб». Не те щоб це було надто важко. Але душа аніматора завжди прагне свободи і вільного польоту, який він мав, скажімо, на «Останній дружині Синьої Бороди». Кілька років Бубнов придумував і вимав першого 18-

хвилинного «Шерлока Холмса і доктора Ватсона», де найвідоміший детектив розслідує вбивство Лорда Вотербрука. Беручи участь у фестивалі «Суздаль-2006», він не мав такого резонансу, як та сама «...дружина...», яка за 10 років перед цим отримала спеціальну відзнаку на фестивалі в Загребі. Проте мультим розійшовся на DVD і шалено успішно помандрував мережею. Друга частина «Холмса...» — чудова нагода закріпити успіх першої, попрацювати над помилками і створити систему, яка змогла б стати правилом.

У. Т.: Як з'явилася ідея продовження «Шерлока Холмса...»? Адже це трохи не збігається з авторським принципом не зловживати вже використаною ідеєю і нагадує шлях комерцій-

ного кіно, яке паразитує на популярності знятого.

— Про «заробляти гроші» можна говорити лише у випадку повнометражного мультфільму. Якби я придумав 52 серії про Холмса, тоді був би сенс розмірковувати про комерційну цінність. А так я зробив один фільм, а другий виник на його хвилі, бо коли закінчуєш працювати над чимось, у тобі ще бродять якісь ідеї, котрими не скористався. Тобто ідея другої стрічки спала на думку тоді, коли першу було завершено. А потім я потроху, протягом кількох років, її доробляв, поки сценарій остаточно не кристалізувався.

У. Т.: Тобто ти не мав наміру використовувати популярність першого фільму, щоб отримати певні дивіденди?

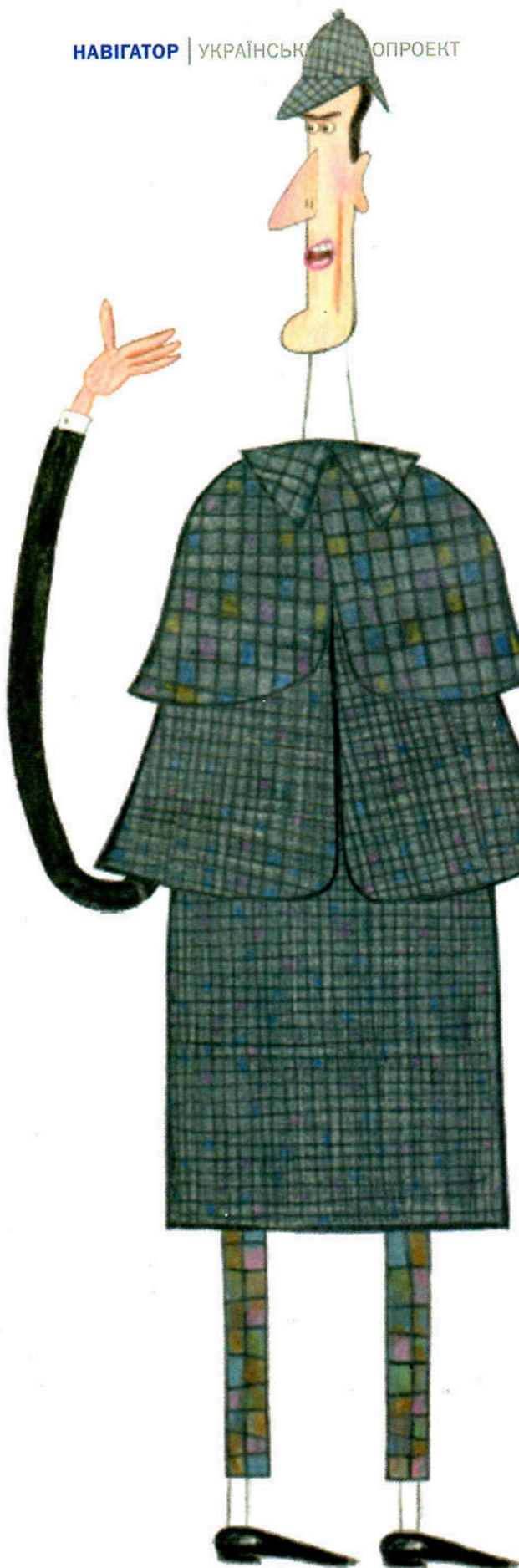
— Ні, скажу чесно. Понад те, коли на телебаченні мені пропонували зробити про Холмса серіал на 13 серій, відмовлявся, бо конвеєр — згубний шлях для творчості, це суто ремесло.

У. Т.: А як тоді бути з «Сімпсонами» чи «Футурамою»? Адже чудові серіали!

— Розумієш, там чітко прорахований механізм, працює величезна кількість людей, є психологи, які вивчають фокус-групи. А в мене нічого цього немає. Майже все самотужки.

УСПІХ — ЦЕ НОРМА

У. Т.: Чи є в другій частині твого мультфільму щось принципово нове? Чи якісно зміняться подача історії, малюнок персонажів, темп розповіді? Наприклад, у другій «Історії іграшок» студії Pixar ставку було зроб-

ІЛЮСТРАЦІЇ НАДАВ АНІМАТОР

я та дедукція

лено на відвертий екшн і масштабні пригоди.

— Через те що я не проводив опитування щодо першої частини і жодних побажань не чув, зробив його лише більше в сенсі хронометражу — 30 хвилин другої частини порівняно з 18 хвилинами першої. Персонажі залишаться майже такими самими, зміняться тільки «бекграунд», фони, декорації. І, можливо, фільм буде більш тонкий щодо акторської гри, а мультиплікат — хитромудріший.

У. Т.: Твій заклик в інтернеті про допомогу і надсилання бодай якихось грошей для створення другої частини походеньок Холмса і Ватсона був доволі новаторським. Що з цього вийшло?

— Щиро кажучи, не можу похвалитися, що ідея вдалася. Відгукнулося близько 300 людей, але грошей дали лише 60, більшість із них — друзі. Проте й цих коштів не вистачило б навіть на три хвилини фільму. Власне, один відомий інтернет-блогер усе так і спрогнозував: коли, мовляв, хтось просить про допомогу, з'являється купа відгуків, які призводять лише до часткового результату.

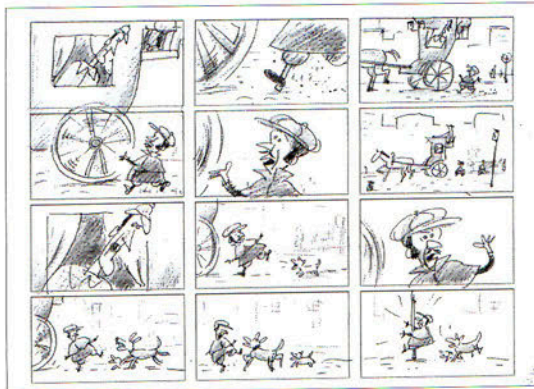
У. Т.: Наскільки я пам'ятаю, ти мусив зробити мультфільм за два роки, до 2010-го.

— Як це завжди буває, плануєш одне, а життя вносить свої зміни. В якийсь момент у Москві, а саме там спочатку тривала робота над мультфільмом, мене дуже підвели мультиплікатори, на яких я чекав майже три місяці. Вони так і не прийшли. Тому повернувся до Києва і знайшов аніматорів тут. Через усі ці нюанси втратив півроку.

У. Т.: Ти розповідав, що найважливішою для створення мультфільму — і, вочевидь, це стосується будь-якого кіно — є команда, у консолідації якої значущу роль відіграє магічна

складова, диво, що об'єднує людей і спонукає їх до творчості. Знайшов таких людей?

— Так. Раніше їх було вісім, тепер шість. І загалом вони прикрашали фільм. Хоча поки що, в процесі створення, неможливо сказати, чи все складається так, як потрібно. Навіть після завершення має минути якийсь час, щоб зрозуміти, чи щось вийшло. Під час роботи око замилюється і ти перестаєш адекватно сприймати матеріал. Адже весь процес твориться з локальних успіхів: зробили щось — і слава Богу, успіх ти фіксуєш як щось нормальне, а невдачі переживаєш болюче, тому стрічка для мене радше складається з ланцюжка маленьких промахів. Хоча, звісно, якщо мені щось не подобається, я шарпатиму аніматора доти, доки він не зробить так, як

Техніка виконання

Комп'ютерна перекладка з елементами мальованої анімації (переважно робиться на Adobe Flash або Anime Studio Pro; зразки: мультфільми «Жихарка», «Лісове тріо»). Починав Бубнов із мальованої техніки (на целулоїді), у якій і виконав два перших його мультфільми. Ідея використовувати комп'ютерну перекладку з'явилася разом із ідеєю першого «Холмса...», але цікаво те, що вона спала режисерові на думку, коли про комп'ютерну перекладку взагалі говорити не випало, бо її ще не було.

Команда

Художник-постановник Ірина Ковтун («Лу. Різдвяна історія»; вона ж працювала і на першому «Холмсі...») відповідає за фони і кольорове вирішення персонажів. Її асистенти — художниці Віка Березіна й Інна Романюк. Асистент режисера — Ірина Романюк. Аніматори — Лариса Булаж, Євген Альохін та Ірина Вовкогон. Були ще Татяна Гагурина та Ігор Хоменко — вони пішли з проекту, але багато зробили. Брат Олександра Бубнова Борис («Остання дружина Синьої Бороди») робить мальовану анімацію, шматочки якої у вигляді ретроспекції перебиватимуть сюжет.

треба, хай і не завжди. Але все одно не зможу домогтися повної відповідності своєму баченню. І, можливо, так краще.

НЕ ШУКАТИ РЕЦЕПТІВ

У. Т.: У Голлівуді є класична система «12-крокового сценарію», за якою пишуться тексти майже до всіх і фільмів, і мультфільмів, де враховані всі можливі драматичні злети й падіння, розвиток героя та його ймовірного протистояння з антигероєм. Як ти писав свій сценарій?

— Я не професійний сценарист. Трохи читав книжок на цю тему, але пишу інтуїтивно. Радше не як кінодраматург, а як режисер — картинками. Наприклад, «Остання дружина Синьої Бороди» відразу починалася з розкадровки. А ось перший «Холмс...» — зі сценарію. Так чи так, пишучи текст, завжди враховую, який це матиме вигляд на екрані. Бо те, що добре на папері, на екрані так не буде. Робота над сценарієм є реалізацією такого собі незрозумілого відчуття — головне, щоб був кураж і мені це самому подобалося. Рідко трапляється, коли ти знаходиш людину, чия творчість сценариста ідеально збігається з твоїм режисерським баченням. Один раз було, коли петербуржець Алексій Лебедев, який працює для серіалу «Смешарики», написав сценарій «Холодне серце» і в мене виникло бажання на основі цього зробити власне кіно. Хоча маю і власні сценарії, які дай Бог встигнути реалізувати. Мене запрошували в три-чотири повнометражні проекти, але я прочитав їхні сценарії і зрозумів, що нічого не гріє. Я бачу лише погано прописані кальки з американських мультиків, абсолютно пластмасових героїв без життя і надумані, натуажні ситуації.

У. Т.: Тобто ідеальної схеми для створення сценарію потенційно успішного мульту не існує? »

– Ти можеш усе робити правильно і йти в ногу з тим самим «12-кроковим сценарієм», але вийде цілковита пластмаса. А часом, навпаки, не дотримуватися канонів і отримати прекрасний результат. Немає рецепту. Як правило, розглядаючи таку чудову річ, ти бачиш, як спрацюють ті чи інші закони драматургії, – їх обійти не можуть. Вони несуть у собі гарне. Але в професійному кіно є й погані роботи: створені за всіма правилами, старанно, вони можуть бути абсолютно неістинними.

Скажімо так: спочатку придумується основа – «кістка» сценарного «скелета»: якщо вже мова про Холмса і злочин, вигадується пригода. Потім – як усе це заплутати з погляду розслідування. Далі – деталі, а вони можуть прописуватися дуже довго. Але найбільший ризик у детективних сюжетах становить саме розмовний момент: візьми будь-який зразок цього жанру – там дуже багато говорять. Майже у всіх повнометражних фільмах 70% часу займає екшн і лише 30% – діалоги. А в мене навпаки. Починається розслідування, розмови, роздуми, гіпотези... Треба зробити так, щоб на екрані не були суцільні «говорящіє голови». Власне, якби я не придумав сценарію відразу, то не кидав би клич в інтернеті, бо це була б авантюра, коли, не маючи матеріалу, ти кричиш: «Дайте грошей».

ФАКТОР СПІВТВОРЧОСТІ

У.Т.: Що перше має робити сценарист, коли текст написано і сьакі-такі гроші під його екранізацію знайдено: шукати акторів для озвучування?

– Я так і вчинив. Записав артистів: Алексей Колган, чудовий актор, озвучив усі чоловічі персонажі, а Ларіса Брокман стала голосом місес Хадсон. Усі додаткові звуки – потім. І робиться це ось для чого. По-перше, ліпсинг: рухи губ персонажів мають збігатися з реплікою, а по-друге, актор може своїм голосом, своєю інтонацією надати ключ до того, як це зобразити графічно і як персонаж себе поводитиме під час вимови фрази.

У.Т.: Минуло два роки з початку твоєї роботи. Що нині можеш показати світові?

ОЛЕКСАНДР БУБНОВ

Народився 1959 року в місті Майкопі (нині столиця Республіки Адігея, Росія). Закінчив Київський інженерно-будівельний інститут (архітектура). Вищі режисерські курси в Москві (анімація). Працював на Київнаукфільмі, студії «Пілот». На студії «Борисфен-Лютес» зробив чорногуморні «Клініку» та «Останню дружину Синьої Бороди». Наприкінці 1990-х був запрошений до Франції, де працював на студії Millimages.

– Наразі ми зробили половину фільму. Хіба що потрібно додати спецефекти – композитинг, тобто здійснити фінальну збірку кадрів.

У.Т.: Що далі, ти закінчиш другого «Холмса...» і...?

– Є три шляхи. Перший – можна викласти фільм у хорошій якості в мережі, де кожен за бажання його скачає. Другий – фестивальний. Проте «Холмс...» радше розрахований на наш ринок, бо міжнародні фестивалі не дуже люблять кіно, у якому багато говорять. До того ж мої персонажі Холмса і Ватсона дещо нагадують акторів із фільму Ігоря Масленнікова, плюс геги й аллюзії, які спроможні зрозуміти лише тут. Третій – показати в кінотеатрі. Цей шлях мені зовсім незнайомий. Може, демонструвати його перед фільмами в прокаті? Але він триває 30 хвилин –

не повний метр і не маленьке короткометражне кіно. Так чи інакше, якщо ми випустимо якісний продукт, він свого глядача знайде. Принаймні я відповідаю за те, що роблю. Авторське кіно мене найбільше цікавить. Мені важко працювати під кимось. Хоча я не амбітний у тому сенсі, що хочу бути лише першим: можу працювати в команді, але якщо вона першокласна і створена за умови співтворчості. Просто повний метр у такому вигляді мені ще не потрапляв до рук. А братися за роботу з холодним носом... У Франції я вже працював як ремісник над серіалом, що мене не надто втішило. До того ж відповідальність мінімальна. А коли берешся за свій проект, немає на кого її перекласти, кажучи, що я лише гвинтик у цій системі й не відповідаю за сценарій чи колір, якщо на мені тільки графіка. ■

Гроші роздувають прапори

Як Росія піариться на биках

Розпочну із сенсаційного географічного відкриття: кілька тижнів тому місто Барселона змінило статус. Про утворення незалежної Каталонії не йдеться, воно стало передмістям Парижа. Авторитетно наголошую: саме Парижа, бо про це заявив багатьом камерам ведучий Дмитрій Нагієв (зацікавлені особи можуть терміново вносити зміни до підручників). Це сталося під час зйомок шоу «Битва націй», раніше відомого в нас як «Ігри патріотів».

У змаганнях брали участь вісім країн, у кожній були свій ведучий (з нашого боку – Кузьма) і, як бачимо, власні географічні уподобання. Російський цикл «Большие гонки» постійно знімали у Франції, от вони й вирішили освіжити глобус, вдаючи, ніби знімальний павільйон розміщений у Барселоні.

Концепція спортивно-розважального шоу, котре його виробник – компанія Mistrall – позиціонує як найбільше у світі, не міняється з 1960-х – «веселі старту» з биками. Щоправда, після давнішніх інцидентів, під час яких дві молоді тварини загинули після зустрічі з українцями, їх заборонено брати за роги. Забігаючи наперед, скажу, що бики знову страждали, стикаючись із нашими громадянами, у відповідь люди ламали ноги й ребра, але все це можна буде побачити по телевізору, я краще залаштуноквих подробиць додаю.

За останні роки росіяни сплатили Mistrall таку купу грошей, що тепер там усе від них залежить. Решта учасників іноді перетворюються на масовку, часом на потерпілих. І якщо англійцям, чехам і французам на це чхати, то китайці, вірмени та білоруси приїхали перемагати. Простий приклад: англійцям не вистачало людей, і вони запросили до складу дівчину з Харкова, що живе в Парижі, а колишні жителі СРСР привезли купу спортсменів – на трибунах була максимальна концентрація чемпіонів світу та Європи з будь-яких видів спорту.

Ну й, зрозуміло, під окремою графою проходило протистояння Росії з Україною (саме в такому порядку). Продюсери від обох сторін були налаштовані на максимальну кількість поєдинків, у яких стикалася саме ця споконвічна парочка (слесарь і доярочка, як зазвичай додавалося в дитинстві). Логіка телевізійного менеджменту проста: за відсутності Америки жодне з протистоянь у наших країнах не збере стільки глядачів, скільки змагання між двома найбільшими (за кількістю населення) колишніми радянськими соціалістичними республіками.

Якщо наші виходили з того, що глядач – це рейтинг, а рейтинг – гроші, заради яких і працює ТБ, то сусідів передусім цікавила ідеологія. Так, згаданий вище Нагієв після чергової перемоги його команди промовляв: «Мы – чемпионы, и пусть враги (не супротивники, а саме вороги) злорадствуют», а в їхній бренд-пісні, написаній до шоу, знайшлося місце тезам на кшталт: «Не виски, а водка, не тоник, а пиво». Нічого нового, в принципі, ми добре знаємо, як працюють тамтешні соціальні механізми.

Але, але й ще раз але... У розмовах між собою ми зійшлися на тому, що просування країни за допомогою телешоу, якщо прибрати зайві імперські перекося, загалом правильний підхід. Це Британія може собі дозволити «забавити» на такі шоу разом із Євробаченням, а ми – ні. Жодна політична акція так не об'єднувала нашу країну, як перемога Шовковського над Швейцарією в чемпіонаті світу з футболу. Тут, звісно, масштаби радощів не ті, але вектор той.

Я знаю все про барель «животворящий» і про кризу, тому не пропоную вимітати залишки бюджету на піар, але, але... Відкрию державну таємницю: українська команда збиралася за три тижні в режимі форс-мажору завдяки героїзму одного телеканалу, тоді як росіяни побудували аналогічну трасу в себе і цілеспрямовано готували спортсменів, навіть у Франції (вибачте, в Барселоні) тренуючи їх по три дні перед кожним шоу.

Вони екіпірували величезну збірну по повній програмі, щодня привозили «зірок» у групу підтримки – від Андрія Аршавіна і Константина Дзю до Ангеліни Вовк із Татяною Овсієнко. І це

спрацює. З одного боку, глядач вип'є дешевого пива й буде задоволений, з іншого – він відчує гордість за власний прапор і націю, що має впевнений вигляд.

Стосунки були різними. Поміж росіян зустрічалися й такі, які нагло порушували правила, знаючи, що суддя буде, м'яко кажучи, не проти (наприклад, цьогорічний учасник Євробачення, який намагався прославитися за допомогою мату). Але були й ті, хто підходив поспівати українських пісень і навіть уболівав за нашу команду, звичайно, якщо ми грали не проти них.

В ідеалі у таких стиках треба підсилювати приємне і відсікати неприємне (цю функцію Фазіль Іскандер покладав на алкоголь, але, думаю, без нього теж можна). Найпростіше – відокремитися від процесу, набагато важче – намагатися тримати рівень. Причому так, щоб ми відчували і славу, і волю. Щомиті. ■

Автор:
Олександр
«Фоззі»
Сидоренко,
музикант

**ЖОДНА ПОЛІТИЧНА АКЦІЯ
ТАК НЕ ОБ'ЄДНУВАЛА
КРАЇНУ, ЯК ПЕРЕМОГА
ШОВКОВСЬКОГО НАД
ШВЕЙЦАРІЄЮ В
ЧЕМПІОНАТІ СВІТУ**

Привиди минулого

У новому горорі Джона Карпентера немає нічого, що могло б здивувати любителя і знавця жанру

Фільм жахів мусить лякати, а містика, як будь-яка таємниця, – інтригувати. Водночас найгірша емоція, котру може викликати цей жанр, – співчуття. Особливо до режисера, а надто такого, як Джон Карпентер, живий класик горорів (щоправда, життя в ньому якраз обмаль). Психіатрична лікарня, лункі кроки в порожньому коридорі, жіночий вереск, загадковий убивця і ще містичніший посвист. У-у-у-у-у-у... Скільки разів таке було? Мільйон? Погрози санітара й моторошне обличчя санітарки, вродлива героїня і страшний лікар – іще безліч стрічок? Кращі часи для Карпентера позаду. Недаремно дія його «Палати» розгортається десь у 1960-х. Однак минулого не повернеш, як і винахідливої думки сценариста. Може, проблема в тому, що літературну основу кінотвору писав не сам Карпентер, як робив це для «Нападу на 13-й відділок» чи «Хелловіну»? Але ж ні – в його найкращому фільмі «Щось» автором тексту був теж не він, а Білл Ланкастер і Джон В. Кемпбелл.

«Палата».
У кінотеатрах
України
з 23 червня

«Палата» настільки захаращена всіма можливими штампами жанру, що несила (і немає особливого бажання) пробиватися до виходу. Сकेleti в шафі головної героїні (Амбер Герд) натякають на кіднепінг і тортури, кістяки самої клініки – на катування й убивства, а дух із прогнилим обличчям, котрий блукає шпиталем, мов зомбі чи живий мрець, засвідчує нечисту совість головного лікаря (Джаред Гарріс). І якби не фінал, який частину натяків легковажно нівелює, пропонуючи натомість абсолютно непрогнозований висновок, було б дико бачити в титрах ім'я Карпентера. Та й так дико, бо ж розв'язка – гоп,

Анонси

25 червня, 21:00

«Відкрита ніч»

Музей ідей

(Львів, вул. Валова, 18а)

Фестиваль спеціально для тих, хто не може заснути вночі та прагне побачити якісне українське кіно. У програмі студентські та професійні стрічки (анімація, ігрове та неігрове кіно, прем'єра одного кадру) «Не помічаєш», «Goydalka», «Соло на урні з оркестром», «Рука», «Біла ворона» тощо. Окремою сторінкою заходу в позаконкурсній програмі буде фільм «Крос» Марини Вроди, який отримав головний приз Каннського фестивалю серед короткометражок. П'ятнадцятий дубль «Ночі» присвячений пам'яті українського режисера Юрія Іллєнка.

ЕНЬ | №25–26 (190–191) 24–30.06.2011

28 червня, 21:00

**Гала-вистава фестивалю
«Сходи до Неба-2011»**

**Сходи Українського дому
(Київ, вул. Хрещатик, 2)**

У межах третього мистецького фестивалю та в честь 15-річчя Конституції України на Європейській площі відбудеться гала-вистава за участю всесвітньо відомого баса Анатолія Кочерги, оперної співачки Ольги Микитенко, джазового піаніста Дмитра Найдича, композитора і музиканта Ігоря Стецюка. За словами організаторів, інструментарій заходу – слово, музика і мода як означення простору, душі та бачення прекрасного. «Сходи до Неба-2011» стартували в березні всеукраїнським турне Дмитрія Хворостовського.

28 червня – 3 липня

**XX Фестиваль
української культури**

(м. Кошалін, Польща)

Уже вкотре наші сусіди влаштовують у себе один із найважливіших культурних заходів українців у Польщі. Метою фестивалю є презентація надбань української меншини та сучасних зразків мистецтва. На сцену вийдуть Віктор Морозов, Тарас Чубай, гурти «TiK», «Дивні», ShockolaD тощо. Окрім низки заходів організатори планують провести семінар, присвячений 20-й річниці проголошення Україною незалежності. Спеціальний гість – колишній президент Польщі Олександр Квасневський.

CD

Jay-Jay Johanson. «Spellbound»

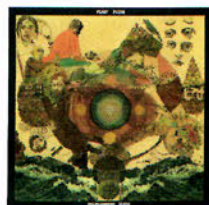
У десятій платівці ексцентричний швед мінімізував власне звучання. Замість електрокешу – розслаблене фортепіано, акустична гітара і легкий барабанный ритм, іноді вступають струнні чи саксофон. За всієї похмурості вокалу та музичного супроводу атмосфера створюється надзвичайно комфортна, ніби на камерному концерті в маленькому блюз-барі, де, сидючи посеред сцени на стільці, Джей-Джей Йохансон розповідає свої чергові історії.

A-ha. «Ending On A High Note»

Вчасно піти – це мистецтво. Романтичним скандинавам, що створили свій впізнаваний «баладний» стиль, вдалося попрощатися красиво. Після понад 25 років музичної творчості, норвезький гурт видав новий диск – завершальний у своїй музичній кар'єрі. Це живе звучання виступу поп-рокерів із їхнього прощального світового турне, що відбувся 4 грудня 2010 року в рідному для гурту Осло. Саме тоді пролунав фінальний акорд туру A-ha, який почався з Південної Америки й охопив 63 міста в 21 країні.

Fleet Foxes. «Helplessness Blues»

У другому студійному музиканти із Сієтла залишаються вірними обраному напряму легкого фолк-року. Проте на відміну від попередньої платівки саунд нового релізу повніший, об'ємніший та більш пропрацьований, як і має бути в постдебютному альбомі серйозного гурту. Звук варіюється від легшого за повітря сонячного року трека «Montezuma» до ледве не кельтських мотивів гітарних переборів в інструментальному «The Cascades», нагадуючи саунд-трек до хіпі-вечірки в стилі 1970-х.

не чекали?! – виконана в дусі «для тих, хто не зрозумів», а це мовби анекдот, який мусиш пояснювати, – ні сміху, ні радощів. Поспівчуваємо режисерові, що його акторських милиць – Курта Рассела і Джемі Лі Кертіс – у стрічці немає, що вже минув 62-й рік від народження і що єдине, до чого він може взятися, – це переробляти старі ідеї. А втім, попросімо метра вголос і пошепки: не роби римейку фільму «Щось», не чіпай святого, бо злі духи приходять помститися до нечемних не тільки в кіно.

Ярослав Підгора-Гвяздовський

30 червня, 19:00

**Музичний експрес
«Рига – Київ»**

**Будинок актора
(Київ, вул. Ярославів Вал, 7)**
Кожен меломан зможе побувати одночасно у світі латиської та української музики. Твори композиторів двох країн виконуватимуть Оксана Євсюкова (фортепіано), Андрій Дьомін (саксофон, кларнет) та Олексій Ємельянов (фагот). У першому відділенні програми прозвучать композиції Арвіда Жилінського, Язеп Вітола, Адольфа Скулте, Яніса Іванова та інших. У другому відділенні можна буде почути джазові та естрадні п'єси для фортепіано Ігора Гусева (Україна): романтичне скерцо, мажорний експрес, босанову та елегію.

30 червня – 3 липня — 1 липня, 19:00

**Трипільське коло-2011.
«Повітря»**

(Ржищів, Київська обл.)
Четвертий міжнародний екокультурний фестиваль замикає свій чотирирічний цикл і відбудеться під знаком «Повітря» – стихії буття, спокою та життєдайної сили. Цьогорічна програма дійства обіцяє бути не менш насиченою, ніж попередні: на відвідувачів чекають виступи гуртів «Бумбокс», «Крихітка» та інших, літературні читання, театральні містерії й свято Купала, майстер-класи народних танців, ленд-арт, виставки, змагання, етноатракції. Територія фесту оголошена вільною від тютюну, алкоголю та наркотиків.

Braty bluzu**Sullivan Room Kiev
(Київ, вул. Прорізна, 8)**

Понад рік музиканти гурту працювали над створенням нового диска «The City That Never Sleeps», який і буде презентований слухачам під час виступу. Проект поєднує джаз, нью-ейдж, світову музику, арт і хіп-хоп у неперевершений коктейль звуків та емоцій. Саксофон у парі з гітарою, звучання барабанів, скрипки та клавішних, приправлене басами, – це Braty bluzu.

Такі, які вони є. Без меж, без кордонів, зате з музикою, що тече венами. Концерт відбудеться за участю молодшої джазової співачки Владислави Лефор.

НАФТОВИЙ ПУЛЬС

У центрі Баку — хмарочоси, у Старому місті —
археологічні й архітектурні здобутки, а в
спальних кварталах — свійські тварини на
балконах

Автор:
Олена Мукусій

Фото:
Міла Тешаєва

Наприкінці травня тисячі бакинців вийшли на вулицю: співали, кричали, танцювали, виносили прапори, влаштовували салюти. Місто втопилося у гудінні машин і криках «Азербайджан!». Це було не національне свято й не масові гуляння. Просто країна стала переможницею і господинею наступного пісенного конкурсу «Євробачення».

У той самий час мільйони європейців намагалися згадати: а що ж вони, власне, знають про Азербайджан і Баку? Столичний житель Емір Хусейнов вважає: «Більшість іноземців, які приїжджають сюди, мають неймовірні уявлення про наше місто. Росіяни, наприклад, упевнені, що Азербайджан – це лише гори й аули. А коли бачать тут повсякденні блага цивілізації, зокрема й метро, надзвичайно дивуються. У державах Заходу гадають, що Баку – східне місто. Для них центр та райони навколо Приморського бульвару – це культурний шок і руйнування стереотипів. Часто-густо їх ди-

вує, як одягаються наші дівчата. Багато хто упереджено думає, що ми дуже релігійні, але жінок у паранджі на вулицях ви не побачите. Також іноземці вважають, ніби в нас немає нормальних готелів. Але бакинські Hyatt чи Hilton відразу розбивають і це уявлення».

«ЄВРОБАЧЕННЯ» МАЄ ЗНАЧЕННЯ

«Євробачення-2012», що відбудеться в Баку, дарує місту надію на швидке вирішення величезного списку проблем, із якими повсякчас вимушені стикатися майже 4 млн його жителів.

Та є поміж гострих питань і ті, яких не позбутись: масова міграція сільських жителів до міста, відтак – перенаселення. Вихідці із сіл не бажають у Баку вподібнюватися до городян і змінювати свої усталені звички. Тож у спальних кварталах свійські тварини на балконах чи вирощування городини – не рідкість.

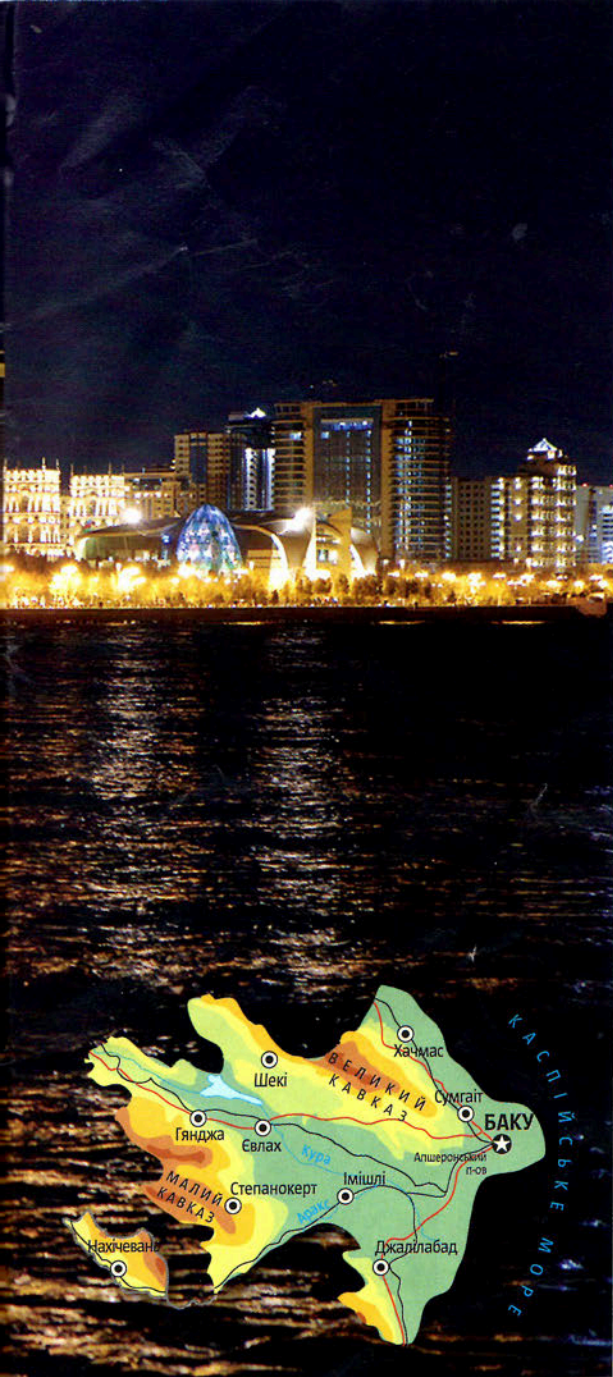
Прогулюючись модерними вулицями середмістя, не підозрюєш про життя околиць. Хоча в центрі теж є свої проблеми: тут і досі бракує цілодобового водопостачання, а про єдину систему опалення взимку деякі місцеві жителі можуть лише мріяти. Дивно

ЯК ДОЇХАТИ / ДОЛЕТІТИ

Із Києва до Баку можна дістатися поїздом №31Д, але пам'ятайте, що він їде майже 68 годин. Квиток на літак із Борисполя до столиці Азербайджану залежно від рейсу й завчасності купівлі коштує 3,5–7 тис. грн.

ДЕ ЗУПИНИТИСЯ

Баку входить до переліку міст, найдорожчих для подорожей. Ніч у найдешевшому готелі «Прем'єр» коштує \$120, у гранд-готелі «Європа» – \$240. Хостелів тут мало. Найдешевший – «Каспійський» – \$25 за ніч.

й те, що в більшості багатоповерхівок проїзд ліфтом платний – у кабіні стоїть автомат, до якого необхідно вкинути кілька монет, аби підйомник запрацював.

ЛИХОМАНКА ГІПЕРПЕРЕБУДОВИ

Баку, в тілі якого б'ється нафтовий пульс, намагається показати світові свою економічну потугу. Це устремління відображено в архітектурі міста.

У столичній владі грандіозні плани: збудувати два хмарочоси – готелі «Півний місяць» і «Півмісяць» заввишки близько 150 м. Ці овальні вежі зі скла й бетону мають постати недалеко одна від одної на штучних півостровах Каспійського моря.

Бакинці скептично відгукуються про цю ідею. Адже згадують інший «проект десятиліття» – амбіції влади спорудити найвищий у світі флагшток. Його таки звели, витративши на це три роки й \$25 млн. Підняли величезний прапор, 35 м заввишки й 70 завдовжки, однак сильний каспійський вітер його розшматував.

Спорудження, реконструкції, гучні архітектурні проекти... Лихоманка перебудови Баку нині в розпалі. Його центр – європейська оаза в пустелі хрущовок спальних районів. Реставрація азербайджанської столиці поступово набуває масштабів і охоплює найближчий до середмістя район «Радянський». Він справді такий на вигляд. Низькі напівзруйновані двоповерхівки, вузькі вулиці, де надовго застрягають автівки в години пік – усе це таке не схоже на широкі бульвари неподалік.

Водії з гарячою кавказькою кров'ю нескінченно клаксонять і всіляко намагаються випередити один одного. Дорогих іномарок у місті багато, особливо азербайджанці полюбують мерседеси. Везуть їх із Грузії, куди європейські країни збувають пороми, навантажені новими й потриманими машинами.

Автомобілістів, які пропускають пішоходів на «зебрі», в Баку геть мало. Пішоходи скупчуються в групки й так перетинають жваві траси.

Остання мода бакинців-водіїв – персоналізовані гучні рингтони замість звичних «бі-біп». На вулицях вряди-годи чути пекельний сміх, кахання, квакання або ж мелодію з мультика «Ну, постривай!». Такі сигнали взагалі-то заборонено, та оскільки міліція тут славиться хабарництвом, а кавказці – своєю нехиттю дотримуватися законів, то всіх ці звуки влаштовують.

ФУНІКУЛЕР ІЗ МОРСЬКИМ КРАЄВИДОМ

Південний теплий клімат гармоніє з розслабленим приморським настроєм та східною звичкою нікуди не поспішати. Серце Баку – Дівоча вежа. Душа – Приморський бульвар із його розкішною набережною. Фортеця у Старому місті – ще один предмет гордості азербайджанців.

Середньовічну частину столиці, що носить назву Іч'єрі-Шехр, ретельно охороняють від сучасності: стара бруківка замість асфальту, на вулицях – торгівці килимами. Цікаво подивитись на куполи багатовікових лазень, пройти крізь Гоша-Гала-Гапи – головні ворота міста, поблукати старовинними покоями палацу Ширваншахів та мечеті Кей-Кубада, завітати до музею мініатюрних книжок, відвідати майстерні ремісників... А якщо

ВАРТО ПОБАЧИТИ

Гобустан – історико-художній заповідник просто неба, який входить до списку культурних надбань ЮНЕСКО. Тут, неподалік Баку, можна побачити унікальні насельні зображення та піктограми, виконані людьми неоліту.

Атешгях – храм вогнепоклонників за 30 км від Баку на окраїні селища Аміраджани – одне з чудес Азербайджану – місце виходу природних горючих газів.

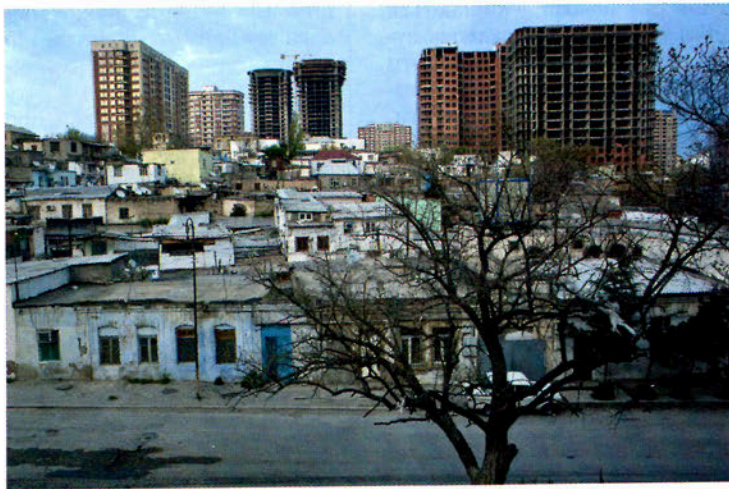
Дівоча вежа, або Гиз-Галаси (VII–XII століття), зодчий Масуд ібн Давид – пам'ятка середньовічної азербайджанської архітектури. Складена з вапняку; горизонтальні ряди каменю утворюють ребристу поверхню фасаду.

Палац Ширваншахів – музей-заповідник XV століття, одна з перлин азербайджанської архітектури, розташований у Старій фортеці.

Бакинська бухта – нею щопівгодини катає охочих кораблик, із якого зручно оглядати панораму міста. Її трохи псує торговельний порт, тож муніципальна влада обіцяє перемістити його подальше.

Пляжі на Каспії, розташовані не надто далеко від міста.

Візовий режим
Для громадян України віза до Азербайджану не потрібна

є настрої і гроші – купити унікальні речі в килимових та антикварних крамницях. Водночас у Старому місті плине звичайне життя – тут усе ще мешкають люди.

Потім можна повертатись на Приморський бульвар і площу Фонтанів – до благ цивілізації. У центрі міста нескладно знайти ресторани й кафе на будь-який смак. Однак найпопулярнішими серед місцевих жителів залишаються чайхани, де можна з приємністю попиту традиційного чаю – чистого або з додаванням кардамону, чебрецю, трояндової води, кориці чи імбиру. Також одним із національних напоїв є шербет – настій ягід, цитрусових та інших фруктів з усілякими добавками, травами, льодом і цукром. А якщо ви таки замовите каву, то її приготують, звісно, по-східному – в турці на піску.

Звісно, треба скуштувати й східних солодощів. Справжні турецькі – у відомому кафе «Мадо». Узагалі кухня сусідньої країни тут дуже популярна, азербайджанці вважають турків найближчим із братніх народів, та й мови їхні на 85% збігаються.

Популярності зажила печеня «Чудо-пічка». Тут можна знайти величезний вибір слов'янських борошняних виробів. На полицях – знайомі з дитинства печені й смажені піріжки з капустою, вишнями, картоплею.

Дуже гостинне місце – інформаційний центр Баку. Дівчата-поліглотки в стильній уніформі не лише нададуть вичерпну інформацію про місто й країну, а й приготують вам чай, видадуть безкоштовні брошури, а якщо маєте час – довго розповідатимуть різні історії.

У столиці є кілька обов'язкових для туристів маршрутів. Спершу можна пройти на проспект Нафтовиків, піднятися фунікулером до Нагірного парку – звідти відкривається розкішна панорама міста та моря. Потім варто замовити морську прогулянку й показатись на катері Бакинської бухтою. І тоді з чистим серцем іти на вулицю Нізамі – в самісінький вир азербайджанського шопінгу.

ПАБИ Й КІНОДРОМ

Увечері, із заходом сонця, в місті залишається не так багато місць, де можна провести час. Це бари

для експатів (немісцевих) і мандрівників – «Вільям Шекспір», «Кемел», «Корнер бар» тощо. Як видно із назв, кухня там переважно британська.

Бакинець Аббас Західі каже, що це його улюблені місця відпочинку. «Більшість моїх приятелів іноземці. Спочатку я просто намагався підняти свій рівень англійської мови, спілкуючись із експатами, а зараз вони мої кращі друзі».

Більшість місцевих жителів полюбляє ходити в караоке-бари, які тут на кожному кроці. Відвідати кіно, навпаки, непопулярні – більшість місцевого люду ще жодного разу не бачила стрічок на великому екрані. Сучасних кінотеатрів у місті мало, їх перелічити на пальцях однієї руки. Проте торік у грудні в Баку сталося неймовірне – відкрився кінотеатр просто неба для автомобілістів «Роял Сінема». Правила перегляду: машина займає своє місце на паркінгу, водій налаштовує автомобільний радіоприймач на необхідну FM-хвилю, з динаміків лине звук, а саму картину в німому варіанті проєктують на величезний екран.

АЗЕРБАЙДЖАНКИ ТА ЇХНІ ДЖЕНТЛЬМЕНИ

Центральні вулиці міста рясніють бутиками. Стільки дорогих брендів у одному місці зустрінеш, мабуть, хіба що в Москві. А попри те, модники не впадають в око. Дівчатам належить одягатись скромно. Про відверті наряди українок бакинкам залишається тільки мріяти.

Поширене упередження щодо азербайджанських чоловіків не має жодних підстав. Вони ввічливі, ставляться до жінок шанобливо. Повага виявляється в усьому. У громадському транспорті представники сильної статі завжди стоять, а якщо в руках пані буде важка сумка, то поруч відразу знайдеться кілька джентльменів, охочих допомогти.

Гостинність – одна з характерних рис азербайджанця. Упродовж вечір заведено обговорювати нагальні питання, розповідати історії з життя й сперечатись. Зараз одна з цікавих тем для бакинців – перемога на «Євробаченні» та прогнози на наступне шоу. Подейкують, спеціально для конкурсу в місті буде споруджено нову концертну залу. ■

Міжнародні телефонні розмови за допомогою ТревелСімки: вихідний тариф із Азербайджану – **\$0,75/хв.**

У Бакинському метрополітені –

22
станції

СОЦІАЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ ЕЛЕМЕНТИ

Серед масових нарікань і скарг на циган, які «розводять на гроші», заморочують і псують життя чесним громадянам, згадується моя дружба з громадою ромів на Сумщині. Вони перепродавали дешеві строкаті лахи й за межі закону не виходили. Моїй подрузі на той час було 14, і вона мусила покинути школу – вчителі й діти не пробачали дівчині жодного промаху, злісно нарікаючи на її расову приналежність. Чесні громадяни відібрали в неї шанс на освіту, а отже, нормальне становище в соціумі. Тож коли вона виросте, цілком імовірно, що колишні кривдники стануть жертвами шахрайства – за законом бумеранга. ■

Олена
Максименко

Олександр
Михельсон

Роман
Кабачій

В'ячеслав
Дарпінянц

НЕЮВІЛЕЙ

15 років тому ти отримав паспорт. Ще за рік, теж у червні (а коли ще?), твій клас святкував випускний. Далі почалося так зване доросле життя. Для деякого воно пішло не дуже далеко. Аварія (Славко), п'яна бійка (Віталік), нічне купання в нетверезому стані (Лєся). Як каже казенна фраза, їм уже не постарішати. А ось тобі вже 31. Саме час подумати, що молодість непомітно закінчується й, може, ти ще позаздриш тим, кому завжди буде 19, як Славкові, чи 22, як Лєсі... Одне добре. На заваді таким песимістичним думкам стоїть завжди витверезливе, ніби дуло пістолета, розуміння, що ти, зроду не схильний до бійок, а тепер уже й до пияцтва, усе-таки теж можеш до старості не дожити. І спокій душі твоєї повертається. ■

НЕПОРУШНІ ЗВ'ЯЗКИ

Тільки ледачий не дорікає політикам намаганням розірвати Україну. Але є місця, де можна переконатися в марності таких потуг. Це вокзали. Непорушні зв'язки між мешканцями з різних куточків краю помітить кожен. Потяг спиняє рух, провідник відчиняє двері, протирає ганчіркою поручні... І треба бачити щирі посмішки тих, хто зустрічає, і тих, кого зустрічають. Регіональні різниці та мовні бар'єри тануть у повітрі – лишаються тільки люди, які радіють зустрічі. Хіба можна знищити ТАКІ зв'язки? Очевидно, політикові, який хоче не ділити, а, навпаки, зміцнити Україну, треба не так і багато. Зробити, щоб співвітчизники частіше їздили одне до одного. ■

Дмитро
Вовнянко

САНАЦІЯ ВАРШАВИ

Кожен наступний візит до Варшави стає випробуванням. Вона змінюється настільки, що не можна спокійно вдавати, ніби цього не помічаєш. Покрита нальотом радянської сірятини нецікава польська столиця перетворюється на нормальне європейське місто. Вона покращується щоразу, коли я до неї приїжджаю, і це годі витримати, адже в Києві нічого такого не відбувається. Іноді до різючих цивілізаційних змін – один крок. «Місцева влада довго думала, що зробити з цим потворним вокзалом, – каже не без жарту Алесь, студент із Білорусі, про «Варшаву-центральну», – а потім вирішила його просто помити». ■

Інна
Завгородня

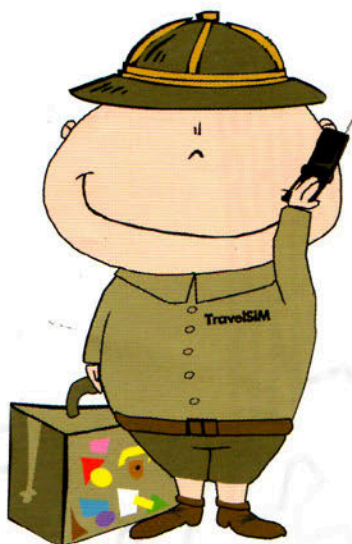
МЕТОДА НА ГРОШІ

В одному з костелів у Польщі оголошення: «Дорогі парафіяни! У зв'язку із закупівлею для наших священників лічильних машинок просимо скласти пожертви тільки в банкнотах. Бог віддячить!» Цікава метода, подумалося, найдрібніший папірець – це 10 злотих, на нашу валюту 30 гривень. Чи ж то вірян у громаді так багато, що сердешні ксьондзи не встигають рахувати, чи, навпаки, інвестиція «на перспективу»? З іншого боку, пригадалося, як у православній церкві у тій-таки Польщі під час служби, не чекаючи завершення, староста лунко дзеленчав монетами у дві та п'ять злотих, що коробило не тільки мене. То вже, може, довіритися досягненню прогресу? Одне знічує – конвеєр. ■

КУПІТЬ СЛОНА!

Нещодавно відвідав столичний зоопарк і був прикро вражений. Не відсутністю слона – до цього готувався заздалегідь. Величезна кількість сучасних вольєрів (майже таких, як і в Європі) пригнічувала своєю пустотою. Та насправді зачепило не це, а... зникнення свиней, курей та іншої дрібноти. Раніше, пригадую, відвідувачам пропонували сплатити кілька гривень (на додаток до квитка), аби потрапити на спеціально огорожену територію à la «село», ще кілька, щоб купити трохи капуста-морквички й погодувати тварин, а поруч продавали смажене м'ясо. Задум простий до геніальності: море радощів для дітей-батьків і справжній економічний perpetuum mobile для адміністрації зоопарку. Навіщо його зламали?.. Слон – нібито зрозуміло... ■

Взяв з собою за кордон
свій мобільний телефон?
і ДЗВОНИТИ будеш всім?
Тоді для тебе ТревелСіМ!!

Варіанти поповнення
всі можливі

Зручні послуги:

Передзвоніть Мені,
Переказ Коштів,
Локатор тощо

USA+Canada no problem!
пакет GSM-1900 з супер-тарифом:
вхідні \$0,00 вихідні \$0,45

Точки продажу

у всіх областях України
та в мережах партнерів

Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід
Австрія	0,39	0,00	Китай	0,75	0,00	Угорщина	0,59	0,00
Болгарія	0,75	0,20	Латвія, Литва	0,39	0,00	Фінляндія	0,39	0,00
Велика Британія	0,39	0,00	Мальта	0,49	0,00	Франція	0,49	0,00
Греція	0,39	0,00	Німеччина	0,49	0,00	Хорватія	0,55	0,00
Єгипет	0,55	0,00	Польща	0,39	0,00	Чехія	0,55	0,00
Іспанія	0,49	0,00	Росія	0,45	0,00	Швейцарія	0,49	0,00
Італія	0,49	0,00	Таїланд	0,85	0,25	Швеція	0,39	0,00
Кіпр	0,29	0,00	Туреччина	0,49	0,00	Шрі-Ланка	0,69	0,00

довідка та інформація про точки продажу:

(050) 800-1001 (044) 223-8008 (098) 800-1001

w.TravelSiM.ua

кращий дилер 2007
платиновий партнер 2008
платиновий партнер 2009
платиновий партнер 2010

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)™

САЙТ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ: WWW.BOOK-YE.COM.UA
ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42, вул. Саксаганського, 107/47 тел.: (044) 383-61-49,
пр-т Маяковського, 43/2 тел.: (044) 383-61-41

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 272-85-74, вул. Січових Стрільців, 10 тел.: (044) 383-61-49

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (0342) 72-25-02

М. ВІННИЦЯ

пр-т 50-річчя Перемоги, 26 тел.: (0432) 26-59-04

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP